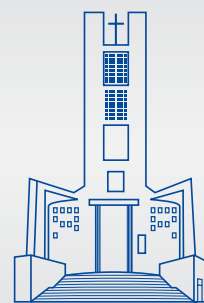

POSUŠJE

Godišnje obavijesti

Posušje, god. XXIV., br. 1 (24) • Uskrs 2017.

POSUŠJE GODIŠNJE OBAVIJESTI

Izdavač

Župni ured
Bezgrješnoga Začeca B.D.M.
Posušje

Adresa

Trg fra Grge Martića 1
88240 Posušje
Tel.: 039 - 681 - 052
Faks: 039 - 680 - 791

Osoblje Župnoga ureda i Franjevačke rezidencije

Fra Mladen Vukšić, župnik
Fra Ante Leko, župni vikar
Fra Milan Lončar, župni vikar
Fra Marko Dragičević, župni vikar
Fra Ivan Penavić, župni vikar
Fra Augustin Čordaš, đakon

Časne sestre

Trg fra Grge Martića 3
88240 Posušje
Tel.: 039 - 680 - 166

Osoblje

s. M. Marina Ivanković, predstojnica
s. M. Nada Sušac
s. M. Ana Čotić

RADNO VRIJEME ŽUPNOGA UREDA

Radnim danom

Prijepodne: 8,00 do 12,00.
Popodne: 15,30 do 17,30.

Nedjeljom i blagdanima

Samo nakon svetih misa

Nedjeljom i blagdanom
ne izdajemo nikakve potvrde

**Za opremanje bolesnika fratri
su na usluzi u svako doba!**

SADRŽAJ

Uvodna riječ.....	3
OFS - Trećari.....	4
Ministranti.....	5
Aktivnosti Frame.....	6
Veliki i mali zborovi.....	8
Festival hercegovačkih frama.....	10
Molitveni izlet.....	11
Hodočašće u Rim.....	15
Hodočašće u Svetu Zemlju.....	16
Suvremena postmoderna <i>Egerija</i> u Svetoj Zemlji.....	20
Pučke misije.....	23
Tribine.....	24
Festival religiozne drame.....	48
Velika Gospa.....	49
Tijelovo.....	50
Prva Sveta pričest.....	50
Proslava sv. Leopolda.....	51
Jedanaestorica mladića po prvi put u habitu.....	52
Međunarodni simpozij o fra Petru Bakuli.....	53
Humanitarna akcija za Majčino selo u Međugorju.....	54
Kršteno deveto dijete u obitelji Galić.....	55
Kršteno deveto dijete u obitelji Begić.....	55
Proslava dva „Zlatna pira”.....	55
Dijamantni pir Mate i Ive Kovač.....	56
Umro fra Ivan Čutura.....	56
Kršteni.....	57
Umrli.....	58
Vjenčani.....	59
Građevinski radovi.....	61
Darovatelji za gradnju crkve.....	62

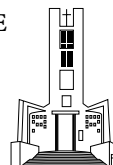

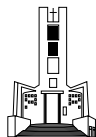
GODIŠNJE OBAVIJESTI ŽUPE POSUŠJE

Odgovorni: fra Mladen Vukšić

Lektura: prof. Vlatko Mišetić

Oblikovanje: Edita Grubišić, Grafotisak

UVODNA RIJEČ

Poštovani župljani,

Prošlu je godinu obilježila Godina milosrđa koja je zaključena na svetkovinu Krista Kralja 20. studenoga 2016. Naša župa aktivno se uključila u proslavu izvanredne jubilejske Godine milosrđa. Na poseban način preko „*Pučkih misija*” koje su se održale nakon dugo godina. Osobito u Devetnici Velikoj Gospi. Naime, naša župa dobila je mogućnost potpunog oprost. Veliki dio hodočasnika je to iskoristio. Bogu smo zahvalni za ovaj nebeski dar. Teme ovogodišnje Devetnice bile su „*Duhovna i Tjelesna djela milosrđa*”.

S pravom smo suglasni sa Svetim Ocem koji u svom Apostolskom pismu „*Misericordia et miseria*” ističe: „Proslavili smo iznimno bogatu Jubilejsku godinu, u kojoj nam je u izobilju darovana milost milosrđa. Poput silnoga, ali zdravoga vjetra, Gospodinova dobrota i milosrđe izlili su se na cijeli svijet. I pred tim nježnim pogledom Boga, koji se tako dugo zadržao na svakomu od nas, ne možemo ostati ravnodušnima, jer taj pogled mijenja naše živote.

Osjećamo potrebu nadasve zahvaliti Gospodinu i reći mu: „Zavolje opet, Gospodin, zemlju svoju (...) Otpusti krivnju narodu svome” (Ps 85,2-3). Upravo tako: Bog je satio naše opačine i bacio na dno mora sve naše grijeha (usp. Mih 7,19); više ih se ne spominje, za leđa ih je bacio (usp. Iz 38,17); koliko je istok daleko od zapada toliko su naši grijesi daleko od nas (usp. Ps 103,12).

U ovoj Svetoj godini Crkva je znala pozorno oslušivati i snažno iskusiti prisutnost i blizinu Oca, koji ju je po Duhu Svetome osposobio da jasnije vidi dar i poslanje Isusa Krista u odnosu na opraštanje. To je zaista bilo poput novoga Gospodinova pohoda među nas. Osjetili smo njegov životvorni duh koji se spustio na Crkvu i još su jedanput njegove riječi pokazale koje je naše poslanje: „Primiti Duha Svetoga. Kojima otpustite grijeha, otpuštaju im se; kojima zadržite, zadržani su im” (Iv 20,22-23).

Sada, na zaključenju ovoga Jubileja, vrijeme je da gledamo prema budućnosti i da shvatimo kako najbolje nastaviti, s vjernošću, radošću i zanosom, kušati bogatstvo Božjeg milosrđa. Naše će zajednice moći ostati žive i djelatne u djelu nove evangelizacije u mjeri u kojoj će „pastoralna preobrazba”,

na koju smo pozvani, svakodnevno biti oblikovana obnoviteljskom snagom milosrđa. Ne ograničavamo njegovo djelovanje; ne žalostimo Duha koji neprestano pokazuje nove putove kojima nam je ići da bi se svima donijelo evanđelje spasenja (br. 4.-5.).

Prošlo ljeto u našoj župi su bile promjene fratara. Odlukom uprave Provincije fra Josip – Serđo Čavar premješten je u Zagreb. On će nastaviti poslijediplomski studij i pomoćni je odgojitelj naših bogoslova. Fra Dario Galić premješten je u samostan na Širokom Brijegu. Želimo im zahvaliti za sve što su učinili u našoj župi. Odlukom uprave naše Provincije u našu župu stigao je fra Ivan Penavić. Također, vrijeme đakonata u našoj župi provodi fra Augustin Čordaš. Fra Augustin će biti zaređen za svećenika 29. lipnja 2017. Sve njih i ostale fratre preporučamo u Vaše molitve.

Poštovani župljani, pred vama je novi broj *Godišnjih obavijesti*. Pokušali smo zabilježiti sve važnije događaje u našoj župi prošle godine. Bilo ih je mnogo na svim područjima. Tu su i predavanja s Tribina koje su održane u listopadu. Tako da ove obavijesti mogu biti i korisno duhovno štivo. Stoga, želimo Vam ugodno čitanje.

Vjera u uskrsnuće nas hrabri da prevrjednujemo svoju prošlost, da uvidimo kako nam je Bog bio dobar, pa često ponavljajmo: „Sve je dar”. Doista, sve je Božji dar: život i zdravlje, mir i prijateljstvo, bračni drug i dijete, roditelji i znanci. Ako smo sposobni da svaki svoj dan proživimo kao Božji dar, onda će nam naša prošlost pjevati o Božjoj ljubavi. To su na uskrsno jutro shvatili učenici, to je ona uskrsna vjera koja je sposobna od tada drukčijim očima vidjeti ovaj svijet.

Neka je svima Sretan Uskrs!

www.zupa-posusje.com

www.frama-posusje.com

FRANJEVAČKI SVJETOVNI RED (OFS) TREĆARI

«Euharistija je središte života Crkve. U njoj nas Krist sjedinjuje sa sobom i međusobno u jedno tijelo. Neka, dakle, Euharistija bude središte života bratstva; braća neka sudjeluju u Euharistiji koliko je god moguće, svjesni poštovanja i ljubavi sv. Franje koji je u Euharistiji živio sva otajstva Kristova života.» (Prav. 8)

I zaista, neka braća i sestre svakodnevno u našoj župi sudjeluju u slavljenju Euharistije, pa neka to bude poticaj i ostalima da ih slijede.

Prošla godina, koja je bila proglašena Jubilar-
nom godinom milosrđa, protekla je u tom ozračju. Na mjesečnim sastancima govorili smo i razmišljali o velikom Božjem milosrđu. Spominjali smo kako je i sv. Franjo osjetio prisutnost Božjega milosrđa i kako je molio oprost za sve.

Na početku korizme imali smo područnu duhovnu obnovu na Humcu. Okupili smo se na zajedničku molitvu i promišljanje, kako bismo milosrdno zakoračili u vrijeme korizme. Tema susreta «Život u OFS-u pred izazovom duhovnosti». Predavanje je održao fra Miljenko Šteko, provincijal.

U našoj župi pred korizmu održane su pučke Misije na kojima su trećari sudjelovali predmoleći krunicu.

Na kapitolu u Međugorju sudjelovale su i naše dvije sestre, a fra Antonio Šakota govorio je o Božjem milosrđu.

Na blagdan sv. Ilije hodočastilo se u Grabovicu s cijelim hercegovačkim bratstvom.

Uoči Gospe od Anđela i ove godine smo održali bdijenje pred Presvetim i spominjali 800 godina porcijunkulskog oprosta. Naime, prije osam stoljeća sv. Franjo riječima «Sve vas želim poslati u raj» okupljenim vjernicima 2. kolovoza 1216. objavio da je od pape Honorija III. izmolio potpuni oprost za sve koji posjete tu crkvu, pokaju se i ispovjedu. A onda se taj oprost proširio na sve franjevačke crkve.

Svetkovina sv. Franje uvijek je poticaj na razmišljanje o našem franjevačkom pozivu. Obred preminuća izveli su framaši s trećarima, a sv. Misu predslavio je fra Ivan Penavić uz fra Marka. Na

sam dan sv. Franje večernju sv. Misu predslavio je župnik fra Mladen, a nakon Mise družili smo se uz zakusku.

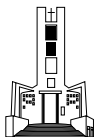
I ove godine krajem listopada hodočastili smo u Kraljevu Sutjesku na proslavu kraljice Katarine. Uz mnoštvo ostalih trećara iz Bosne i Hercegovine i nas je bilo tek tridesetak. Na povratku smo svratili u franjevački samostan Fojnicu gdje smo razgledali na daleko poznati muzej.

Na blagdan Bezgrješnoga Začeca Blažene Djevice Marije upriličili smo primanje novih članova kao i obnovu zavjeta i trajnih zavjeta. Za ovu prigodu naše su se sestre pripremale na mjesečnim sastancima na kojima ih je učiteljica formacije upućivala na život u franjevačkom bratstvu. Na večernjoj sv. Misi, koju je predvodio područni asistent bratstva fra Antonio Šakota primljene su 4 novakinje, prve zavjete dale 5 sestara, 2 obnovile, a 4 dale trajne zavjete. Poslije misnog slavlja slijedilo je slikanje, čestitanje i zakuska.

Na treću nedjelju došašća («Materice») organizirana je akcija «slatki zalogaj». Prodaja kolača, koje su pripremile naše trećarice, a prikupljena pomoć podijeljena je najpotrebnijima u župi.

Božić smo svečano i radosno proslavili. U novu godinu ušli smo s nakanom da molimo Božje milosrđe za ono što nije bilo u prošlosti dobro, a da u novoj uz Božju pratnju bude puno bolje.

Na prvom sastanku u novoj godini rečeno je da ćemo tijekom naših sastanaka razmišljati o Opomenama sv. Franje.

MINISTRANTI

FRAMIN

I ove su godine u mjesecu svibnju posuški ministranti sudjelovali na FRAMINU, tj. susretu svih ministranata iz franjevačkih župa u Hercegovini. Natjecali su se u raznim aktivnostima susreta, i to od kviza do igara bez granica. U kvizu su sudjelovala četvorica, a u nogometu šestorica ministranata. Sve se to održavalo u Franjevačkom samostanu u Mostaru i u Rodoču, a nas Posušana bilo je 38.

U Mostar smo došli u devet sati, nakon manje stanke imali smo svetu Euharistiju. Misu je predvodio fra Josip Serđo Čavar koji nas je zadivio sjajnom propovijedi i scenom s magnetom i čavlima iz koje su svi izvukli jasnu pouku. Nakon Mise imali smo kratka predavanja postulanata o njihovu duhovnom putu i pozivu. Započeo je i kviz znanja za ministrante poslije molitvenoga dijela, na kojem smo osvojili 4. mjesto. Oko 12.00 sati došlo je do najvažnijega dijela: započela je igra nogometa i igara bez granica. U nogometu se na žalost nismo proslavili. A u isto vrijeme vodile su se igre bez granica na kojima smo zauzeli 3. mjesto. No nije važna samo pobjeda, nego i druženje i služenje našem Bogu. Sretni i s pjesmom na usnama vratili

smo se našim kućama oko 16.00 sati zahvaljujući najprije Bogu na današnjemu lijepom i sunčanom danu.

IZLET U VISOKO

Obično se jedne proljetne subote organizira izlet, odnosno hodočašće ministranata u neko obližnje svetište, samostan ili značajno mjesto. Tako su jedne svibanjske subote ministranti posuške župe organizirali izlet u Franjevačko sjemenište u Visoko. Tamo su se upoznali sa sjemeništarcima, mladićima srednjoškolske dobi koji su već u osnovnoj školi osjetili Božji poziv i hrabro odgovorili na njega, uputili se iz sigurnosti i topline obiteljskoga doma u daleki kraj sa željom da se odgajaju u samostanu za redovnički poziv. Ministranti su imali prilike vidjeti kako žive sjemeništarcima, kako izgleda jedan dan u sjemeništu, koje sve radosti, obveze i ljepotu zajedničkoga života svakodnevno doživljava jedan sjemeništarc. Iz posuške su župe trenutačno dvojica mladića u Franjevačkom sjemeništu u Visokom: Željko Tomić, maturant i Antonio Ramljak, prvi razred, koji je lani na izlet u Visoko išao kao ministrant, a prošle je jeseni odlučio i sam postati sjemeništarc te se uputio iz rodnoga Posušja na obalu rijeke Bosne da tamo u sjemeništu i Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji stekne potrebne ljudske kvalitete i obrazovne kompetencije tijekom svoje srednjoškolske dobi da bi spreman mogao kročiti u redovnički način života poslije mature. I Željku, koji svoj boravak u Visokom privodi kraju, i Antoniju, kojemu je ovo prva godina u sjemeništu, želimo obilježiti Božjega blagoslova i ustrajnost na započetom putu.

AKTIVNOSTI FRAME

Siječanj

- Na jednom od ovomjesečnih susreta gledali smo film o ubijenim hercegovačkom franjevcima „*In odium fidei*„.

- U našem vjeronaučnom centru održan je roditeljski sastanak. Fra Serđo je našim roditeljima ukratko predstavio rad Frame. Zaista je velik broj roditelja došao što pokazuje koliko cijene i podržavaju Framu.

Veljača

- Od 5. do 7. veljače framaši su, najvećim dijelom trećaši, nas 49 proveli na seminaru u Međugorju, u „Kući mira“.

- Tijekom korizme se održavaju meditacije. Sveke subote u 20 i 30 u našoj meditativnoj dvorani.

- Vijećnici i učitelji s našim duhovnim asistentom proveli su dan u molitvi, druženju i pripremanju susreta. Naime danas su bile naše tzv. „Rogožine“. Jedan dio dana proveli smo radno spremajući se za susret. Ovaj put izabrali smo govoriti o svecima, odnosno blaženima: Majci Tereziji, don Boscu, Ivanu Pavlu II., Maksimilijanu Kolbeu, Elizabeti Ugarskoj i Alojziju Stepincu. Sveci su nam najbolji put do Boga i zato upoznavajući njih i sami postajemo duhovni jači. Zatim smo imali Vijeće, a ostatak dana proveli smo u druženju, igrama...

- Dramska sekcija naše Frame večeras je pred prepunom kriptom izvela svoju predstavu „Što bi bilo kad Boga ne bi bilo.“ Publika je bila izrazito zadovoljna onim što su naši framaši spremili pa ih je zato nagradila dugim i toplim pljeskom. Riječ je o suvremenoj obiteljskoj drami. Predstava, zamišljena u dva dijela, govori o svakodnevnim situacijama jedne obitelji. Vjera, molitva i Božja prisutnost, teške i konfliktne situacije preokreću na dobro. Bog je živ i djelotvoran. Sloboda je dar. Djelo naših framaša ističe kako je teško prihvatiti da vaši najbliži u slobodi ne odaberu Onog koji im ju je darovao. Pozvani smo biti autentični kršćani, ne samo ponekad i ne samo unutar zidina crkve. Poruka predstave jest da je najvažnije donijeti Krista među svoje! Predstavu je napisala i osmislila voditeljica dramske sekcije Jelena Jukić.

- U petak su naš susret obogatili bivši framaši. S nama su bili Mateo Petric, Tea Zlopaša i Ružica Jukić. Mateo je bio prvi predsjednik posuške Frame u godini 1995/96. Govorio nam je o počecima Frame, prvim projektima i aktivnostima te svojim životnim iskustvima. Tea, koja je bila potpredsjednica i učiteljica u maloj Frami, prenijela je svoja iskustva nakon odlaska iz Frame i studija koji provodi u Splitu. Istakla je jedinstvenost svakoga od nas i potrebu da Bogu budemo zahvalni za sve što imamo. Treća gošća Ružica, koja je nekoliko godina uspješno vodila našu dramsku sekciju, trenutno je u Zagrebu. Skrenula je pozornost na važnost Božje riječi i sakramenata te kako se uvijek trebamo čuvati licemjerja. Zahvalni smo našim gostima i sretni što im je naša Frama, kao i tolikima, pomogla na njihovim životnim putima.

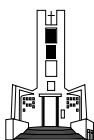
Ožujak

- U našem vjeronaučnom centru održana je medijska radionica s Kićom Penavom. Nakon zanimljive i poučne radionice, članovi medijske sekcije snimili su još jednu emisiju. U emisiji su pričali o sv. Anti Padovanskom, Bl. Margareti i Sv. Padru Piu, a pridružio se i naš duhovni asistent fra Serđo s kojim smo pričali o nadolazećim događajima, dolasku don Damira Stojića i Festivalu hercegovačkih Frama.

- Dva susreta u ožujku održali su vijećnici i učitelji. Govorili su o šest svetaca odnosno blaženika — Majci Tereziji, don Boscu, Ivanu Pavlu II., Maksimilijanu Kolbeu, Elizabeti Ugarskoj i Alojziju Stepincu. Sveci su nam najbolji put do Boga i zato upoznavajući njih i sami postajemo duhovni jači. Vijećnici su nam približili život i poruku ovih velikih likova Crkve te poručili što od njih možemo danas naučiti za svoj život.

Travanj

- Održan je drugi Festival hercegovačkih Frama u Posušju. Započeli smo sv. Misom koju je predvodio naš fra Serđo u koncelebraciji s fra Slavenom Brekalom. Nakon sv. Mise svi smo se uputili u dvoranu gdje je započeo glazbeni program.

Osam se Frama predstavile s dvije pjesme. To su: Posuški Gradac, Gorica-Sovići, Drinovci, Široki Brijeg, Mostar, Gradnići, Čitluk i Posušje. Ove godine su fra Marin Karačić i njegov bend svojim dolaskom dodatno uveličali ovaj naš događaj. Po završetku glazbenog programa, uputili smo se na domjenak te se nastavili družiti uz pjesmu. Ovaj Festival okupio je mnoge mlade koji su uživali pjevajući Gospodinu. Zahvalni smo Bogu i za ovu drugu godinu te vjerujemo da će naš Festival prijeći u tradiciju!

Svibanj

- Dana 8. svibnja u našoj su Frami održani obredi primanja i obećanja pod geslom „U vjeri ja ću hoditi”. Sveto misno slavlje predvodio je fra Ljubo Kurtović koji je naglasio važnost jedinstva i upozorio nas da je hod u vjeri jedini pravi put. Za sve nas framaše ovo je bio veliki dan. Nakon obreda svi smo se družili uz domjenak i pjesmu.

Lipanj

- Od 10. do 12. lipnja održan je V. Sabor Frame Hercegovina. I naša Frama je bila jedna od mnogih koje su svojim dolaskom na nekoliko dana ispunile Čerin mnoštvom mladih koji skupa mole i pjevaju. Framashi iz raznih mjesta su bili zajedno po cijele dane i skupa pjevali, družili se i stjecali mnoga prijateljstva. Svima je sabor ostao u lijepom sjećanju i uvijek ćemo ga se rado sjećati.

- 12. i 14. lipnja tradicionalno su održane franjevačke igre i hod velikih i malih framaša. Svi framaši su proveli dan uživajući u prirodi i raznim igrama. To je bila i prilika za druženje i molitvu.

- U odprilike 19 sati naši su se framaši uputili pješice Gospi u Međugorje. Hodočastili su mnogi mladi iz Posušja, svatko sa svojom nakanom. U zajedništvu i molitvi svi su izdržali napor i stigli Majci u Međugorje.

Srpanj

- I veliki i mali framaši uživali su jedan dan na moru. Vrijeme im je prošlo u druženju i raznim igrama.

Kolovoz

- I ove godine su mladi iz Posušja sudjelovali na Mladifestu u Međugorju gdje su zajedno sa mladima iz raznih mjesta slavili Boga uz pjesmu, molitvu i druženje.

- 19. kolovoza smo imali susret Vijeća naše Frame. Na njemu smo se oprostili od dosadašnjeg duhovnog asistenta fra Josipa Serđe Čavara i poželjeli dobrodošlicu fra Ivanu Penaviću. Također smo i izabrali tri nova učitelja (animatora) za našu malu Framu, a to su: Josip Jukić, Dana Jukić i Filip Zlopaša.

Rujan

- I ove godine održali smo tradicionalni Framakup. Mnoge ekipe su se prijavile i dobro se borile, a u finale su dospjeli Crystal bar i Nulta kocka. Pobjedu je odnijela ekipa Nulta kocka, a nakon utakmice imali smo bogatu tombolu.

- Na susretu Frame 23. rujna održana je izborna skupština za vodstvo naše Frame. Na skupštini su presjedali članovi područnog Vijeća i područni duhovni asistent. Za novo Vijeće izabrani su predsjednik Ante Penava, dopredsjednik Luka Jukić, tajnica Anja Lončar, blagajnik Jure Širić, voditelj formacije Josip Jukić, te Ivana Šušnjar, Lea Lončar, Mate Mitar, Ante Bakula, Jure Bakula, Ivana Brkan, Katarina Landeka, Mirjana Bakula i Nikola Mitar.

Listopad

- I ove godine neki su framaši, većinom maturanti, proveli vikend na duhovnoj obnovi u Lištanima. Svima se svidio ovaj seminar na kojem smo se družili, pjevali i molili.

Studeni

- Kao i dosadašnjih godina, i ove smo u čast Grada Heroja i palih branitelja imali mimohod. Počeli smo sv. Misom nakon koje smo se mi framaši, ali i dosta ostalih građana, uputili u povorci uz molitvu. Došli smo do Trga branitelja gdje smo od svijeća formirali broj 25 u ranjenom srcu, uz spomen na 25. obljetnicu pada Vukovara. Na kraju smo otpjevali Lijepu našu i Stoji grad, te smo se nakon blagoslova uputili svojim kućama, zahvalni našim braniteljima.

- Naša kreativna sekcija „Drača” je i za ovaj Božić pripremila adventske vijence. Približno 250 vijenaca je prodavano na svim sv. Misama i tako smo skupili novac za potreba naše frame.

Prosinac

- Od 5. do 12. prosinca održana je humanitarna akcija pod geslom „Uljepšaj Božić drugima”. Mno-

gi naši građani su se odazvali na ovu akciju i time pomogli našim potrebitim građanima.

- 27. prosinca održan je Božićni koncert u našoj kripti na kojemu su uz Framu nastupali i mno-

gi drugi izvođači koji su svojim glasovima ispunili ne samo prostoriju nego i srca mnogih župljana koji su nas došli podržati. Svi su bili ispraćeni velikim pljeskom koji su i zaslužili.

NAJVAŽNIJI DOGAĐAJI VEZANI ZA POSUŠKE ZBOROVE U 2016. GODINI

- Uistinu je svaka sveta Misa veličanstvenija onda kada crkveni zborovi svojim višeglasnim pjevanjem ispune crkvu, a Veliki župni zbor „fra Grga Martić” iz Posušja već tradicionalno obogaćuje misno slavlje svake nedjelje u 10 sati. Iako je s. Marina Ivanković zbog opravdanih razloga bila odsutna, Zbor je nastojao održati kontinuitet proba, i, iako je bilo teško, ipak se sastajao petkom, a ulogu voditeljice je preuzela sviračica Ivana Pekas.

- Korizma je najvažniji kršćanski blagdan, a članovi se Zbora nastoje pokorom i postom približiti Bogu. Svakoga petka Zbor pjeva dio Puta križa. Naime, Put križa počinje u 18 sati, nakon čega slijedi sveta Misa, a Zbor svakako svojim višeglasnim pjevanjem pridonosi tome. Na Veliki petak Zbor pjeva Muku, ali i na Cvjetnicu kada Isusovu muku pjeva u 10 sati.

- Uskrs je središnji kršćanski blagdan koji ne prolazi bez Velikog zbora. Zbor svojim višeglasnim pjevanjem obogaćuje cijelu liturgiju Uskrsa.

- Nakon Uskrsa, već tradicionalno Zbor odlazi na izlet, obilazeći tako važna svetišta u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Iako je godina bila teška i iako smo nastojali pjesmom uzveličati i Božićne i Uskrsne blagdane, kao i sva ostala nedjeljna liturgijska slavlja bez naše viditeljice s. Marine Ivanković, to sigurno nije bilo lako. Naš je župnik fra Mladen Vukšić to prepoznao i odlučio nas nagraditi jednodnevnim izletom. Skupa smo se odlučili posjetiti franjevačke samostane u Fojnici i Kreševu.

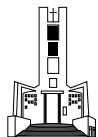
Nakon jutarnje svete Mise, oko 7 i 45 sati, krenuli smo u Fojnicu, kao prvo naše odredište. U

Fojnicu smo došli oko 11 i 30 sati, a u međuvremenu je bila kratka stanica za kavu. Isprva smo ušli u crkvu i voditeljica nam je ukratko prikazala povijest Fojnice i sva događanja koja su se zbilila tijekom nekoliko stoljeća. Fojnica se prvi put spominje 1349. godine u jednom kupoprodajnom ugovoru, a bila je primamljiva Osmanlijama i austrougarskim vlastima, a sve to bilježi Muzej franjevačkog samostana „Duha Svetoga”. Nakon crkve, otišli smo u bogati povijesni muzej. Zbilja smo ostali zapanjeni njegovom ljepotom, bogatom prošlošću, sačuvanim spomenicima, kulturnom nasljeđu i drugim raznim predmetima iz fojničke raskošne prošlosti. U ovom muzeju se nalaze narodne nošnje i nakiti, sprave za preradu tekstilnih niti, razni poljoprivredni i zanatski alati i pomagala, a važno mjesto zauzima kolekcija vatrenog i hladnog oružja.

U sklopu muzeja nalazi se knjižnica koja posjeduje 13 inkunabula (knjige tiskane do 1500.), ali i brojne druge knjige teološkog, filozofskog, medicinskog, geografskog i prirodoslovnog sadržaja. Muzej je bogat umjetničkim slikama, od kojih je jedna „Vaza s cvijećem” i najstarija datirana slika u BiH, 1328., tempera na drvetu.

U Kreševu nas je dočekao kustos muzeja fra Ivica Korčanin te nam je u samoj crkvi predstavio povijest kreševskog kraja, kao i povijest crkve. Važno je napomenuti da se u crkvi nalaze neraspadnuta tjelesa biskupa i apostolskih vikara u Bosni, oba rodnom iz Kreševa, a to su fra Marijan Bogdanović (1720.-1771.) i fra Mato Delivić (1666.-1740.).

Našu sviračicu Ivanu Pekas su oduševile velike orgulje koje stoje iznad oltara crkve, pa smo uz njezino sviranje na gromoglasnim orguljama otpjevali pjesmu „Zdravo Djevo”.

Odmah nakon toga otišli smo u muzej, gdje smo obišli fra Grginu spomen-sobu, vidjeli sve čime se služio: njegov radni stol, njegove knjige, puške, gusle, ali i sablju dar bana Josipa Jelačića. Iako se nikad nije vratio u svoj rodni kraj, Posušani ga se rado prisjećaju i žele znati više o njegovu životu pa dođu u Kreševo vidjeti gdje je obitavao i kako je živio u to vrijeme. Svakako da i Kreševo slavi ovog „hrvatskog Homera” jer je središnji trg prozvan po njemu gdje se nalazi njegov spomenik. Također se iza samostana nalazi bista fra Grge Martića, rad Ivana Meštrovića. Zbor se ovim posjetom Fojnici i Kreševu još jedanput kulturno obogatio, upijajući sve detalje bogate bosanske prošlosti, života i rada franjevac, koji su na sve načine nastojali zaštititi i sačuvati povijesno, kulturno, jezično i općeživotno naslijeđe.

- Za župljane je Posušja Velika Gospa središnji blagdan jer se Župa Posušje zove Bezgrješno začće Blažene Djevice Marije, a ujedno je i Dan općine Posušje. Župljani se pripremaju za nadolazeći blagdan devetnicama Gospi. Prvi dan devetnice uvijek pjeva naš Zbor, a Misa je u 19 sati. Ispovijed počinje u 18 sati, krunica u 18 i 30 sati i sveta Misa kroz cijelu devetnicu u 19 sati. Zbor pjeva i na uočnicu u 19 sati, kao i na sam blagdan Velike Gospe u 11 sati.

- U Međugorju je u utorak 22. studenoga 2016. godine na blagdan Svete Cecilije održan još jedan susret zborova. Ove godine nastupilo je dvanaest zborova iz Hercegovine pa tako i posuški Veliki župni zbor fra Grga Martić. Ovaj je susret započeo svetom Misom u 18 sati u crkvi svetoga Jakova, a nakon svete Mise zborovi su imali svoj nastup u dvorani Ivana Pavla II. Svaki se zbor predstavio jednom liturgijskom pjesmom i višeglasnim pjevanjem nastojali veličati Boga onako kako su to najbolje znali. Veliki se župni zbor iz Posušja dugo pripremao za ovu svečanost, a na susretu zborova se predstavio molitvenom pjesmom *Zdravo Marijo*, a možda ne sasvim slučajno kad znamo da je Marija zaštitnica Posušja, a i privukla je brojne hodočasnike u Međugorje. Ove je godine svečanost bila na vrhuncu, a svoje smo druženje nastavili u Čitluku u hotelu *Brotnjo*. Uz odličnu večeru,

ugodno društvo, dobru zabavu i anđeosko pjevanje svih zborova u jedan glas proslavili smo našu zaštitnicu svetu Ceciliju na najbolji mogući način.

- Svake godine Zbor pjeva na Misi polnoćki. Posebna se radost osjeća u dušama vjernika i nas pjevača zbog rođenja djeteta Isusa koji dolazi spasiti sve nas. Već u 23 i 30 sati Zbor počinje pjevati božićne pjesme, sve do polnoći kada počinje sveta Misa, a pjesmom *Radujte se narodi* započinje misno slavlje.

- I ove godine Božićni koncert je održan na blagdan Sv. Ivana 27. prosinca 2016. godine u posuškoj kripti. Božićni koncert je otvorio posuški župnik fra Mladen Vukšić, a koncert je uistinu čisti posuški jer su sudjelovali svi lokalni izvođači, te ove godine i gostujuća klapa Sv. *Mihovil* iz Prološca. „Božić je najljepši događaj koji se zbilo u povijesti ljudskoga postojanja. To je biser među događajima.” Ovo su uvodne riječi koncerta kojima je voditeljica započela najavu maloga dječjeg zbora fra Grga Martić, koji je pjesmama Rodio se Bog i čovjek i Sretan Božić otvorio božićni koncert. Nakon njih svoje pjevačko umijeće, ali i slavljenje maloga djeteta Isusa iskazale su i ženska klapa *Zvizdan*, dječica iz Glazbenoga vrtića, gostujuća klapa *Sveti Mihovil* iz Prološca, muška klapa Grga, Frama Posušje, muška klapa *Zvizdan* i na koncu Veliki župni zbor fra Grga Martić.

- Za sve ono što nam je Bog darovao u 2016. godini zahvalili smo na Misi zahvalnici koja se slavila na Silvestrovo u 18 sati. Zbor je i u ovoj prigodi svojim sudjelovanjem na Misi i višeglasnim pjevanjem zahvalio, a kome drugom nego dragom Bogu.

Zbor također zahvaljuje i našoj voditeljici s. Marini Ivanković, koja se vratila u sedmome mjesecu i ponovno vodi zborove.

MALI DJEČJI ZBOR „FRA GRGA MARTIĆ”

• Dječji je zbor iz Posušja radost svim župljanima i vjernicima, jer svojim dječjim glasovima uveseljavaju i slave misno slavlje svake nedjelje u 8 i 30 sati. Mali dječji zbor „Fra Grga Martić” iz Posušja broji oko 90 članova. Zbog školskih obveza probe se održavaju svake subote u 9 sati.

• I ove je godine Mali zbor sudjelovao na Zlatnoj harfi 18. svibnja 2016. koja se održala u crkvi Sv. Petra i Pavla na Kočerinu.

• Za vrijeme devetnica, djeca iz Maloga zborra pjevaju obvezno jednu svetu Misu i sudjeluju na ostalim deveticama, pripremajući se tako za blagdan Velike Gospe.

• Mali zbor započinje s redovitim probama početkom školske godine. Nakon osmoga razreda članovi Zbora često prijeđu u Veliki zbor, a njihova mjesta upotpunjuju novi članovi.

• Božić je posebna radost svakoga vjernika, a napose djece. Mali zbor slavi Isusovo rođenje. Njegovo rođenje pjevaju na misama kroz cijelo božićno vrijeme, a svoju radost pjesmom iskazuju posebno na blagdan Mladenaca.

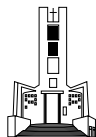
II. FESTIVAL HERCEGOVAČKIH FRAMA

U gradskoj sportskoj dvorani u Posušju održan je 16. travnja 2016. drugi po redu Festival hercegovačkih frama, s početkom u 19,30 pod nazivom „Podigni glas svoj!” Cijeli program je započet sv. Misom koju je predvodio naš duhovni asistent fra Josip Serđo Čavar u koncelebraciji s fra Slavenom Brekalom. Nakon mise uputili smo se u gradsku sportsku dvoranu gdje je započeo glazbeni program. Osam se Frama predstavilo s po dvije pjesme. To su: Posuški Gradac, Gorica-Sovići, Drinovci, Široki Brijeg, Mostar, Gradnići, Čitluk i

Posušje. Gost iznenađenja, fra Marin Karačić, zajedno je sa svojim bendom dodatno uvećao ovaj događaj. Po završetku glazbenog programa uputili smo se na domjenak u malu dvoranu te se nastavili družiti uz pjesmu i ples. Osim što smo zajedno pjesmom i radošću posvjedočili vjeru u Boga, sklopljena su nova prijateljstva i naviru neke nove ideje. Ovaj Festival okupio je mnoge mlade koji su uživali pjevajući Gospodinu. Zahvalni smo Bogu i za ovu drugu godinu te vjerujemo da će naš Festival prijeći u tradiciju!

XI. MOLITVENI IZLET

ČISTAČICA CRKVE I ODRASLIH ČITAČA

Već 11 godina fra Milan Lončar organizira jedanput u godini *Molitveni izlet* na radost svih odraslih čitača i čistačica župne crkve župe Bezgrješnog Začeca BDM. Ove godine to je bilo 24. i 25. rujna. Krenulo se iz Posušja u 7,00 sati, preko Duvanjskog polja, Tomislavgrada, te desetak kilometara prije Šuice skrenulo se najprije u **Franjevački samostan Rama - Šćit**. U ime gvardijana samostana fra *Andrije Jožića* dočeka nas je fra *Mijo Džolan*, Ramac, bivši provincijal Bosne Srebrene, onedavni član samostana i voditelj Kuće mira.

Fra Mijo je domaćinski otvorio vrata samostana i duboko dotaknuo naša srca pričajući o njegovoj povijesti, o stradanjima fratara i puka iz ramskoga kraja, o smrti šestorice braće fratara koje su ubili razjareni Turci 1557. godine, o stradanju ramskih muškaraca tijekom četničke ofenzive 1942. godine kada je ostalo bez života oko 900 muškaraca, a žalosne udovice sakupljale su posmrtno ostatke svojih muževa... Žene ostaju bez muževa, a time i bez djece, a mjesto bez muškaraca, ali žene se ne predaju. Bile su svjesne da moraju i u takvim okolnostima osnivati nove obitelji kako bi narod toga kraja opstao. I učinile su tako. Udavale su se, rađale djecu, a Rama je demografski oživjela. Narod je svim srcem tražio izlaz iz tragedije koja ih progoni kroz cijelu povijest, i pronalaze ga kroz molitvu, kaže fra Mijo. U tom duhu nastao je **Ramski križ** akademskoga kipara *Mile Blaževića*, kao umjetnički izraz pretrpljene boli i patnje.

Ramskim križem pokušalo se zanimljivom skulpturom postaviti pitanje: „Kako stvarati zajednicu, a ne biti farizej, licemjer? Kako jedni druge spašavati?” Osnovna ideja Ramskoga križa jest kako živjeti s prošlošću, a da te ne zahvati mržnja. Križ je postavljen u stećak na zemlji koju drže svojom, a na njemu je s obadje strane ispričano Evanđelje, Radosna vijest – kolo života. Na prednjoj strani križa je raspeti Isus Krist te polaganje u grob. Na drugoj strani križa ponovo stećak i Isus koji kažiprstom kazuje da je posljednji sudac. Križ je postavljen 1996. godine. Fra Mijo nam priča kako su se plašili hoće li narod prihvatiti taj umjetnički moderan križ i veže uz to anegdotu o baki

koja se molila ispred križa te nakon molitve rekla: „A Gospe moja, šta će krava navr' križa?” (Riječ je o krilatom volu, simbolu sv. Luke).

Ispod Ramskog križa se nalazi ploča s imenima 1366 pobijenih u Drugome svjetskom ratu. Među njima je i fra Mijin

stric Mišo. Ubijen je 1947. g. jer je došla odluka s političkog vrha da se pobija nekoliko uglednijih ljudi. Mučili su ga, potom strijeljali i bacili u jarak te ga punih šest mjeseci nisu dali pokopati...

Slušajući potresnu priču stigli smo na mjesto koje se zove **Jedno mjesto s Isusom**. Izrađen je klasičan rimski stol s Isusom i apostolima, a autor je akademski kipar *Kuzma Kovačić*. Jedno mjesto je ostavljeno prazno te stol poprima cjelinu tek kad dođeš na to mjesto i postaneš dio te cjeline. Osoba koja uđe za stol gleda u Isusa. To mjesto je nedavno popunila i naša predsjednica Kolinda Grabar-Kitarović, kaže nam fra Mijo. Nas dvadeset i pet, jedno po jedno, u tišini svoje duše došli smo za stol s apostolima. Velika je milost imati udio s njima. Svi za stolom imaju aureolu osim Jude. A mi koji se sjedinjujemo s njima svojim dolaskom kazujemo kako smo grješnici koji se u dubokom pokajanju žele očistiti od grijeha. A pravi put za to je upravo Isus kojem dolazimo još bliže ulaskom u samostansku crkvu **Uznesenja Marijina** kao idućem mjestu našega posjeta.

Samostanska crkva je gorjela više puta, ali su mnogo više gorjela ramska srca za svoga Boga obnavljajući je. Od barake koja je služila za misna slavlja do današnjega najbolje uređenoga sakralnoga prostora Bosne Srebrene, prošao je mukotrgan ali zlata vrijedan put. Priča fra Mijo o anegdoti fra *Antuna Vladića*, koji je došao za župnika u Ramu i počeo s traženjem dopuštenja od vlasti i podizanjem crkve. Fra Antun je, diveći se sposob-

nostima ramskoga puka, jednom zgodom rekao: „Ja kakvu glavu imaju Ramljaci, još da kakvu školu imaju, đavo im ne bi stao na put.”

Odveo nas je fra Mijo i do skulpture **Dive Grabovčeve** koju je ubio razuzdani turski plemić jer se suprotstavila njegovoj pohoti. Bila je prelijepa djevojka u cvijetu mladosti. Ramski puk je postavio Divu kraj samostana kako bi je spasio od zaborava. Autor skulpture je već spomenuti K. Kovačić, a njegova su djela u samostanskoj crkvi još **Ramska majka** i **Ramska Gospa – Majka od milosti**.

Diva Grabovčeva

*Naše majke pred
Majkom svih majki*

Gospina vrata

Obilazimo i **Etnografski muzej** Franjevačkoga samostana Rama - Šćit u kojem je predstavljen život stanovnika ramskoga kraja. Na samom ulazu

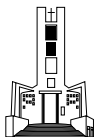
u muzej fra Mijo se osvrće na natpis na kojem piše da je od 1945.-1964. ovdje bila komunistička kaznionica. On ovako kaže „natpis treba ispraviti jer je to bilo mučilište nevinih, a kaznionica je za zločince.” A naš fra Milan se osvrće i na druge pogrješnice (font slova, razmak, prored i sl.) na ploči koje uočava njegovo budno oko.

Nakon „kavice i obvezatne cigarete (za neke) „napuštamo Ramu i fra Mijino društvo, noseći ramsku rakiju šljivu koja nam je negdje na putu prema Šuici otvorila apetit te smo u prirodi, onako po naški, malo zamezili. Nismo mnogo nosili hrane, ali je, po običaju, opet svega ostalo.

Nastavljamo vožnju preko Šuice, Borove glave, Livna, Grabovice i Eko-sela, koje razgledamo, do Samostana – duhovnoga centar **Karmela sv. Ilije** na Buškom jezeru, u sklopu kojeg se nalazi i crkva sv. Ilije, proroka i zaštitnika katoličkog naroda u Bosni i Hercegovini. To je jedini samostan koji je građen s namjerom da bude duhovno središte.

Dočeka nas je *o. Đani Kordić*, redovnik s njevjerojatnom mirnoćom u svakom pokretu, svećenik karmelićanin koji svakodnevno uranja u Božju milost i koji upravo iz te dobivene milosti crpi snagu za svoj rad. Red karmelićana zadržao je model sv. Ilije, kako kaže otac Đani, te svako jutro i svaku večer kroz uru nutarnje molitve u samoci časte Boga svojom prisutnošću. Proveo nas je samostanom... Objašnjava nam zašto je Blažena Djevica Marija uvijek na oblaku. „Kada Ilija moli za kišu, penje se na vrh gore Karmela, nakon sed-

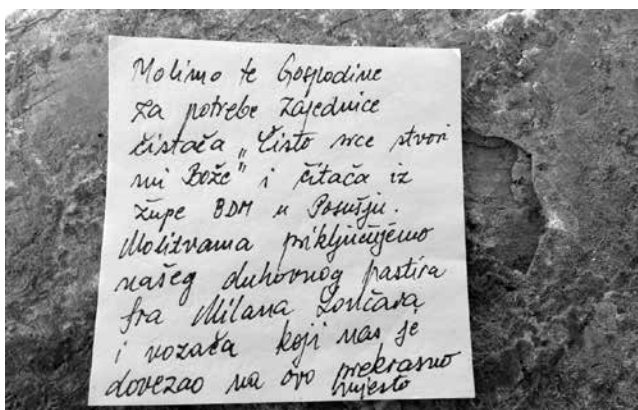
moga puta gledanja prema moru, poslije tri godine ugleda oblak... Oblak je znak nade, zato je Marija uvijek na oblaku”, kaže otac Đani. A Ilija nije gubio nadu, bio je uporan u svojoj molitvi.

Karmel sv. Ilije je poznat i po prikupljanju, čuvanju i izlaganju etnografske zbirke tradicijske odjeće i nakita u Hrvata, te je tako u njemu izložena zbirka svih hrvatskih nošnja iz BiH. Otac *Zvonko Martić* zaslužan je za zbirku nakita, i ne samo nju... Postava tog nakita prvi put je izložena u Matici iseljenika u Zagrebu. Otac Zvonko zna reći: „Nitko ne bira narod u kojem će se roditi, ali bira Boga kojem će se moliti”, priča nam otac Đani. U potragu za duhovnim mirom, za nutarnjim zadovoljstvom, dolaze mnogi ljudi iz različitih krajeva. Nakon razgovora s našim domaćinom, razišli smo se kako bi svatko sa samim sobom i svojim Bogom vodio dijalog.

Nas dvadeset pet, na sve strane Karmela, duboko zamišljeni nad svojim životom, kroz nutarnju molitvu kakvu prakticiraju karmelićani, obogatili smo našu nutrinu. Otac Đani nam je rekao da subotom na Misi svećenici čitaju molitvu vjernika koju zapisuju ljudi i ostavljaju kod vanjske kapelice Gospe Karmelske, koja je rad zagrebačke kiparice *Jelene Azinović*.

I mi smo iskoristili tu danu nam milost pa smo svoje molbe ovako uputili Bogu:

Karmel sv. Ilije ima tri svećenika i jednoga časnoga brata, a ukupno u Hrvatskoj imamo 33 brata karmelićana. Glavni blagdani u Karmelu su sv. Ilija 20. srpnja i Gospa Karmelska 16. srpnja, i nisu svetkovina za cijeli puk; više je to unutar samostana, kaže nam otac Đani.

Misu za nas predslavio je fra Milan u 18,15 sati, potom je bila večera, a nakon večere smo imali druženje i iznenađenje za fra Milana koje su pripremile naše drage sestre iz zajednice „Čisto srce stvori mi, Bože”. Uslijedila je predaja misnice koja je stigla čak iz Dubrovnika te ukusna torta koja se pomno čuvala u autobusu. Fra Milan je ganut takvom gestom ostao bez riječi (uz napomenu da je ovo „ostao bez riječi” teško doživjeli kad je fra Milan u pitanju).

U nedjeljno jutro smo se uputili prema Livnu do **Franjevačkoga samostana Gorica**, gdje smo sudjelovali na svetoj Misi u 10,00 sati. Nakon Mise posjetili smo **Franjevački muzej** kroz koji nas je provela gospođa *Jela Vrdoljak*, ponajprije divna žena i majka s blagim osmijehom i velikim srcem, a potom etnologinja i kustos Muzeja već dugi niz godina. Pričala nam je o početcima crkve, još od vremena kada su franjevci predslavili Misu u šumarku, noseći sa sobom prijenosni oltar koji je također izložen u Muzeju, a čuli smo i zgodnu anegdotu o tome kako je fra Lovro prevario turske vlasti. Molio fra Lovro njih da mu daju malo zemlje da sagradi crkvu. Turci su mu rekli da napravi toliku crkvu koliko se može rastegnuti volovska koža. Ali nisu rekli od koliko volova pa je fra Lovro okružio toliko kože kolika je danas crkva na Gorici.

S oduševljenjem ulazimo iz Muzeja u Galeriju **Gabrijel Jurkić** u kojoj razgledavamo brojne originale ovoga vrsnog umjetnika. On i njegova žena Štefa nisu imali djece. Franjevci su ih primili u samostan i skrbili o njima do kraja života, a zauzvrat im je Gabrijel darovao slike. Priča nam Jela o ljubavi slikara i njegove žene. Toliko ju je volio

da je žarko želio da ona umre prije njega jer se ne bi snašla bez njega u ovome svijetu. Bog je uslišio Gabrijele molitve i uzeo je njegovu Štefu dvije godine prije njega. Poslije će nam *fra Ćiro Lovrić* još mnogo toga reći o njihovoj ljubavi, a vrhunac svega je bio potpuna čistoća u braku koju su poštovali do kraja života.

Gospođa Vrdoljak nas je provela kroz arheološki dio Muzeja u kojem nam je objašnjavala o prapovijesti, Rimu, kasnoj antici, ranome srednjem vijeku, zreloj i kasnom srednjem vijeku, o arheološkim iskopavanjima. U etnološkom dijelu Muzeja vidjeli smo predmete od drva, metala, tekstila. Od umjetničkih zbirka izložena su neka djela Gabrijele Jurkića, moderna i suvremena zbirka, te zbirka starih majstora. Od zbirke starog oružja susreli smo se s turskim i austrougarskim oružjem i na kraju s oružjem iz I. svj. rata. Od sakralne zbirke vidjeli smo liturgijske predmete, crkveni inventar, misnice, skulpture i križeve.

Nakon razgledavanja Muzeja odlazimo na svečani nedjeljni ručak u restoran Bacchus, koji je bio prava okrjepa veselom društvu. Na ručku nam se pridružio i naš *fra Ćiro Lovrić* koji je na službi u crkvi sv. Franje Asiškog u Biloj kod Livna. S njim smo prošetali do **Duman-izvora**, a po naški – izvora rijeke Bistrice, koji i danas osigurava pitku vodu livanjskom stanovništvu. Ime Duman dolazi od turske riječi i označava dim, maglu, a u ovom slučaju dim predstavlja dim kapljica vode, vode u zavjesu koju stvara taj prekrasni izvor. Putem do izvora naišli smo na gradnju pješačkoga mosta na koju je poticao upravo *fra Ćiro* misleći na svoje Livnjake i na njihovu dobrobit, pa su tako neki došli na ideju da se most zove „*fra Ćirin most*“, priča nam *fra Ćiro* u zanosu svoje ljubavi prema tom kraju i ljudima u njemu. A na to će mu *fra Milan*: „Ne smije se tako most nazvati dok je čovjek živ, samo ti umri“, a ostalo će biti naša briga. Bilo nam je lijepo u društvu te dvojice svećenika.

Izvor rijeke Bistrice – Duman-izvor

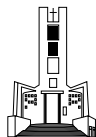
Sjedamo u autobus i vozimo se prema **Biljoj** (Bila). Vlasnik autobusa je „**POSUŠJE-BUS**“ d.o.o., odnosno *Veljko Bakula*, a vozač je iskusni *Željko Bago*. Opuštanje uz domaće kruške i osvježavajuće piće. Potom se vozimo **Livanjskim poljem**, najvećim kraškim poljem na svijetu, koje se prostire između kraških planina Dinare, Kamešnice, Cincara, Golije, Tušnice, Šatora i Staretine i uskoro stižemo napovir Sinjskoj krajini, tj. do prijevoja **Vaganj**. Dolazimo do **Borove glave** gdje već dugi niz godina galopira mnoštvo divljih konja. U početku je to bila brojka od oko 180 konja, a danas ih ima 480. Općina Livno vodi brigu o njima, a mnogim turistima su pravi izazov. Mi smo imali želju napraviti koju fotografiju s njima, ali konji nisu htjeli (osim na određenom odstojanju).

Navraćamo do **Husine jame**, spomen–obilježja stradalih Hrvata za vrijeme jugokomunizma. *Fra Ćiro* nam priča tužnu istinu stradanja nevinih ljudi. Pomolili smo se i u šutnji ostali nekoliko trenutaka, potreseni onim što smo vidjeli i čuli.

Kasno popodne bilo je znak za vrijeme polaska kući i rastanka s *fra Ćirom*. Zahvalili smo mu na ugodnu druženju i na mnoštvu zanimljivih i korisnih informacija. Uputili smo se autobusom prema Posušju, radosni, ispunjeni i zahvalni našem *fra Milanu* koji je sve organizirao, a povrh svega dragomu Bogu za dva prelijepa dana, na našu korist i Njegovu slavu.

HODOČAŠĆE U RIM

ŽUPE BEZGRJEŠNOGA ZAČEĆA BLAŽENE DJEVICE MARIJE IZ POSUŠJA OD 10. DO 16. TRAVNJA 2016. GODINE

Hodali smo i častili mnoga mjesta koja postojano svjedoče o prvim počecima kršćanstva, prvim kršćanima koji su tu živjeli i svjedočili svoju vjeru, mnogim mučenicima poput Petra i Pavla, mnogim svetim i blaženim u našoj dalekoj prošlosti i onih iz naše ne tako davne prošlosti, poput sv. Leopolda Bogdana Mandića, sv. Ivana XXIII. (DOBRI PAPA), blaženog Alojzija Stepinca, Ivana Pavla II. i mnogih drugih.

Posjetili smo mnoga sveta mjesta, vidjeli velika umjetnička djela a mnogi su od nas prvi put saznali koliko su veliku ulogu imali mnogi poznati i manje poznati Hrvati. Čovjek ne može ne biti ponosan što je dio toga naroda.

- Obišli smo ASSISI (grob i crkva sv. Franje, sv. Klare).

- Nakon tog posjetili smo crkvu Gospe od Anđela u sklopu koje se nalazi Porcijunkula (crkva u kojoj je umro sv. Franjo).

- Marijansko svetište LORETO gdje su se školovali mnogi hrvatski svećenici, između ostalog i Bartol Kašić koji je prvi preveo Bibliju na hrvatski jezik.

- Nakon toga, stigli smo u RIM.

- O bazilici sv. Petra što reći nego da ne postoji čovjek kojega će ostaviti ravnodušnim sa svojom ljepotom i snagom kojom odiše.

- Audijencija i susret s papom Franjom (neki od nas su uspjeli prići mu blizu pa i rukovati se).

- Slijedi razgledanje crkve sv. Pavla (mnogima najljepša crkva u Rimu), papinsko Sveučilište Antonianum.

- Papinsko Sveučilište Gregorijana.

- Hrvatska crkva i zavod sv. Jeronima.

- PANTHEON- nekada najveći poganski hram, a danas Bazilika svete Marije od mučenika.

- Posjet katakombama sv. Kalista (groblje prvih kršćana).

- Bazilika sv. Ivana Lateranskoga.

- Svete stube (njima je Isus išao na suđenje Pilatu).

- Crkva sv. Marije (u njoj se nalazi grob Katarine Kosače).

- Benediktinski samostan SUBIACO - moglo bi se reći da je uklesan u stijeni, svakako velike umjetničke vrijednosti.

- U blizini se nalazi samostan sv. Skolastike (sestra sv. Benedikta) koja je osnovala Red benediktinki.

- ORVIETO (grad s jednom od najljepših katedrala na svijetu).

Prvi put od 1264. tu se slavi blagdan Tijelovo pa sve do danas.

- PADOVA obišli smo grob sv. Leopolda Mandića, baziliku sv. Ante Padovanskoga.

Sve skupa previše emocija, snage, ljepote, umjetnosti a ponajviše molitve i povezanosti između nas hodočasnika koji smo tih dana živjeli i disali kao jedno.

Hvala fra Mladenu Vukšiću na trudu oko organizacije.

I na kraju sve to ne bi bilo tako organizirano i popraćeno s pravim informacijama bez čovjeka našega kamena gosp. Slave Mandurića i duhovnoga vođe fra Marija Knezovića o čijim vrijednostima ne treba previše govoriti. Imena dovoljno kažu.

Mir i dobro!

HODOČAŠĆE U SVETU ZEMLJU

U SVETOJ GODINI MILOSRĐA OD 18. DO 25. LISTOPADA 2016.

Papa Franjo o hodočašću. „*Hodočašće zauzima posebno mjesto u Svetoj godini, jer predstavlja put što ga svaka osoba prelazi u vlastitome životu... I da bi se stiglo do Svetih vrata..., svatko će, prema vlastitim sposobnostima, morati poduzeti jedno hodočašće.*”

Hodočašće. Hodočašćenje je poznato u svim religijama. Spada u najstarije iskustvo čovječanstva, neovisno o kulturnoj ili vjerskoj pripadnosti. Praksa „*putovanja u sveto mjesto*”, iskazivanje časti hodom, putovanjem, uvijek je u konačnici traženje Boga i susret s njime u bogoštovnom ozračju. Kršćanima je poznat tekst iz Svetoga Pisama kako su „*Roditelji Isusovi svake godine o blagdanu Pashe uzlazili u Jeruzalem. Kad mu je bilo dvanaest godina, ponovno su uzišli po običaju*” (Lk 2,41sl.). Tako i kršćani kroz dugu povijest rado hodočaste...

Crkva je objavila više dokumenata o hodočašćima u kojima se nalaze dragocjene upute. Važno je spomenuti da postoje stanovite *zamke u organizaciji hodočašća*. Kratko rečeno: nije svatko dorastao zadatku da organizira i vodi hodočašća... Onaj tko vodi hodočašće, on je 24 sata s hodočascima, a cijela skupina, koji put heterogena, je njegova stalna obveza... Tko to ne zna, može na tako banalnim stvarima upropastiti hodočašće barem nekim osobama...

Sveta Zemlja. Sveta Zemlja je *sveta* jer je Božja zemlja. Sveta je jer je iznjedrila *Sveto Pismo*. Svako brdo, svaki brežuljak, svaka rijeka i izvor, svaka dolina i planina – sve govori o svetosti i o povijesti spasenja, o Božjoj ljubavi prema svakom čovjeku. Bivši kustos Svete zemlje **fra Pierbattista Pizzaballa** ovako je to rekao: „*Srce svijeta je u Svetoj Zemlji, srce svijeta kuca u Jeruzalemu... Sveta Zemlja je zemlja objave, utjelovljenja; to je zemlja Krista, gdje se sve želje i nade spajaju. Sveta Zemlja nije bilo koje mjesto, to je kolijevka naše vjere, tamo su naši korijeni.*” Ona je naša duhovna domovina. Ali ne samo naša. Sveta je i za židove jer je za njih zemlja obećanja, zalag Saveza. A njezino središte, Jeruzalem, sveti je grad i za muslimane. Na jednom mozaiku iz 6. stoljeća naše ere, koji je pronađen u Medebi, gradu u Transjordaniji, a grad se spominje u *Knjizi Brojeva* (21,30), prikazano je područje Svete Zemlje, a ono obuhvaća, uz današnji Izrael i Palestinu, još i Jordan, Libanon, Siriju, Sinaj te deltu Nila.

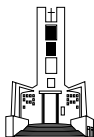
Franjevci u Svetoj Zemlji. Franjevačka nazočnost u Svetoj Zemlji vezana je uz **Kustodiju Svete Zemlje** (*custodire* = čuvati), koja je jedna od najstarijih provincija Franjevačkoga reda. Kao godina njezina osnutka u širem značenju riječi uzima se 1217. Dvije godine nakon njena osnutka, tj. 1219., u Svetu Zemlju se zaputio i **sv. Franjo Asiški**. Poznat je njegov susret sa sultanom **Malekom al-Kamelom** u egipatskoj Damietti. Već tih prvih godina i drugi franjevci dolaze na područje Svete Zemlje i nastanjuju se u blizini današnje Pete postaje Križnoga puta. Svakako je najvažnija godina u povijesti Kustodije 1342., kada papa **Klement VI.** povjerava brigu za sveta mjesta Manjoj braći i isključivo njih priznaje kao jedine predstavnike Katoličke crkve u Svetoj Zemlji.

Kustodija vodi brigu o 65 svetih mjesta, od kojih su 62 na području koje se općenito zove Sveta Zemlja, a 25 glavnih samostana danas su i župe koje je jeruzalemski latinski patrijarh povjerio fratrima. Kustodija Svete Zemlje je bitno *međunarodno bratstvo*. Broj fratara danas je nekih tristotinjak, iz preko trideset zemalja svijeta. Uz hercegovačkoga franjevca **fra Jagu Soču**, ima još nekoliko franjevaca iz hrvatskoga naroda koji tu žive i rade.

Organizatori hodočašća. Organizator ovogodišnjega hodočašća, barem jednoga dijela, je **fra Milan Lončar**, povjerenik Hercegovačke franjevačke provincije za Svetu Zemlju. Fra Milan je dugogodišnji organizator raznih hodočašća, a najviše ih je vodio upravo u Svetu Zemlju. Budući da je u vrijeme ovogodišnjeg hodočašća i **Hodočasnička-putnička agencija „KRALJICA MIRA” iz Zagreba**, tj. **Slavo Mandurić**, najavio hodočašće u Svetu Zemlju, obadvije ustanove su objedinile sav posao, podijelile uloge i zajednički sve učinile. Zanimanje za ovo hodočašće je bilo iznad očekivanja. Velik broj zainteresiranih nije mogao biti prihvaćen, iako smo naručili najveći autobus (od 60 mjesta).

Agencija. U domovini su fra Milan i Slavo Mandurić preuzeli „naš” dio posla, dok je onaj dio u

Izraelu i Palestini preuzela agencija **Jerusalem Tours**, Izhak Rabin Ave. 51/2, Modiin 71700, Izrael, s kojom i Slavo i fra Milan godinama surađuju. Vlasnica agencije je gospođa **Berta Belson Zekic**.

Vodič. Naš službeni vodič u Svetoj Zemlji bio je **Srdjan Ratkovic Fuchs**, potomak slavonskih Židova. Studirao je na Američkom koledžu u Jerusalemu biblijsku teologiju, a potom u Tel Avivu visoku školu za turizam. Specijalnost mu je monoteistička duhovnost. Govori tečno četiri jezika: hebrejski, engleski, ruski i hrvatsko/srpski. Služi se još biblijskim grčkim, latinskim, aramejskim, te čita i razumije slovenski i makedonski. Živi na dvije adrese: u Novom Sadu i u Izraelu.

Duhovna pratnja. Hodočašće bez duhovne pratnje nije hodočašće, nego turističko putovanje ili nešto slično tome. Osobno uvijek preuzimam tu ulogu.

Kod ovog hodočašća imao sam sreću da je s nama bio **don Ivan Bebek**, župnik iz Prisoja, i **fra Tonio Vučemilović**, zagrebački fratar i župnik u Bjelovaru.

Obojica su dali svoj doprinos u dogovoru s **fra Milanom**. Za hodočasnike je nazočnost svećenika (radi ispovijedi, razgovora, druženja...) vrlo važna. Hvala im i na ovom mjestu!

Hodočasnici. Bilo ih je iz svih krajeva naše Domovine, od Posušja, Kiseljaka, Šibenika, Zagreba i brojnih drugih mjesta... Najmlađi hodočasnik je bio **Ivan Ricijaš** (14 godina), a najstariji **Branimir Ljubay** (69 godina), ako sebe ne računam. Među hodočasnici bilo je osam bračnih parova; jedan mladi bračni par bio je na ovom hodočašću na tzv. bračnom putovanju (**Dino i Tatjana Crnogorac**, naši župljani), što je sigurno na početku zajedničkoga života hvale vrijedno.

Pomoć kršćanima na Bliskom Istoku. Potaknuti apelima pape **Franje** da se pomogne kršćanima na Bliskom Istoku, a i opetovanim zamolbama **fra Francesca Pattona**, kustoda Svete Zemlje, koji stižu na elektroničku adresu fra Milana, povjerenika Svete Zemlje, dva puta smo se obratili preko župnih obavijesti našim župljanima (25. srpnja i 2. listopada o.g.) sljedećim sadržajem: *U ovoj godini Božanskog milosrđa želja nam je pomoći progonjenima i potrebnim kršćanima na Bliskom Istoku. Svaki i najmanji prilog bit će im uručen preko fratara u Svetoj Zemlji. Priloge možete dati u Uredu, ili osobno fra Milanu, a novac ćemo predati za vrijeme hodočašća krajem listopada o.g. Za sve darovatelje fra Milan će*

moliti na svim svetim mjestima. Na našu veliku radost župljani su se izvrsno odazvali, tako da je fra Milan ponio 6.200 Eura i predao ih *Ekonomatu Kustodije Svete Zemlje* u Jeruzalemu. Nadam se da mi **s. Ljubica Bernardica Kovač, FDC**, iz Batina, ne će zamjeriti što ću napisati da je ona i njezini pacijenti najviše dala, za što je dobila i posebno priznanje. Uvijek nađemo načina da pomognemo naše fratre u Svetoj Zemlji. Tako smo i prošle godine na raznim mjestima uručili našim fratrima 1.500 US\$ da ih upotrijebe kako oni misle da je najbolje.

Plodovi hodočašća. Iako mnogi ne znaju ni izreći ono što doživljavaju u svetim mjestima, ipak se u svetištima susreću s nečim osobitim, nesvakidašnjim, s nečim što je iznimno, što ne mogu drugdje susresti, s nečim što u sebi krije jednu tajanstvenost, s nečim što ih privlači upravo na to mjesto. Da, vjernik hodočasnik se osjeća privučen... Privlači ga svetost: Sveti Bog, Sveta Djevica Marija, sami Isus Krist, sveti ljudi... Privlači ga nešto što mu nije jasno, ali što je snažno. A tu svetost i veličinu hodočasnik zapaža i u najobičnijim stvarima i stvarnostima s kojima se susreće: u starim i istrošenim stubištima po kojima su mnogi klečali tražeći milost, u staroj slici ili kipu... Sve mu priča da je na tom mjestu nešto osobito, drugačije nego u njegovu okruženju. Vjernik iz vanjskih obilježja ispravno zaključuje na duhovno obilježje. A njegov je zaključak: da su na tim svetim mjestima mnogi molili i da su bili uslišani. Zato su njemu svi vanjski znakovi samo dokaz onoga nečega velikog duhovnog... U takvim se mjestima hodočasnik, makar na čas, oslobađa tereta svakidašnjice. Snaga svetišta je u tome što na tim mjestima kao da postoji neka duhovna sloboda gdje se, bez poteškoće i bez ikakve zapreke, može sve izreći Bogu, pred njim se bez bojazni otkrivaju sve rane, ali i sve radosti, isto tako jednako.

Najveće se čudo dogodi kada se u molitvi dodirne ono „Sveto“... Na svetim mjestima hodočasnik doživi veliku duhovnu radost. Često se ta radost odrazi u pojačanoj želji za molitvom, za postom, djelima milosrđa i spremnosti da se čini pokoru... Suze, pa i kod muškaraca, su vidljivi znak tog doživljaja, koji se, razumljivo, ne može riječima opisati. Postaje se „novi čovjek“. Niša ne ostaje kao što je bilo prije. Ja ne poznajem hodočasnika koji se nije sretan vratio s puta... Posebno su hodočašća u Svetu Zemlju nešto jedinstveno, neusporedivo s drugima; ona zapravo daju smisao svim drugim hodočašćima. Mnogi doživljavaju Svetu Zemlju kao *Peto evanđelje*, kako se često ima običaj reći...

Ostvareni program hodočašća. Mnoge pojediničnosti vezane uz svako hodočašće u Svetu Zemlju, od točnog vremena odlaska i povratka, do termina za svete Mise, rada raznih ustanova na koje smo upućeni, žičara, taksija i sl., možemo znati tek mjesec dana prije polaska, a neke pojediničnosti i nešto kasnije. Uglavnom ostvarimo ono što je mnogo prije najavljeno u programu, ali je često redosljed mjesta, pa koji put i programa za pojedine dane izmijenjen. Kako je to izgledalo ove godine, može se vidjeti iz priloženoga ostvarenog programa. Posebno smo sretni, da smo relativno kasno saznali za mogućnost da 8. dan budemo u Izraelu i da tek na večer napuštamo tu zemlju (v. dolje program 8. dana).

OSTVARENI PROGRAM HODOČAŠĆA

Prvi dan, utorak, 18. 10.: Zagreb – Tel Aviv – Betlehem

Okupljanje hodočasnika u zagrebačkoj zračnoj luci **Pleso** oko 17,20 sati. Detaljan pregled putnika i stvari te kratki razgovor sa svakim putnikom. Polijetanje u **Tel Aviv** u 20,20 sati izravnim letom izraelske kompanije **Sun Dor** (LY5182/1). Dolazak u **00,35** sati po lokalnomu vremenu (*1 sat ispred naše vremenske zone*). U zračnoj luci **Ben Gurion** dočekat će nas predstavnik agencije **Jerusalem Tours**, koji će nam pružiti svu potrebnu pomoć pri ulasku u Izrael. Oko 1 (*jedan*) sat vremena trebat će nam za carinsku kontrolu i dok dođemo do svoga autobusa (*autobus će imati posebnu oznaku...*). Nastavak putovanja autobusom u **Betlehem** (*stižemo oko 03,00*) Smještaj u hotel **Angel**. Hladna večera..., **dogovor u autobusu o nekim pojediničnostima... Noćenje.**

Drugi dan, srijeda, 19. 10.: Betlehem – Pastirska polja – Ein Karem - Betlehem

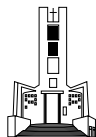
Nakon doručka (*polazimo tek u 9,45*) slijedi razgledanje Isusova rodnog mjesta Betlehema. Tu ćemo vidjeti najstariju crkvu na svijetu, **Crkvu Isusova rođenja**. Posjetit ćemo špilju Kristova rođenja, odakle se svake godine prenosi božićna polnočka diljem svijeta. Razgledat ćemo **Samostan sv. Katarine** i špilju sv. Jeronima, Dalmatinca, koji je tu prvi u povijesti preveo Bibliju na latinski jezik – **Vulgata**. U Betlehemu, u Betlehemske bazilici, slavimo sv. Misu u 11,00 do 11,50 sati na oltaru sv. Josipa Posjetit ćemo **Špilju mlijeka...** Zatim idemo u **Ain Karem**, rodno mjesto sv. Ivana Krstitelja. Obilazimo crkvu **Rođenja Sv. Ivana** i crkvu **Pohodnje BDM Elizabeti**. Povratak u hotel u Betlehemu. **Večera... Noćenje.**

Treći dan, četvrtak, 20. 10.: Betlehem – Jerusalelem – Betlehem

Nakon doručka smo posjetili najprije **Pastirska Polja**, a zatim i spomen obilježje **Yad Vashem**. Zatim smo u **Jerusalemu**. Razgledanje ćemo započeti s vrha **Maslinske gore**. Samo smo svratili pažnju na **Crkvu Uzašašća** (*danas džamija*), posjetili smo **Crkvu Očenaša**, **Crkvu Isusova plača**, posjet **Getsemanskom vrtu**, **Bazilici agonije**, posjećujemo **Crkvu Uznesenja Marijina** (*naziva se i Crkvom Marijina groba, jer je tu Marija ležala u grobu prije nego je uznesena na Nebo; Crkva je bila zatvorena i mogli smo je vidjeti samo izvana*). Ući ćemo u stari grad Jerusalelem kroz tzv. **Vrata smeća** i doći do **Zida plača** – najsvetijega mjesta na svijetu za Židove. Izaći ćemo na **Križni put** (*Via dolorosa*) i proći svih 14 postaja koje je Isus prošao idući prema **Golgoti** gdje je bio razapet. Obići ćemo crkvu **Isusova groba**, popeti se na **Kalvariju**, ući u **Isusov grob**, dotaknuti **Ploču pomazanja** i negdje u crkvi Isusova groba **sabrano se pomoliti** (*obvezatno čekanje u redu!*), slaviti sv. Misu u crkvi Isusova groba, u Kapeli sv. Sakramenta, u 18,00 do 18,50 sati. (**Kapela sv. Sakramenta** se još zove **Kapela Ukazanja**. Tradicija kaže da se tu uskrsli Isus ukazao svojoj majci Mariji. Kapela je mjesto za euharistijsko slavlje katolika. Kapelu drže franjevci...) Povratak u hotel u **Betlehemu. Večera... Noćenje.**

Četvrti dan, petak, 21. 10.: Betlehem – Judejska pustinja – Mirtvo more – Qumran – Masada – Jerihon – Betlehem

Nakon doručka vozimo se u **Judejsku pustinju**; negdje ćemo u pustinji slaviti **sv. Misu** (*dogovor sa Srđanom*). Nastavak vožnje do **Mrtvoga mora** gdje ćemo se kupati na jednoj od uređenih plaža. Mrtvo more je najniža točka na svijetu i nalazi se oko 400 metara ispod razine mora. U moru ima preko 30% soli i minerala i stoga je tisućama godina poznato po svom ljekovitom djelovanju. Kupat ćemo se na jednoj od organiziranih plaža s tuš-kabinama i svlačionicama. Nakon kupanja (*plutanja*) slijedi posjet **Qumranu** gdje je beduinski pastir slučajno pronašao čuvene svitke s Mrtvoga mora. Vidjet ćemo kratki film o životu **Esena** i obići arheološke ostatke drevnoga naselja. Slijedi posjet čuvenoj Herodovoj utvrdi **Masadi** (*koja svoju povijest vuče iz Makabejskoga vremena*) na kojoj se 73. godina poslije Krista utvrdila grupa židovskih pobunjenika Zelota i gdje je njih oko 1000 počinilo samoubojstvo. Prekrasna vožnja žičarom na vrh tvrđave i razgled impresiv-

nih ostataka Herodove palače, kupališta, bazena, sinagoge itd. Na povratku svraćamo u najstariji grad na svijetu **Jerihon**. Povratak u **Betlehem**. **Večera... Noćenje**.

Peti dan, subota, 22. 10.: Betlehem – Jerusalem – Betlehem

Nakon doručka opet se vozimo u **Jerusalem**. Još jednom dajemo hodočascima mogućnost da posjete **Isusov grob, Kalvariju, Ploču pomazanja...** Slijedi obilazak **Sionske gore, Davidova groba, Dvorane posljednje večere, crkve usnuća Marijina**, gdje slavimo sv. Misu u 11,00 do 11,50 sati. Zatim obilazimo **crkvu sv. Petra in Gallicantu ili Crkvu Petrova zatajenja** (gdje je Petar tri puta zatajio Krista). Nakon toga proći ćemo kroz **Armensku četvrt** i doći do Židovske četvrti, proći rimskom i bizantinskom glavnom ulicom Jeruzalema **Cardo**. Razgledat ćemo arheološke ostatke Jeruzalema iz 7. stoljeća prije Krista, arheološke ostatke iz vremena Makabejaca, kao i arheološke nalaze iz vremena Križara. Doći ćemo do glavnoga trga Židovske četvrti, gdje ćemo vidjeti (*izvana*) nedavno obnovljenu sinagogu **Hurva** i promatrati neobičan svijet ortodoksnih Židova. Povratak u **Betlehem**. **Večera... Noćenje**.

Šesti dan, nedjelja, 23. 10.: Betlehem – Jordanska dolina – Rijeka Jordan – Kana Galilejska – Nazaret

Doručak... Napuštamo hotel u Betlehemu... Vozimo se Jordanskom dolinom do mjesta **Yardenit** i rijeke **Jordan** (*Isus je kršten u rijeci Jordan; obnova krsnoga obećanja i posjet „Posuškoj ploči“*). Nastavak puta do **Kane Galilejske**, gdje ćemo obići **crkvu svadbe** (*obnova bračnih obećanja*). Zatim se vozimo u **Nazareta**, do **crkve Naviještenja, crkve Marijina izvora, Josipove radionice**. Misu slavimo u **crkvi**

Sv. Josipa u 16,00 do 16,50 sati. Odlazak u **Rimonim Nazareth Hotel**. **Večera... Noćenje...**

Sedmi dan, ponedjeljak, 24. 10.: Nazaret – Galilejsko jezero – Tagba – Kafarnaum – Gora Blaženstava – Tabor – Nazaret

Nakon doručka vozimo se do **Galilejskog jezera**. Poslije toga slijedi obilazak svetih mjesta oko **Galilejskog jezera: Crkve čudsnog umnoženja kruha i ribe u Tagbi**, gdje je Isus nahranio pet tisuća ljudi, **crkve Petrova Primata (Mensa Christi)**,

gdje je Isus obećao Petru da će on biti stijena na kojoj će sagraditi crkvu svoju, **Kafarnaum**, grad u kojem je Isus živio kad je napustio Nazaret, **Gora Blaženstava**, gdje slavimo sv. Misu u 11,00 do 11,50 sati, mjesto gdje je održana **Propovijed na gori**. Nastavak puta vodi nas do Gore preobraženja **Tabor** (*vozimo se taksijem do vrha i nazad*), posjećujemo **Crkvu preobraženja** uz prekrasan panoramski pogled na okolna područja. Povratak u hotel u **Nazaretu**. **Večera... Noćenje...**

Osmi dan, utorak, 25. 10.: Nazaret – Haifa – Karmel – Cezareja – Jaffa – Tel Aviv – zračna luka Ben Gurion (Tel Aviv) – Zagreb

Ustajemo i doručak po dogovoru... Napuštamo hotel... Najprije se vozimo u **Haifu**. Haifa je poznati sredozemni lučki grad na padinama gore **Karmel**. Obilazak karmelićanskog samostana i crkve **Stella Maris** te **Ilijine špilje**. Misa u crkvi Stella Maris u 10,00 do 10,50. Panoramski razgled Haife, posjet prekrasnim **Bahajskim vrtovima**. Put nas zatim vodi pokraj sredozemnog mora sve do **Caesare**, pogled na **Sredozemno more**. Nastavljamo put do **Tel Aviva** i starog garda **Jaffa** (*zbog nemogućnosti parkiranja u Jaffi samo obilazak autobusom, uz povremena zadržavanja i čitanje vezanih tekstova iz Svetog pisma uz ovo mjesto*). Slijedi panoramski obilazak dijelova **Tel Aviva** i slobodno vrijeme do **16,15** kada moramo krenuti prema zračnoj luci. Dolazak u Zračnu luku **Ben Gurion** gdje moramo biti tri sata prije polijetanja, a to znači u 17,05. Broj leta: **LY 5183**. Granične i sigurnosne formalnosti. Povratni let u Zagreb je u **20,05** sati, a dolazak u Zagreb u **22,50** sati. Najmanje nam je pola sata potrebno dok se iskrcamo i obavimo carinske formalnosti.

SUVREMENA POSTMODERNA EGERIJA U SVETOJ ZEMLJI

Dubravka Oraić Tolić, Peto evanđelje. *Sedam dana u Svetoj Zemlji*,

Naklada Ljevak d.o.o., Biblioteka: Otvorena knjiga, Zagreb, studeni 2016., str. 308, tvrdi uvez, više fotografija u boji i u crnobijeloj tehnici, više karata.

Plodovi hodočašća u Svetu Zemlju su uvijek različiti, već prema osobi koja ih doživljava, o njima razmišlja, govori ili - piše, kao što je to prošle godine učinila spisateljica, književnica i akademkinja Dubravka Oraić Tolić. Knjiga s gornjim naslovom je rezultat hodočašća u Svetu Zemlju 2015. pod vodstvom fra Milana Lončara, povjerenika Hercegovačke franjevačke provincije za Svetu Zemlju. Čekalo se, providonosno, da je napiše „posuška nevjesta”, kako Dubravka sebe često naziva, barem u privatnoj komunikaciji s fra Milanom.

Piše: fra Milan LONČAR¹

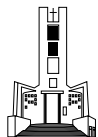
Prvi papa, koji je posjetio Svetu Zemlju, bio je papa Pavao VI., i to je bilo 1974. Za *Veliki jubilej Katoličke crkve*, tj. 2000. godine, papa Ivan Pavao II., u međuvremenu proglašen svecem naše Crkve, drugi je papa hodočasnik u Svetu Zemlju. Njegovo hodočašće u mnogočemu bilo je prekretnica u veoma složenim međureligijskim i političkim odnosima. Po mišljenju mnogih sve što je rekao i učinio imalo je, a i danas ima, povijesno značenje. Često se citira ono što je rekao na brdu *Nebo*, odakle je Mojsije vidio Svetu Zemlju, ali nije u nju ušao; umro je na njemu. Ivan Pavao II. rekao je, dakle, tom zgodom: „*Dolazim na ovo mjesto što si ga ti (Bože) jednom zauvijek ispunio sobom samim. O Sveta Zemljo, koliki li prostor zauzimaš u meni! Stoga te ne mogu koracima gaziti, već moram kleknuti. Ostat ćeš, a ja ću te ponijeti sa sobom. Preoblikovat ću te u sebe u mjestu novoga svjedočanstva kroz vjekove.*”

Bez i najmanje primisli da bih se uspoređivao s citiranim Papom, ja sam prvi put bio u Svetoj Zemlji prije nekih 33 godine (tj. od 28. svibnja do 4. lipnja 1983.) i to kada sam bio na poslijediplomskom studiju u Münchenu, a novac za putovanje sam zaradio u jednoj elektrotehničkoj tvornici. To hodočašće sam tako doživio da do dana današnjega nisam prestao voditi hodočašća u Svetu Zemlju; i ove godine bio sam u njoj u mjesecu listopadu. Sebi reknem da ne ću više organizirati hodočašća, jer godine čine svoje, pa opet popustim. Sveta Zemlja je tako „*velik prostor zauzela u meni*”, „*ponio sam je sa sobom*”, i „*preoblikovao sam je u sebe*”, te na meni moguć način svjedočim o njoj do dana današnjega, da parafraziram velikoga papu Ivana Pavla II.

Nijedno se hodočašće ne može usporediti s hodočašćem u Svetu Zemlju, uvijek uz pretpostavku da je dobro organizirano, da ima kvalitetne vodiče i da je duhovna pratnja odgovarajuća. Zašto je to tako?

Bog se objavljuje ljudima *gestis et verbis* – djelima i riječima, kako ističe dogmatska konstitucija *Dei Verbum* (DV 2,1). Ta objava dogodila se najvećim dijelom na zemljopisnom području Svete Zemlje, a ona je veličanstvena zemlja. Po mnogočemu je posebna i jedinstvena; posebna prije svega zbog činjenice Božje objave i Božjega utjelovljenja – sad mislim samo na židovstvo i kršćanstvo – ali posebna je i po svojoj zemljopisnoj raznolikosti, koja se, barem u nekim segmentima, nigdje na kugli zemaljskoj ne može naći. Na jako malom prostoru mogu se, primjerice, naći i obilje vode, i prava pustinja; i relativno visoka brda i velike udoline; i plodna područja, ali i mjesta gdje skoro pa ništa ne uspijeva, itd.

¹ Donji tekst objavljen je u: HRVATSKO SLOVO, petak, 13. siječnja 2017., str. 16., a izrečen je na prvom predstavljanju knjige 9. prosinca 2016. u Franjevačkom samostanu Bezgrješnoga Začeca BDM u Zagrebu.

Sveta Zemlja je „*Peto evanđelja*”, kako je naslovljena knjiga koju predstavljamo, a glasovita i često citirana sintagma preuzeta je od Ernesta Renana, jer, kratko rečeno: *Sveta Zemlja daje bolje razumijevanje Svetoga pisma; ona je ono „evanđelje” koje se „čita” kvalitetnim hodočašćem.*

Stalni odlasci u Svetu Zemlju nisu samo rezultat one moje nesporne zaljubljenosti u zemlju Božjega izbora, nego i stalni poticaji onih koji su već jednom bili na hodočašću, da i za njihove članove obitelji, za njihove prijatelje, znance, a i mnoge druge, organiziram hodočašće. S te strane gledano, župa Posušje kao sociološka veličina sigurno je na prvom mjestu u svijetu iz koje je bilo, gledano po postotku, najviše župljana na hodočašću u Svetoj Zemlji. (Već ih ima deset-petnaest koji me pitaju, hoćemo li i sljedeće godine u Svetu Zemlju.) Zadovoljni hodočasnici su najbolja reklama za neko novo hodočašće.

Nakon ovoga opširnoga uvoda, koji je zapravo uvod u ono što ću sada reći, jer: *Quidquit recipitur, modo recipientis recipitur* (Što god se prima, prima se na način primatelja), kako kaže jedna mudra latinska izreka, evo i mojih razmišljanja o knjizi koju predstavljamo. Budući da je Dubravka Oraić Tolić ponijela iz svoje prve obitelji, posebno od svoje majke (tako mi se čini), dragocjeno iskustvo, zatim je iz svoga zajedništva s mužem Benjaminom, koje već traje preko 50 godina, ono najljepše iz svoje i njegove obitelji iz dana u dan umnažala, zatim koristeći sve izvore europskoga znanja, obdarena iznimnim intelektualnim darovima – ona je akademkinja! – i poslovičnom upornošću, zatim jer je žena, vidi ono što mnogi ne vide, a posebno mi muškarci..., knjiga Dubravke Oraić Tolić je doista po mnogočemu jedinstvena.

Opet o samoj knjizi

Uz dragocjeni UVOD, jer je sve bitno u njemu rečeno o knjizi, i uz Bilješku o autorici, te veoma kvalitetni tvrdi uvez, knjiga ima 8 poglavlja (koje poimenično ne navodim), ali iznosim nešto drugo: 1. poglavlje ima 9 podnaslova; 2. poglavlje ima 19 podnaslova; 3. poglavlje ima 41 podnaslov; 4. poglavlje ima 29 podnaslova; 5. poglavlje i 31 podnaslov; 6. poglavlje ima 39 podnaslova; 7. poglavlje ima 29 podnaslova, i 8. poglavlje ima 9 podnaslova.

Ako sam dobro brojao, knjiga ima 206 podnaslova. Svaki podnaslov je dragocjeni biser i po opisu i po sadržaju, i može se čitati samostalno, bez osjećaja da u njemu nešto nedostaje. Zatim, knjiga ima: 7 karata, 60 fotografija u boji i 74 crnobijele fotografije. Koliko je „riječi” u svemu tome, samo dragi Bog zna.

Tu je i bezbroj citata iz Biblije. Naime, svako biblijsko mjesto ili tvrdnja, svaki sadržaj koji tu zemlju čini svetom, popraćen je biblijskim tekstovima. Knjiga PETO EVANĐELJE je, gledano s te strane, *Biblija u malome*.

Kad Dubravka piše bilo o čemu, uvijek je to „kristalno jasno i čisto”, kako piše na ovitku (cijenjena) Nives Tomašević, urednica ove knjige. Primjerice, na str. 120. i sl. opisuje malog Arapina u Jerihonu kao urednoga dječaka koji ide u školu. Izdvajam još neke možda neočekivane naslove, jer sami po sebi dovoljno govore: *Bočica Jane* (str. 24.), *Suknja ili hlače?* (str. 32.), *Fikus Benjamin* (str. 47.), *Nepotrebne stvari* (str. 63.), *Sendviči* (str. 63.), *Pametovanje* (str. 85.), *Narančasta mačka* (str. 98.), *Kutijica* (str. 108.), *Stado koza* (str. 123.), *Led od banane* (str. 133.), *Auto u krošnji drveta* (str. 185.), *Mačke* (str. 248., drugi put o mačkama) itd. Mislim da je samo ovo nabranje naslova pravi izazov za čitatelje, ako ne žele umrijeti od žeđi pokraj vode.

Kad Dubravka piše o osobama, moj dojam je da uvijek vidi samo ono dobro kod njih. Tako spominje: Bertu Belson Zekic, vlasnicu agencije *Jerusalem Tours*, na više mjesta (s kojom osobno surađujem od 1994. godine); Srđana Ratkovića Fuchsa, našeg vrlo stručnog i dragog vodiča (str. 66. i sl.), mnoge svece čiji su životi vezani uz Svetu Zemlju (npr. sv. Jeronima), poznate arhitekture sakralnih i profanih zdanja, gotovo sve hodočasnike poimence, a bilo nas je 48 na ovom hodočašću, što je knjizi dalo posebnu draž. Hodočasnici nisu samo brojke, nego su stalno uključeni u samo hodočašće, od prvoga do zadnjega dana, i ne govore samo riječima, nego cijelim tijelom i ponašanjem („Tijelo je rukavica duše”, kako sam nekada negdje pročitao). Svatko hodočasti na svoj način, a opet svi su jedna hodočasnička skupina, više nego homogena i jedinstvena.

O fratrima posebno lijepo piše, o nama trojici koji smo bili na ovom hodočašću, fra Antoniu Šakoti, mome zamjeniku, fra Anti Pranjicu, du-

vanjskom gvardijanu, ali i o onima koje smo sreli u Svetoj Zemlji: fra Siniši Srebrenoviću i fra Jagi Soči. Uvijek vidi pojedinosti, što koji od nas radi/govori, vidi detalje o kojima mi muškarci gotovo i ne vodimo računa, npr. kako smo obučeni (str. 70. ili str. 120.). Mene spominje jako često... Ne daj Bože da se zbog toga uzoholim! No, svoga Benjamina, kojega od milja zove Bendžo, spominje najčešće. Kad piše o njemu, to je prava milina čitati. Dubravka, doslovno, ima uvijek razlog da ga spomene. Nisam ni znao da postoji biljka benjamin, a sada sam i to naučio, ne samo da ga ima u Svetoj Zemlji, nego i u njihovu stanu u Zagrebu, a donijeli su ga iz svoga stana u Zürichu prije 17 godina (*Fikus benjamin*, str. 47.). Njezina knjiga je svjedočanstvo jednog gotovo savršenoga braka. Ja knjigu kod vjenčanja već koristim u propovjedima, a kada knjiga bude dostupna na tržištu u Hercegovini, budući da držim tečajeve pripreve za brak, svim ću parovima preporučiti da je kupe.

Autorica uočava bitne razlike između Židova i Palestinaca. U svemu su te razlike vidljive, posebno na području (ne)urednosti, arhitekture, odnosa prema zemlji, vodi, povijesti i sl. U Nazaretu sam bio tko zna koliko puta. I nikada nisam vidio ono čemu je Dubravka posvetila jedan podnaslov: *Kuća u Nazaretu* (str. 48.). Ja tu kuću nikada „nisam vidio“, a Dubravka je opisuje kao da smo hodočastili upravo u tu kuću. Neuredna je i pripada Palestincima.

Uz svu ozbiljnost *Petog evanđelja*, autorica je zadržala i fini smisao za humor (str. 47. i 147.).

I prije nego zaključim ovo razmišljanje o ovoj knjizi, želim svakako još nešto reći.

Suvremena psihologija učenja poznaje više vrsta učenja, a neusporedivo najkvalitetnija vrsta jest tzv. učenje kroz iskustvo. Što to znači? Da ostanem kod teme naše knjige to znači: biti tu, vidjeti, opipati, hodati, slušati, čitati, klečati, moliti, jesti, piti, presvlačiti se, kupati se, s drugim putovati, druge slušati... – sedam dana, i tako iz dana u dan, i – o svemu kompetentno razmišljati (refleksija). Bez kompetentne refleksije, bez razmišljanja o svim pojedinostima, bez volje da se uči – a to se zove otvorenost! – nema pravog iskustva. Ova knjiga naše Dubravke nastala je iz iskustva, i zato je tako vrijedna. Da knjiga hodočasnice Egerije iz 4. stoljeća *Putovanje u sveta mjesta* nije nastala iz

iskustva, ne bi bila tako često spominjana. S ovim dodatkom nije umanjena vrijednost tvrdnje nakladnika na omotu da je naša Dubravka „suvremena postmoderna Egerija“.

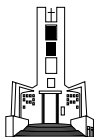
Plodovi hodočašća

Što ja redovito vidim kao plodove hodočašća mnogo puta sam do sada pisao u izvješćima za godišnjak župe Posušje ili za moju Provinciju, a najviše o tome sam govorio. Uvijek na prvom mjestu spominjem duhovne plodove hodočašća, što je svakako i najvažnije. Međutim, plodovi hodočašća su i: brojni odlasci u Svetu Zemlju, „*Posuška ploča*“ u Yardenitu na rijeci Jordan, *Udruga gospodarstvenika Posušje*, pomoć *Berte Belson* kod izgradnje naše nove crkve (dala je 500 US\$), pomoć našoj *Kustodiji u Svetoj Zemlji*, pomoć *kršćanima na Bliskom istoku*, itd. Evo sada imamo i knjigu Dubravke Oraić Tolić, *Peto evanđelje*, kao plod hodočašća! Čekalo se, providonosno, da je napiše „*posuška nevjesta*“, kako sebe često naziva barem u privatnoj komunikaciji sa mnom, akademkinja, vjernica...

Nakon čitanja njezine knjige, dobio sam volju da opet odem u Svetu Zemlju, premda sam rekao da nisam više za to. Zašto bih opet išao? Pa da pokušam, kažem pokušam, vidjeti ono što je Dubravka vidjela. Ona ima oči srca, oči duše, oči vjere, oči akademkinje, oči majke i supruge, vidi više, o čemu sam već nešto rekao, i – gotovo! Da je Dubravka bila tako često u Svetoj Zemlji, kao ja, što bi sve vidjela i napisala...! Sigurno bi do sada postala članicom Židovske akademije znanosti i umjetnosti.

Ako neka knjiga nije vrijedna da se barem dva puta pročita, ne treba je čitati ni jedan put. To je stara istina o knjigama, meni veoma draga.

Knjigu Dubravke Oraić Tolić **PETO EVANĐELJE**. *Sedam dana u Svetoj Zemlji*, treba čitati, ne samo dva puta, nego „sedam“ puta, ili: „sedamdeset puta sedam“, da se biblijski izrazim. Povremeno se može uzeti i kao molitvenik. Puna je citata iz Svetoga pisma, kako sam već rekao, koji se odnose na najvažnije događaje iz Povijesti spasenja... Ili, primjerice, sada u došašću, može se pročitati gotovo 50 stranica dragocjenog teksta koji se odnosi na Betlehem (str. 155. do 205.).

„PUČKE MISIJE,, U NAŠOJ ŽUPI

„MILOSRĐE MU JE IME“

PUČKE MISIJE - POSUŠJE
28. 02. - 06. 03. 2016.

Nedjelja, 28. 02. 2016.
18,00 sati - sv. Misa i propovijed
Otvaranje misija

Ponedjeljak, 29. 02. 2016.
16,00 - 17,30 sati - mogućnost osobnog razgovora i ispovijedi s misionarom (prethodno se najaviti)

17,30 sati - Krunica i sv. ispovijed
18,00 sati - sv. Misa i propovijed
19,00 sati - Duhovni nagovor

Utorak, 01. 03. 2016.
16,00 - 17,30 sati - mogućnost osobnog razgovora i ispovijedi s misionarom (prethodno se najaviti)

17,30 sati - Krunica i ispovijed
18,00 sati - sv. Misa i propovijed
19,00 sati - Duhovni nagovor

Srijeda, 02. 03. 2016.
16,00 - 17,30 sati - mogućnost osobnog razgovora i ispovijedi s misionarom (prethodno se najaviti)

17,30 sati - Krunica i sv. ispovijed
18,00 sati - sv. Misa i propovijed
19,00 sati - Duhovni nagovor

Četvrtak, 03. 03. 2016.
16,00 - 17,30 - sati mogućnost osobnog razgovora i ispovijedi s misionarom (prethodno se najaviti)

17,30 sati - Krunica i sv. ispovijed
18,00 sati - sv. Misa i propovijed
19,00 sati - Klanjanje

Petak, 04. 03. 2016.
16,00 - 17,30 - sati mogućnost osobnog razgovora i ispovijedi s misionarom (prethodno se najaviti)

17,30 sati - Krunica i sv. ispovijed
18,00 sati - Put križa, sv. Misa i propovijed
19,30 sati - Susret s Framom

Subota, 05. 03. 2016.
16,00 - 17,30 - sati mogućnost osobnog razgovora i ispovijedi s misionarom (prethodno se najaviti)

17,30 sati - Krunica i sv. ispovijed
18,00 sati - sv. Misa i propovijed
19,00 sati - Duhovni nagovor

Nedjelja, 06. 03. 2016.
Završetak Misija
Sv. Misa u 7,00, 8,30, 10,00, 11,30 - predvodi biskup Ratko Perić, 18,00 sati.

MISIJE PREDVODE:
fra Ante Akrap | fra Šimun Bilokapić | fra Domagoj Runje

bili na raspolaganju župljanima svojim slavljenjem sv. Otajstva, svojim nagovorima, propovijedima, razgovorima, posjećivanjem bolesnika. Biskup je napose pohvalio praksu održavanja pučkih misija kao posebno milosnih dana u godini. Odaziv je župljana na zajedničke čine u župnoj crkvi bio dobar. Prostrana crkva uvijek je bila uglavnom puna vjernika željnih dobre riječi iskusnih propovjednika.

U našoj župi, od 28. veljače do 6. ožujka, održane su Pučke misije. To je bila prigoda za jednu temeljitiju duhovnu obnovu u našoj župi. Misije su započele u nedjelju, 28. veljače, a voditelji su bili oci franjevci Provincije Presvetoga Otkupitelja iz Splita: fra Ante Akrap, fra Šimun Bilokapić i fra Domagoj Runje. Samo geslo misija bilo je *Milosrđe mu je ime*.

Misije su počinjale večernjom Misom u 18,00., a nakon toga slijedio je duhovni nagovor. Tu je bila i mogućnost osobnog razgovora s misionarima i osobna ispovijed.

U nedjelju 6. ožujka 2016., svečano su završile pučke misije u Posušju, župi Bezgrješnoga začeca Blažene Djevice Marije, koje je organizirao župnik fra Mladen Vukšić sa svojim suradnicima. Župnik je pozvao biskupa Ratka Perića iz Mostara da predvodi svetu Misu i sudjeluje u zaključenju ovih svetih dana duhovne obnove cijele župe.

Na početku misnoga slavlja biskupa je i misionare pozdravio župnik fra Mladen, a biskup je zahvalio i župniku i misionarima koji su tjedan dana

Biskup je u svojoj propovijedi na temelju nedjeljnoga Evanđelja (Lk 15,11-32) govorio o Isusu kao vrhunskom propovjedniku kojega su pažljivo slušali i mladi i stari, uvijek zadovoljni Njim i njegovim božanskim riječima, a nezadovoljni sobom i svojim vlastitim slabostima i grijesima. A Isus je najpoznatiji kao propovjednik prisposoba kojima je osvjetljavao zemaljsku ljudsku situaciju i nebesko kraljevstvo. A jedna je od najpoznatijih: Izgubljeni sinovi i premilosrdni Otac. Netko je rekao: da se slučajno od svega Evanđelja nije ništa očuvalo i do nas doprlo nego samo ova prisposoba o plemenitom ocu i neplemenitim sinovima, očuvala bi se jezgra Evanđelja. Drugi će reći da je ovo „evanđelje u Evanđelju“! Tu je Isus prikazao kakav

je Otac nebeski, njegovo beskrajno milosrđe, i kakvi smo mi, sinovi zemaljski: mlađi, koji je otišao od oca u daleki svijet, a to može predstavljati sve poganske narode, i kakav je stariji sin, koji je ostao blizu oca, a ipak tako daleko od njega, a to može predstavljati sav izabrani židovski narod. Bog će pokazati svoje obilno milosrđe i na sam znak ili korak našega kajanja srca i opamećenja duha, ali traži se od nas da učinimo barem koji čin, pokret, obrat k Ocu.

Pod Misom je pjevao župni zbor, a djeca su se pokazala posebno mirna i pobožna. Za molitvu Očenaša biskup je pozvao sve misare da se pomole

za svu nazočnu djecu kao i za svu djecu i mlade u cijeloj župi da uzrastu u prave sinove i kćeri Božje, koji ne će bježati od Oca u „daleku zemlju”, nego će znati poštovati Očevu ljubav i milosrđe.

Na odlasku biskup je sa župnikom i tajnikom pozdravio obitelj Ivica i Biljane Crnogorac, koji imaju jednoga sina u bogosloviji u Zagrebu, drugoga u sjemeništu u Visokom, trećega kod kuće, i tri kćeri, od kojih je jedna ove godine krizmanica! I zaželio im svima poseban Božji blagoslov! A cijeloj župi posuškoj obilne plodove od ove korizmene misijske obnove!

TRIBINE U NAŠOJ ŽUPI

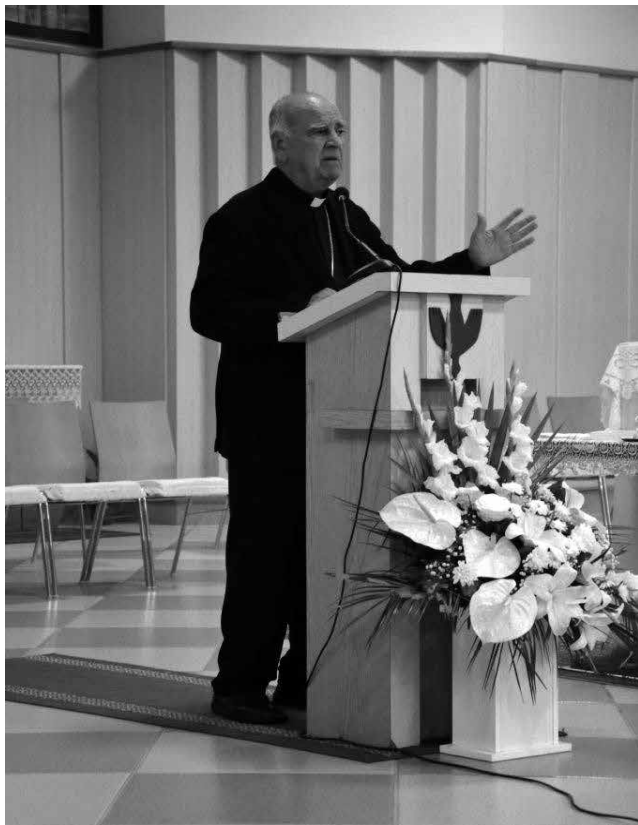
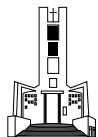
ALOJZIJE STEPINAC BLAŽENIK PREMA KANONIZACIJI

Posušje, 2. listopada 2016., mons. Ratko Perić

Kratak životopis. Rođen u Krašiću 8. svibnja 1898. Za svećenika zaređen u Rimu 26. listopada 1930. Za biskupa posvećen u Zagrebu 24. lipnja 1934. Kao nadbiskup ordinarij preuzeo upravu Zagrebačke nadbiskupije u prosincu 1937. Osuđen na 16 godina robije 11. listopada 1946. U Lepoglavi u zatvoru do 5. prosinca 1951. a zatim u Krašiću u zatočeništvu do smrti. Promaknut u kardinala 12. siječnja 1953. Preminuo u Krašiću 10. veljače 1960. Pokopan u zagrebačkoj katedrali. Proglašen blaženim u svetištu Marije Bistrice 3. listopada 1998.

Imenovanja. Stari nadbiskup Antun Bauer godine 1934. traži sebi nasljednika. Nakon više kandidata, koji nisu prošli kraljev *veto* u Beogradu, kocka pada na mladoga ceremonijara Alojzija Stepinca. Kralj je čuo da je Stepinac bio „solunac” pa nije imao primjedaba na njegovo imenovanje (Solunska fronta, duga oko 600 km od kraja Albanije do kraja Bugarske, naslonjena na Egejsko more, od 1915. do 1918., jest Balkansko bojište, opskrbljivano iz baze Soluna. Oko 600 tisuća vojnika Centralnih sila stajalo je nasuprot 619 tisuća vojnika Saveznika. Hrvatski dobrovoljci borili su se za novu državnu stvarnost na slavenskom Jugu. Srbi su takve dobrovoljce smatrali „srpskom vojskom”). Stepinac se tek na kraju I. svjetskog rata, kao austrijski vojnik, javio da se preko Solunske fronte, koja je probijana od 15. rujna do 1. stude-

noga 1918. vrati u Hrvatsku. On je došao u Makedoniju 6. prosinca 1918. a vratio se kući u Zagreb u proljeće 1919. Ničim nije sudjelovao u Solunskoj fronti da bi se nazvao „solunac„. Ali to da je bio „na solunskoj fronti„ povoljno je djelovalo na kralja Aleksandra da propusti Stepinčevo imenovanje za biskupa koadjutora 1934. Još i ova: nakon nekoliko dana kralj je poručio nadbiskupu Baueru da povlači svoj pristanak, ne pristaje ni na Stepinca, jer je čuo o njemu - dobre vijesti. Kralju odlazi i nadbiskup i nuncij Pellegrinetti i tako smiruju kralja.

Nitko od nas ne može reći da nam je blaženi **Alojzije Stepinac** dalek i stran: rođen na selu, kao i veći dio nas; iz obitelji od više djece kao mnogi od nas; prošao vojsku i školu, kao toliki mladići; prošao dva rata, kao mi malo stariji; bio u zatvoru, i u zatočeništvu, kao toliki i tolike. Bio blizu nas, u Krašiću i u Lepoglavi, u Zagrebu. Obilazio zagrebačkom nadbiskupijom i domovinom hrvatskom. Hodočastio po srpanjskoj žegi iz Zagreba u Mariju Bisticu. Molio se u katedrali i kućnoj kapelici. Isповijedao se kao i svaki od nas. Dolazio u Mostar zarediti prečasnoga Petra Čulu za biskupa 4. listopada 1942. I prolazio kroz Mostar više puta.

Dobro, razumijem da ne može svatko biti kardinal, ni nadbiskup zagrebački, pa ni običan sve-

ćenik. Ne može svakoga zapasti da se školuje na Gregorijani u Rimu. Ali možemo biti kršćani, vrijedni i savjesni Kristovi vjernici. U tome je uzoriti Alojzije bio uzor. I divimo mu se i želimo ga slijediti.

Mi smo pozvani ne samo slijediti blaženoga Stepinca u njegovu ostvarenju Isusovih blaženstava: bio je siromašan duhom jer je priznavao da mu je sve dano od Boga. I ožalošćen zbog svih uvrjeda nanesenih Bogu i Crkvi njegovoj. I krotak po vježbi i nastojanju svome. I žedan istine i pravde. I milosrdan i odlučan. I čist srcem. I mirotvorac aktivan i stalan. I podnosio progonstva do smrti, do mučeništva. Pozvani smo slijediti samoga Krista: čistoga, siromašnoga, poslušnoga; Krista navjesticatelja Božje radosti, liječnika, patnika, raspetoga. Krista koji voli Oca, koji nam navješćuje i zajedno s Otcem šalje Duha odvjetnika.

Devet mjeseci prije osude, 17. prosinca 1945. Nadbiskup je dao ovu izjavu: „Na sve optužbe, koje su izravno ili neizravno upravljene na nas, možemo u cijelosti kazati: Nemamo si što predbacivati. Savjest nam je čista i mirna pred Bogom, koji je najvjerniji svjedok i pravedni sudac svih naših koraka. Savjest nam je čista i mirna pred Sv. Stolicom, koja će jednom na temelju izvornih dokumenata ocjenjivati sve naše djelovanje. Savjest nam je čista i mirna pred katolicima ove države, koji mirno i trijezno prosuđuju događaje. Savjest nam je konačno čista i mirna pred Hrvatskim Narodom, kome krvnim vezama voljom Božjom pripadamo, pa mu po svom položaju svom dušom služimo, bez obzira na razna politička gledanja i političke stranke”¹ Savjest mi je čista! Savjest mi je mirna! Savjest mi ništa ne predbacuje! Ako mi vi ne dadnete pravo, dat će mi pravo povijest! uzviknuo je Nadbiskup pred tužiteljima i suditeljima u Zagrebu 1946., i to ne jednom, nego u procesu od 30. rujna do 3. listopada 52 puta, i u završnom govoru 3. listopada 1946. 12 puta: od Savjest mi je čista do Ne tražim [vašu] milost, savjest mi je čista! I dala mu je pravo povijest. Vratila mu dug.

Ljepota Stepinčeve savjesti jest u tome što on nije izdigao svoju savjest iznad Crkve. Njegova je savjest autentičan Božji glas u okviru Crkve Kristove, podređena savjesti Crkve. Zato mu je samo

¹ A. BENIGAR, *Alojzije Stepinac. Hrvatski kardinal*, Rim, 1974., str. 567.

Crkva bila mjerodavna izreći povijesni sud da mu je savjest čista i nataknuti mu na glavu najprije kardinalski šešir, a zatim svjetlokrug blaženosti. Nasuprot svim kaosima i kaotičnim savjestima u svijetu. I tada i sada.

Razdoblje od 1918. do 1941. Protivnička se strana uvijek vraća na 1941. Na uspostavu Nezavisne Države Hrvatske. A u nas je situacija puno drukčija i kompliciranija. Godina 1878. rodila je 1918. godinu, a 1918. rodila 1941., a 1941. rodila 1945., a 1945. rodila 1991., a 1991. rodila 1995. Kako je i zašto nastala 1941.?

Godina 1918. - Državna mješavina raznih naroda nastala bez ugovora i formalna pristanka pojedinih dijelova: Kraljevina SHS, a od 1929. Kraljevina Jugoslavija.

- Od samoga početka srpska vojska smatra hrvatsku zemlju okupiranom, događaju se česta zlostavljanja pojedinih hrvatskih građana.

Godina 1921. - Vidovdanski ustav uvodi centralizaciju, Srbi premoćni u svemu, istaknut srpski hegemonizam, vodstvena uloga, osobito u vojsci. Hrvate rascjepkalo i teritorijalno te gube i ono malo autonomije koju su imali u Austro-Ugarskoj.

- Država promiče i štiti srpsko-pravoslavne blagdane u vojsci i školi. Na djelu je očit prozelitizam ili prisiljavanje katolika da dolaze na pravoslavna slavlja.

- Zakonom se ograničava Katoličkoj Crkvi komuniciranje s Papom u Vatikanu.

- Praćenje katoličkih svećenika, uvođenje zakona, kojim se kažnjavaju svećenici ako reknu koju političku kritiku s oltara.

- Agrarna reforma oduzima Crkvi vlasništvo, kojim uzdržava svoje zavode i škole.

- Vjeronauk se od petoga do svršetka srednje škole, izbacuje, a u osnovnoj se svodi na sat tjedno: od prvoga do četvrtoga.

- Svećenicima onemogućeno predavanje vjeronauka, časne sestre šikanirane.

- Katolički biskupi ustaju protiv liberalnoga i masonskoga „Saveza sokola” Hrvata, Srba, Slovenaca, kasnije nazvanog „Jugoslavenski sokol”, koji promiče jugoslavenstvo kao naciju, ispod koje se krije srpstvo s pravoslavljem.

- SPC bitno ojačala u novoj državi. Zaštićena i povlaštena. Osobito u proračunu.

- Kraljevina SHS i SPC, rame uz rame, bore se za prijelaze s katolicizma na pravoslavlje, grade se crkve i crkvice, osnivaju parohije: Krapanj, Vis, Ston, Korčula, Mljet... Sušak, gradnja katedrale sv. Save u Splitu. A u Beogradu nema gradnje katoličke katedrale.

- Potiču se mješovite ženidbe u Pravoslavnoj Crkvi, promaknuća u vojsci i državnoj službi za onoga tko privede katolkinje u pravoslavlje.

Godina 1928. Atentat na Radića i drugu četvoricu hrvatskih zastupnika u beogradskoj Skupštini označava prekretnicu u borbi parlamentarnim metodama.

Godine 1929. uvodi se Diktatura; „hrvatsko se pitanje” ne rješava, nego pogoršava.

Godine 1931. izlazi Oktroirani ili nametnuti ustav i stvari idu i pravno nagore.

- SPC se stavlja kao moralna podloga novoj državi.

Godine 1932. *Glasnik Patrijaršije* Papinsku vlast naziva „državom nad državom”, a Rimokatoličku crkvu „parasitstvom” i „najvećom nesrećom u istoriji hrišćanstva”.

Od godine 1921. do 1937. pregovori o konkordatu, sporazumu Kraljevine sa Svetom Stolicom, bili su poseban lakmus za SPC.

Godine 1931. Pogibija hrvatskoga povjesničara Milana Šufflaya, 19. veljače.

Godine 1932. atentat na Milu Budaka, 7. lipnja. Preživio.

Godine 1933. umorstvo Ive Pilara u veljači.

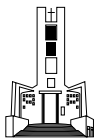
Godine 1932. Zagrebačke punktacije: hrvatski političar, vođa, Maček uhićen i suđeno mu u Beogradu i neko vrijeme odležao u zloglasnoj Glavnjači.

Godine 1935. broj se političkih ubojstava popeo na 600, među njima većina Hrvati.

- Ubojstva najviše čine terorističke organizacije: Mlada Jugoslavija, Novi pokret, Željezna garda koje su ubijale samo protivnike režima.

- Hrvati, koji su bili najugroženiji, pokazuju najviše nezadovoljstva i kritike. Još od 1928. rađa se ustaštvo, koje se hrani u sve nepravednijoj državi i *de iure* i *de facto*, i koje kani rušiti ne samo hegemoniju nego i kraljevinu, najprije peticijama i memorandumima, a onda i revolucionarnim metodama.

- Košutić, Krnjević, Pribićević peticijama idu na Britansku vladu.

- SPC smatra tu i takvu državu darom s neba „promisao Božji”.

Djelovanje nadbiskupa Alojzija Stepinca:

Godine 1934. - Stepinac izabran za koadjutora. U javnosti nepoznat, ali Božji čovjek, koji nema veze s politikom, pogotovo ne s dvorskom politikom.

- Ustaška organizacija i makedonski nacionalisti organiziraju ubojstvo kralja Aleksandra Karađorđevića u Marseillesu u Francuskoj. Na sprovod u Beograd dolazi Hermann Göring, otac zloglasna Gestapoa, kojega u Beogradu neki pozdravljaju nacističkim pozdravom Heil!

- Stepinac dolazi na sprovod kralju. Susret s patrijarhom Varnavom.

- **Godina 1935.** Stepinac u Beogradu obilazi pojedinačno više ministara, tuži se na situaciju u Hrvatskoj. Zaključio: „Srbi vlasti milom iz ruke neće nikako pustiti niti će respektirati bez borbe rkt. [rimokatoličke] Crkve.”

U Hrvatskoj se uhićuju svećenici, ubijaju seljaci. Sin mora platiti metke kojima su oružnici ubili njegova oca.

Godine 1935. najprije ide u Beograd stari Bauer, zatim mladi Stepinac da se potuže na zlodjela oružnika nad običnim pukom. „Sibinjske žrtve”, 7 hrvatskih seljaka, osobito u vrijeme izbora, koji su inače krivotvoreni od vlasti.

Godina 1937. Senjske žrtve – osam ubijenih Hrvata. Pritužbe na prisilne prijelaze u Sušku, u Kastavu. Kako je bilo 1920. i 1921. tako i 1937.

Godina 1937. konkordat sa Sv. Stolicom propada. Patrijarh naziva Papu i Katoličku Crkvu „crnim poglavarom crne internacionale”.

- Jednako i još žešće piše vladika Nikolaj Velimirović, svetac SPC od 2003., premijeru Stojadinoviću o Papi kao knezu crne internacionale, nazivajući konkordat zlom.

Godina 1938. Nakon propasti konkordata, biskupi razborito reaguju spominjući i stajalište Svete Stolice koja je izrazila i zabrinutost zbog stanja katolika u državi.

Godine 1939. sporazum Cvetković Maček: Banovina Hrvatska.

U ožujku 1941. puč u Beogradu protiv pristupa Trojnom paktu, a ujedno protiv vlade Cvetkovića-Mačeka. Pučisti: mladi kralj Petar II., 17-godišnji, sebe proglašava punoljetnim, premijer Du-

šan Simović. Ali to traje svega nekoliko dana. Sile Osovine osvajaju Jugoslaviju, od 6. do 17. travnja.

Stepinac: „Duh bizantinizma je nešto tako grozno, da je samo Svemogući i Sveznajući Bog u stanju parirati intrigama i podvalama tih ljudi”?

Tri velika zla. Dvadesetih i tridesetih godina javljaju se tri velika političko-socijalna zla: komunizam od 1918., kod nas od 1937.; fašizam od 1922., nacionalsocijalizam ili nacizam od 1933. Desni fašisti i nacisti uzdižu naciju do božanstva, a lijevi komunisti ruše naciju do propasti.

Godina 1935. Stepinac jasno kaže banu Marku Kostrenčiću da se Crkva ne može nadati nikakvu dobru ni slijeva ni zdesna.

Godina 1936. Stepinac protiv komunizma prigodom građanskoga rata u Španjolskoj. Komunizam želi uništiti Katoličku Crkvu.

Godina 1938. Stepinac protiv nacizma, protiv politike krvi i rase.

1. Čovjek crkvenosti. Stepinac je čovjek duboke vjere, koju je primio u rodnom domu, osobito od svoje majke Barbare. Od nje je baštinio i veliku ljubav i pouzdanje prema Isusovoj Majci Mariji. Za studija u Rimu stekao je puni i pravi *sensus Ecclesiae* – osjećaj za Crkvu i s Crkvom. Stoga je mogao bez zabune rasuđivati što se u svijetu događa, žigosati velike zablude, posebno rasističke, koje su označile povijest 20. stoljeća. Osobito je znao prepoznati nehumanu težnju razlamanja Crkve, njezina jedinstva, apostolstva i katolištva. I tome se odupro svim bićem svojim.

2. Zaštitnik siromaha i obespravljenih. Vrijeme njegova svećeničkog i biskupskog služenja obilježila su dva velika zla 20. stoljeća: Sa zapada se primicao fašizam i nacizam, u domaćem obliku, koji je namjesto Boga stavio naciju, a s istoka komunizam koji je umjesto Boga postavio čovjeka, radničku klasu, proletere. A oba zla zajedno imaju isti cilj: veličanje političkoga režima i njegovih predvodnika. Trebalo je u tom vrtlogu: biti tolikim napuštenima putokaz, ugroženima utočište, progonjenima zaštita i bijednima svjetlo u mraku. Stepinac je jedan od tih orijentira. Uz nemale žrtve i pogibelji po vlastiti život stavio se na stranu progonjenih i napuštenih bez obzira kojoj naciji ili vjeri pripadali. Dakako, da takav nije odgovarao ni nacistima ni komunistima. Nacisti su na njega

2 Postulatura bl. Alojzija Stepinca, *Dnevnik ALOJZIJA STEPINCA*, sv. IV., 27. ožujka 1941.

pošli s dva atentata, a komunisti osudom na 16 godina zatvora. No, on okusivši smrt, izlazi kao mučenik, pobjednik.

3. Progonjen zbog svoje vjere. U propovijedi na Mariji Bistrici Sveti Otac, oslanjajući se na evanđeosku misao: „Ako mi tko hoće služiti, neka ide za mnom” (Iv 12,24.26), ističe: „Dobri Pastir je za blaženoga Alojzija Stepinca bio jedini Učitelj: Kristov je primjer sve do kraja nadahnjivao njegovo ponašanje te je položio i život za stado, koje mu je bilo povjereno u posebno teškom povijesnom razdoblju.”

4. Progonjen zbog domoljublja. Hrvatsku je državu želio. Na komunističkom sudu smjelo izjavljuje: „Hrvatski se Narod plebiscitarno izjasnio za Hrvatsku državu i ja bih bio ništarija, kad ne bih osjetio bilo Hrvatskog Naroda, koji je bio rob u bivšoj Jugoslaviji”.³ Ali je u isto doba shvaćao da ne bi bio dostojan ni kršćanskoga imena ni biskupskoga znamenja kada bi ono što se u toj državi mimo Božjega zakona događalo, odobravao. Znakovite su mu riječi što ih je izgovorio 1943. u jeku 2. svjetskog rata kada se Europa nalazila pri-tiješnjena nečuvenim nasiljem: „Kakav poredak zastupa Katolička Crkva, kad se danas cijeli svijet bori za novi poredak? Mi, osuđujući sve nepravde, sva ubijanja nevinih, sve paleže mirnih sela, sva zatiranja sirotinjskih žuljeva... odgovaramo ovako: Crkva je za onaj poredak, koji je toliko star, koliko i deset zapovijedi Božjih. Mi smo za poredak, koji je napisan ne na raspadljivom papiru, nego u savjesti ljudskoj prstom Boga živoga”.⁴ Da se čudimo da nijednim moćnicima nije bio po volji?

5. Odnos prema progoniteljima. Dok je najviše trpio u tamnici i zatočeništvu, blaženi je Alojzije isticao: „I komunisti su naša braća, mi ih moramo ljubiti.” Pred kraj života više je puta služio i dao slaviti sv. Misu za one koji su ga nedužna osudili. Hrvatska kiparica piše predsjedniku: „Ovo vam javljam, gospodine Maršale, sa željom da vam molitva našega kardinala zaista donese blagoslov.” Nadbiskup je upozoravao sve progonitelje kako se uzalud Bogu protive, na svoju štetu gaze ljudska prava i kako će na kraju povijest izreći svoj pravedan sud.

³ A. BENIGAR, *nav. dj.*, str. 584.

⁴ A. STEPINAC, *Propovijedi, govori, poruke*, prir. J. Batelja, Zagreb, 1996., str. 280.

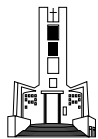
OPRAŠTANJE I POMIRENJE U ŽIVOTU KRŠĆANINA

Posušje, 10. listopada 2016., fra Josip Jozić

Opraštanje je jedna od težih tema kršćanskoga života. Iako poticaj na opraštanje dolazi iz Svetoga pisma i sukladno time iz kršćanskoga odgoja, ipak je opraštanje prisutno i izvan religioznog konteksta. Jedna od najuobičajenijih riječi bontona jest riječ „oprosti” ili „izvini”, a njome se ne koriste samo kršćani, ili uopće religiozni ljudi, nego i oni koji sebe smatraju ateistima i agnosticima. Iskustvo opraštanja ili oprosta je različito, jer svaki pojedinac različito shvaća i doživi način na koji drugome oprašta ili način kojim se njemu oprašta. Opraštati se može za različite uvrjede ili nepravde: od malih uvrjeda do onih uvrjeda na duši čovjeka za koje se pojedinac može i upitati, čemu zapravo služi opraštanje. Ako je rana na duši uvrijeđenoga veća, vrlo često se mogu čuti riječi kao što su „kršćanski sam oprostio, ali nisam zaboravio... Postoje i oni momenti kada kršćanin jednostavno kaže da ne može oprostiti.

Što znači oprostiti? Je li opraštanje samo jednostavni poticaj koji dolazi iz primjera milosrdnog odnosa Boga prema ljudima u Starome i Novome zavjetu, ili je opraštanje kršćanski zahtjev, što više zapovijed? Ova tema sigurno ne spada samo u teoretsku razinu, na kojoj bi se eventualno moglo opisati što bi značilo oprostiti, nego naglašeno na praktičnu razinu. Svjesni smo da zbog nemogućnosti oprosta ili opraštanja drugima dođe do raspadanja bitnih životnih relacija: među prijateljima, među bračnim partnerima, unutar određene zajednice, ponekad raskid u takvim relacijama ostaje do kraja života. S druge strane znamo da

postoje iskustva u kojima čin opraštanja donosi pozitivni preokret u životu čovjeka. Stoga bih ovdje htio promotriti opraštanje najprije kao nešto što se temelji na posebnoj kršćanskoj logici, a onda donijeti nekoliko činjenica koje mi se čine važnim razmišljanje kršćanskom opraštanju.

Logika opraštanja

Volio bih naglasiti da opraštanje nije predmet nekog logičko-posljedičnog istraživanja, tako da bi se moglo izračunati kada bi trebalo a kada ne bi trebalo oprostiti. Ova kalkulantska reakcija na opraštanje dokida se jednostavnim i jedinstvenim zahtjevom koji glasi „oprosti drugome”, bez obzira o kojoj se uvrjedi radilo. Dakako, težina uvrjede nosi sa sobom i težinu opraštanja, ali kršćanstvo ne poznaje trenutke koji bi „sračunali”, kada bi a kada ne bi trebalo opraštati. Mogu se međutim utvrditi činjenice zbog čega je netko uvrjeđen, ranjen, i koliko je zlo nekome nanoseno, do koje su mjere pojedini odnosi zategnuti, ali samo kršćansko opraštanje ne slijedi logiku „oko za oko” ili „zub za zub”. Ova logika ne može biti kriterij za opraštanje, jer opraštanje nadilazi pravednost „oko za oko”. Zapravo, tamo gdje stvari, odnosi i relacije ostaju samo na pravednosti ili ponekad samo na pravičnosti, tu je onda teško govoriti o opraštanju, jer tu nema opraštanja. Ako je netko nekome nanio veliko zlo, pa iza toga taj isti odgovara za svoja nedjela, smiješno bi bilo taj trenutak proglasiti početkom opraštanja. Opraštanje dakle nadilazi pravednost i naravno da upravo stoga predstavlja poteškoću za ljudski razum, koji se onda pita za smisao opraštanja. Ono dakle pristupa s jedinstvenim zahtjevom „oprosti drugome”, pa bila uvrjeda i najteža. Stoga opraštanje izgleda nelogično, jer ono ide iznad pravednosti, i kao da slijedi svoju vlastitu logiku, koju bismo slobodno mogli nazvati kršćanskom logikom. Ne logiku svijeta, nego logiku kršćanskoga života. Zato je potrebno da se kršćanin oslobodi „kukulantske razine” i „skoči” u onu kršćansku, koja je bolna, teška, neobrazložena, ne-logična, ali koja iza sebe nosi „miris” nade, kršćanske nade i smirenosti, nade u izmirenost s čovjekom i Bogom.

Međutim, nije samo opraštanje nešto što se, očima ovoga svijeta gledano, može nazvati nelogičnim. Slično kao opraštanje „nelogična” je i ljubav prema neprijatelju. Nelogično je i milosrđe

kao nezasluženi dar. Nelogična je i ona situacija kada apostol Pavao kaže da u sebi nosi „nadu protiv svake nade”. Pavao piše kako je nailazio na druge jezike, druge kulture, tuklo ga, zatvaralo ga, pa ga ponovno puštalo, oduzimalo mu dokumente, skrivao se, pa je pješačio, kao bez cilja, pa je doživio i brodolom na putu. On opisuje svoje i vanjske borbe s ljudima i unutarne strahove. On se ne boji to reći, niti se pravi hrabrim, on jednostavno nabraja sve što čovjeka logički odjeljuje od dobra i sigurna života: nevolje, tjeskoba, progonstvo, glad, mač, golotinja. Sve to, naravno, razumna čovjeka odvraća od puta kojim je prošao Pavao, ali on i dalje ima nadu u Uskrsloga „protiv svake nade”. Nije ovo Pavlovo iskustvo daleko ni od našega. I kod nas postoje nevolje i tjeskobe, mačevi i progona, samo što se manifestiraju na drugačije načine: u našim međuljudskim odnosima koji su ispunjeni gorčinom, opakosću, poteškoćama u međugeneracijskoj komunikaciji, u problemima oko bolesti, problemima krađe i lopovluka, u problemu onih koji uzimaju drogu, onih čiji su brakovi rastavljivi, u međukonfesionalnim problemima, u susretu s ljudskom glupošću, bezobrazlukom, zavišću, mržnjom, krađom na političkoj razini, kupovanjem glasova, kupovanjem diploma i sličnim. Svi ovi elementi ruše ljudsku nadu, i čovjeka vuku na neki normalan i logičan životni put, ali Pavao upravo u ovakvim momentima vidi mjesto za izvornu nadu. Jer, tamo gdje je sve osigurano, čisto, jasno, tamo se nema čemu nadati, tek kad je sve „potonulo”, ili kad je najgore, može se osjetiti što znači nada. Nelogično, ali kršćanski.

Na istoj se razini nalazi i logika kršćanskog opraštanja, koja u trenucima koji postaju nemogući, na vidjelo iznosi vrednotu opraštanja. U onim trenucima dakle kada čovjek gubi snagu i volju, ili čak, kako Ivan od Križa kaže, kad čovjek izgubi svoje tri bitne sposobnosti i osobine – sjećanje, razum i volju –, u situacijama dakle kada nemaš snage, kada stvari izgledaju nelogično ili čak protiv razuma, i kada gubiš volju da uopće misliš o nekom opraštanju, upravo tu se stvara teren za opraštanje. Jer, oprostiti nema što onaj kome nije nanoseno zlo, kao što se nema čemu nadati onaj kome je sve osigurano i sve jasno. Kada je zlo nanoseno, kada situacije postaju kritične, tu se stvara teren za oprost, tu se stvara teren za nadu. Zato mi se čini da je uz ovo potrebno još razmisliti o sljedećim bitnim osobinama za praštanje.

Istina o sebi i opraštanje

Sjećate se možda još iz djetinjstva ili kasnije one biblijske priče iz Postanka (Post, 26-32), gotovo na samom početku Biblije, koja govori o Izakovoj djeci Ezavu i Jakovu, blizancima. Ezav se kao blizanče prvi pojavio iz majčine utrobe i bio je runjav, te je zbog tog dobio ime Ezav, a Jakov je bio drugi a pri porođaju je Ezava držao za nogu, te je dobio ime Jakov – *ja akaw* ili *ja akew* – onaj koji te drži za petu i ne dopušta ti da napreduješ. Ova simbolika govori o jednom sukobu braće još u majčinoj utrobi, a koji se kasnije i nastavio. Budući su bili blizanci, trebali su biti nekako jednaki, ali otac Izak stavlja naglasak na sina koji se prvi rodio da mu bude predvodnik. To je bio Ezav, no to Jakov nije mogao podnijeti. Sukob se dakle nastavlja i dalje. U kasnijoj njihovoj životnoj epizodi dogodila se jedna laž, koja je dodatno poremetila odnose među dvojicom braće. Jakov se jedne prilike predstavio svome ocu Izaku, koji je zbog starosti već bio oslijepio, pa nije više mogao vidjeti i razlikovati svojih blizanaca, kao njegov sin prvijenac, te preuze Ezavovo ime i njime odlazi da uzme blagoslov od oca. Tako je Jakov promijenio svoj identitet koji sada počiva na laži, a u svađi je stalno bio s Ezavom sve dok se nisu razišli i obojica svoj porod izrodili i od njega napravili svoje ljude – narode. Taj sukob je trajao sve do jednoga presudnog trenutka u Jakovljevu životu. Na potoku Jaboku tukao se u snu s anđelom Božjim. Tuča se nastavila do onoga trenutka dok ga anđeo nije pitao „Kako se zoveš?“, a on mu reče po istini da se zove Jakov i da je njegov identitet bio lažan. Anđeo mu reče da se više neće zvati Jakov – onaj koji postavlja zamke drugome – drži drugog za nogu i prijeći put drugome – nego će se odsad zvati Izrael. A riječ Izrael dolazi sigurno od glagola *šrh* – *boriti se*, ali je to ime izvedenica i od riječi *ješurun* što znači *pošten, iskren, čestit*. Jakov dobiva svoj novi i otkupljeni identitet na temelju istine o samome sebi. Pred Bogom nije lagao, nego je rekao istinu o sebi. I ta ga je istina oslobodila, zapravo otvorila put za izmirenje s bratom i s ocem – (čitaj) s čovjekom i s Bogom.

Susret s Bogom zahtijeva istinu o sebi, ne dakle laž, ne namještenu osobu, a istina o samome sebi omogućuje onda izmirenje, pristup bratu s kojim je zaraćen i blagoslov odnosa s drugim čovjekom. Čovjek dakle treba biti svjestan svojih mogućnosti

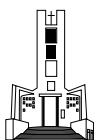
i svojih snaga, ne treba ulaziti u odnos pomirenja na temelju laži o samome sebi: treba znati tko sam, što mogu, treba znati što sam učinio, koliko vrijedim ili ne vrijedim, gdje se trebam bojati a gdje se ne trebam bojati, jednostavno, istina o sebi ne zamagljuje identitet osobe, a identitet omogućuje ili stvara mogućnost za opraštanje. Zato opraštanje ili odluku da se nekom nešto oprostiti treba uistinu gledati u svjetlu istine o sebi. Jer onaj koji zamagljuje istinu o sebi, koji je skriva, koji godinama krije nešto što je istina i time ne želi izići pred drugog čovjeka, takav će teško imati mogućnost za istinsko praštanje. Svi oprost koji nastaju u takvom ozračju jesu lažni, jer je identitet čovjeka lažan. Ako ne želim priznati istinu o svojim i dobrim i lošim stranama – kod nas je bilo puno zlodjela – onda ne ću moći ni primiti oprost, a niti oprostiti.

Naravno, ovdje ne treba pretjerivati s pojmom „istine o sebi“. Čovjek ne treba ići tako daleko da sve o sebi mora drugome pokazati, ili bolesno razotkrivati svu svoju nutrinu. Ne radi se o tome. Ovdje se misli na one situacije u kojima jedna skrivena istina prijeći pomirenje s drugim čovjekom. U pitanju je skrivanje istine, a to skrivanje može ići od skrivanja istine koja se dogodila nekad prije, to skrivanje je, recimo, uzrokovalo nešto što je teško, bolno i mučno, pa sve do osobnih skrivanja u životu: onih kada se krijem iza drugih ljudi a činim stvari po svome, kada se krijem iza moćnih ljudi, a uopće ne mislim kao oni, kada se skrivam iza svetinje, a zapravo se ponašam prilično neljudski. O toj je istini riječ. Istina o sebi otvara put opraštanju.

Opraštanje u molitvi Očenaš

Isusov nastup prema ljudima, a osobito Isusova molitva *Očenaš* naglašava nešto bitno za opraštanje i izmirenje. Opraštanje nije neki trenutak koji kod čovjeka dolazi odjedanput kao u igri, spontano i bez puno razmišljanja. Ono ne počinje nekom spontanom odlukom kao kada se u nekom trenutku odlučiš da iziđeš u grad i popiješ kavu s nekim od svojih poznanika. Ono nije od onih odluka koje se donose trenutno. Opraštanje se temelji na jednom dubljem iskustvu prihvaćenosti i oproštenosti, i kao takvo u životu kršćanina igra važnu ulogu.

Molitva *Očenaš* donosi gotovo jedno objašnjenje ili jedan uvjet mogućnosti opraštanja: opra-

štati ne može odnosno nema što, onaj tko nikada nije bio uvrijeđen. Tko na sebi ne osjeća nikakvu uvredu, nikakav nedostatak, nikakvo vrijeđanje, uvrijeđenost ili zakinutost, taj ne može i nema što opraštati. Međutim, mi smo ljudi rođeni na ovaj svijet već s određenim nedostatkom: roditelji nas rađaju u boli, i dolazimo s plačem na svijet. Već sami prvi udisaj zraka je šok za malo dijete. I bolovi su uvrjeda za ljudsko tijelo. Da ne govorimo dalje o navikavanju želudca na hranu ovoga svijeta, o prvim zubčićima, o prvim neispunjenim željama, o prvim sukobima u obitelji – već dolazimo i do nas samih – do uvrjeda sa strane drugoga čovjeka koje doživimo na svom životnom putu, a na tom putu može se doći i do onih uvrjeda koje nekome život znače.

Evandeosko naviještanje Boga Oca polazi od jedne činjenice izražene u Isusovu javnom djelovanju a najbolje se očituje možda u zazivu *Očenaša*, kada Isus veli: „molite... otpusti nam duge naše, kako i mi otpuštamo dužnicima našim”. Izvorni bi prijevod ovog teksta glasio ovako: „molimo te da nam otpustiš grijeha, da bismo i mi mogli otpuštati drugima”. Ovdje nije u pitanju to da mi trebamo oprostjenje grijeha sa strane Boga zato što mi, eto kao, opraštamo drugima. Ne radi se o tome da nama Bog „treba” grijeha opraštati, jer mi drugima opraštamo, nego je obrnuto: oprosti nam da mi možemo dalje opraštati. I time se naravno mijenja smisao. Iskustvo oprosta mojih grijeha čini me sposobnim da opraštam drugima. Znači, ja mogu opraštati tek kad shvatim da je meni moja slabost ili krivnja otpuštena. Zapravo, mogu opraštati kada shvatim da sam od Boga prihvaćen. Opraštanje u kršćanskom životu počinje onda kada čovjek osjeti da ga je Bog prihvatio, takva kakav jest, s njegovim manama, propustima i grijesima koje Bog oprašta i koje je oprostio. Tek tada kršćanin može opraštati drugima. Zato je oprost u Isusovoj molitvi lakše razumjeti kao iskustvo oprostnosti sa strane Boga nego kao zapovijed da mi trebamo i moramo drugome opraštati.

Čovjek je ranjiv, ali zavijati rane, i svoje i tuđe, moguće je tek na iskustvu jednog opraštanja, u najširem smislu rečeno, na temelju iskustva prihvaćenosti od Boga. Ovo iskustvo nije nešto samo po sebi razumljivo, niti spada u nekakav vjerski formalizam koji ostaje na riječima. Ovo iskustvo čovjek kršćanin treba u svojoj vjeri osjetiti. Bez tog

se iskustva, naravno, i dalje može govoriti o opraštanju i spekulirati o tome zašto treba oprostiti, ali samo iskustvo oprostnosti od drugoga već daje odgovor na pitanje oprosta uopće.

Znamo, međutim, da kod nas ima puno govora i priče o tome kako smo kršćani pa prema tome i opraštamo, kako smo već više puta oprostili, ali drugi ne prihvaća naš oprost, kako se svakodnevno trudimo da opraštamo jer nam to vjera nalaže. Treba se, međutim, upitati najprije: jesmo li mi kao kršćani svjesni svojih realnih grijeha i svojih pozitivnih strana, te osjećamo li oprostnost svojih slabosti, nedostataka i grijeha sa strane Boga ili sa strane drugog čovjeka. Sigurno ste već susreli ljude kojima su drugi oprostili i koji su doživjeli istinski oprost sa strane drugog čovjeka. Takvi ljudi ne pričaju previše o opraštanju, a niti o tome koliko su oprostili – ne hvale se svojim kršćanskim opraštanjem. Takvi ljudi više govore o iskustvu oprostnosti, nego o samim svojim zaslugama u opraštanju drugima. Svijest dakle o vlastitoj slabosti i iskustvo prihvaćanja, milosnog prihvaćanja od Boga, otvaraju nam put istinskom opraštanju drugima.

Opraštanje u tajni vjere

Sigurno je da se i nakon uviđanja istine o sebi i nakon iskustva oprostnosti od drugih ljudi i dalje možemo pitati za smisao opraštanja. Osobito oni ljudi koji više teže racionalnoj analizi stvari, uvijek se mogu pitati za smisao opraštanja i za ono što se zapravo opraštanjem postiže. Koji je smisao opraštanja i što se njime postiže? Mir vlastite duše? Izmirenje s drugim koje te više nikad ne može navesti na svađu i uvredu? Super i happy-situacija u nastavku životne igre? Možda, ali čini se da cilj opraštanja nije samo životno zadovoljstvo ili zadovoljstvo nesmetanoga i neuznemirenog života, nego malo i više od toga.

Opraštanje svojom kršćanskom logikom ne spada u kategoriju nekakva psihološkog rasterećenja čovjeka, nego ulazi u tajnu vjere. Ne može se teška uvrjeda i naneseo zlo zaboraviti, ali to ne znači da se takva zla ne mogu oprostiti. Zaborav bi bio odlična metoda, kada bi on bio moguće. Ali opraštanje, zapravo, i ima smisla tek onda kada su sve činjenice svjesne, sve istine poznate i težina uvrjede i zla uistinu jasna i vidljiva. Oprost ne

spada u psihologiju ljudske osobe – iako emocionalna psihologija ovu temu dobro razrađuje, nego u tajnu vjere. Opraštanje stoga nema za cilj ono što ima psihologija emocionalno sretnoga života, tj. mir duše i nesmetan život. Opraštanje ulazi u tajnu vjere, te kroz ljudske i emocionalne i moralne propuste nastoji sve više otkrivati i tajnu čovjeka i tajnu Boga.

RADOST BRAČNE LJUBAVI: DAR I SLUŽBA ZA RAST I POSVEĆENJE

Prikaz poslijesinodalne pobudnice pape Franje „Amoris laetitia”

Posušje, 17. listopada 2016., mons. Tomo Vukšić

Kao delegat Biskupske konferencije BiH sudjelovao sam na 14. općem redovitom zasjedanju Sinode Biskupa, koja je održana u Vatikanu od 4. do 25. listopada 2015. Tema ove Sinode bila je „Poziv i poslanje obitelji u Crkvi i suvremenom svijetu”, a započela je i završila Misnim slavljinama u Bazilici sv. Petra, koje je predvodio papa Franjo u koncelebraciji sinodalnih otaca. U ovom prikazu najprije bih iznio nekoliko podataka o Sinodi, potom bih prikazao sadržaj poslijesinodalne pobudnice pape Franje „Amoris laetitia” (Radost ljubavi) i na kraju bih podsjetio na glavne naglaske za pastoralno djelovanje, koji proizlaze iz toga papinskog dokumenta.

1. Neki podatci o Sinodi

Prije negoli započnemo govoriti o posljednjoj Sinodi, predlažem da se kratko pozabavimo pojmom „sinoda” i „sinodalnost” (ili, koncilijarnost). Njime se sugerira način vršenja karizme i službe prvenstva, koje imaju i vrše rimski pape, te službe

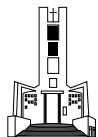
suodgovornosti za cijelu Crkvu, koju ima također svaki biskup. Sam pojam sinodalnost je grčkoga podrijetla, a složenica je od dviju riječi: dolazi od „syn” (s, zajedno s) i „hodòs” (put, hod, putovanje). Prema tomu, radi se o hodnji koju treba zajedno obaviti, suodgovorno, svatko prema svom mjestu i poslanju. Uz taj pojam, za istu stvarnost i u istom značenju ponekada se koristi i riječ „koncilijarnost”, koja je latinskoga podrijetla, a dolazi od imenice „concilium” (sabor, koncil). Izvorno i prvotno značenja pojma „synodos” na grčkom, ili „concilium”, na latinskom, jest skup biskupa koji imaju posebnu su-odgovornost za život Crkve, ali uvijek zajedno s papom i pod njegovim vodstvom (cum Petro et sub Petro). Uz to značenje, pojam sinodalnost (koncilijarnost) moguće je shvatiti također u širem smislu tako da se odnosi na sve članove Crkve i njihovu pojedinačnu i skupnu su-odgovornost u Crkvi i za Crkvu.

Na Sinodi u listopadu 2015. godine sudjelovalo je 270 članova, koje se kao sudionike ovakva događaja naziva „sinodalni oci”. Među njima bili smo dvojica Hrvata: požeški biskup Antun Škvorčević i ja, te dvojica biskupa koji su potomci iseljenika iz Hrvatske: čikaški nadbiskup Blaise Joseph Cupich, čiji su predci iz Slavonije, i Salvador Piñeiro García-Calderón, nadbiskup Ayacucho ili Huamanga u Peruu, čiji je djed po majci iz Trpnja. Uz njih tamo je bilo 14 predstavnika drugih kršćanskih Crkava i crkvenih zajednica, nazvanih „bratski delegati”, a među njima i predstavnik Srpske pravoslavne Crkve, austrijsko-švicarski vladika Andrej, sa sjedištem u Beču, te 51 promatrač/slušatelj (uditor): 17 bračnih parova i 17 pojedinaca.

Sinodalni oci su održali 328 govora, od kojih je 70 bilo tzv. slobodnih, a promatrači 33 govora (17 bračni parovi i 16 pojedinca). Nastupilo je 13 bratskih delegata. Za unaprijed najavljeni govor svaki je sinodalni otac imao po 3 minute na raspolaganju, a za svaki tzv. slobodni govor po 4 minute. Sinodalni oci su predložili 1355 amandmana (modi) na ponuđeni početni tekst, odnosno radni materijal, koji se naziva „Instrumentum laboris”. Na opće kongregacije potrošena su 54 radna sata, a na radne grupe 36 sati.

Poslije toga, nakon što je priređena prva verzija završnog izvještaja Sinode, koji se službeno naziva „Relatio Synodi”, taj prijedlog izvještaja je bio uručen saborskim ocima, koji su imali jedan dan da

ga prouče, da na njega prirede nove amandmane ili, ako već ranije nisu bili iskoristili tu mogućnost, da se prijave za slobodni intervent, komentar novonastalog teksta. Poznato mi je da je održan još 51 intervent na taj prijedlog konačnog izvještaja, no nisam uspio pronaći da je negdje objavljen broj uloženi novih amandmana iako znam da ih je bilo dosta.

Održano je 19 konferencija za novinare na kojima je nastupilo 46 različitih osoba. Na Sinodi, koja je privlačila veliku medijsku pozornost, su bila akreditirana 464 novinara: 227 za video područje, 194 za tisak i 43 fotografa.

U medijima se moglo pročitati da se na rad Sinode pokušalo utjecati izvana medijskim eksponiranjem različitih slučajeva, ideja, napada i prijedloga te plasiranjem lažne vijesti, na kraju sinode, da Papa boluje od tumora na mozgu, što bi imalo značiti da nije dovoljno sposoban za obavljanje svoje službe. No, ama baš nikakav utjecaj tih pokušaja nije se osjećao u sinodalnoj dvorani.

Tomu je, vjerojatno, doprinijelo i to što je Papa, drugoga dana zasjedanja, na početku jutarnje sjednice, u kratkom nenapisanom govoru rekao da je ovogodišnja Sinoda nastavak prošlogodišnje. Rekao je također da postoje samo tri službena dokumenta s prošlogodišnje Sinode. To su: „Relatio Synodi” i dva Papina govora, uvodni i završni govor pape Franje, koji su objavljeni, a da su sva druga očitovanja, ako postoje, samo privatna mišljenja pojedinaca. Kazao je također da se nauk Crkve o braku ne mijenja, ali da je istina da vanjske snage pišu svašta te da se pokušava stvoriti hermeneutiku konspiracije i dodao: Mi nastavljamo! Ti vanjski potenciraju kao da je pričest rastavljenima jedino pitanje, i zaključio: Ne dopustimo da nas stjeraju u taj kut.

Kao što je poznato, godinu dana prije ove redovite sinode, od 4. do 19. listopada 2014. održana je Treća izvanredna opća sinoda biskupa o temi „Pastoralni izazovi glede obitelji u kontekstu evangelizacije,” koja je obavila pripremnu zadaću u odnosu na Sinodu iz 2015. godine. Formalno su to bile dvije Sinode, ali praktično i sadržajno radilo se o jednoj Sinodi, koja je bila podijeljena u dva dijela. Obje su za temu imale obitelj, njezino sadašnje stanje i izazove s kojima živi te potrebe da Crkva u svom pastoralnom nastojanju traži i nađe odgovore na ta suvremena pitanja.

U razdoblju između ovih dviju Sinoda papa Franjo je prihvatio prijedlog većine sinodalnih otaca, koji su 2014. sudjelovali na izvanrednoj Sinodi, te 15. kolovoza 2015. objavio apostolsko pismo u obliku motuproprija „Blagi sudac gospodin Isus” (Mitis iudex Dominus Iesus), kojim se reformiraju neki kanoni „Zakonika kanonskog prava” o parnicama za proglašenje ništavosti ženidbe.

Uvodno izlaganje na Sinodi iz 2015. godine, u kojemu je predstavio rezultate zasjedanja i zaključke prošlogodišnje Sinode, održao je budimpeštanski nadbiskup kardinal Peter Erdö, a prije njega su govorili papa Franjo i generalni tajnik Sinode kardinal Lorenzo Baldisseri.

Na kraju zasjedanja, u subotu 24. listopada poslije podne, sinodalni oci su glasovali o svakom broju završnoga teksta zasebno. A kad je glasovanje završeno, papa Franjo je održao završni govor na Sinodi i odobrio objavljivanje završnoga dokumenta Sinode o obitelji – teksta od 94 paragrafa, koji su svi odobreni dvotrećinskom većinom: od 178 do 256 glasova.

2. Završni dokument Sinode iz 2015. godine

Da bi se na ispravan način razumjelo narav završnoga teksta Sinode i njegovo značenje za pastoralno djelovanje treba podsjetiti na nekoliko stvari. Prvo, on je bio objavljen i time postao poznat javnosti jer je tako odlučio papa Franjo. Samo po sebi i nije moralo biti tako, jer taj dokument predstavlja sažetak i presjek mišljenja, rada i prijedloga sudionika Sinode, što je oblikovano u jedan zajednički tekst, s nakanom da bude uručen Papi.

Drugo, taj tekst nikada nema obvezujuću snagu prema bilo komu zato što je Sinoda savjetodavno tijelo, a ne tijelo koje odlučuje. A u obliku, u kojemu je ovaj tekst bio predan Papi, ne može ga se smatrati ni dokumentom crkvenog učiteljstva jer, da bi to postao i da bi stekao obvezujuću snagu, trebao bi imati Papin potpis. I to nije nikakva iznimka. Tako je na svakoj sinodi biskupa.

Ako bismo ipak željeli tražiti bilo kakvu obvezujuću snagu završnoga teksta ove Sinode, ili bilo koje druge, onda bi se možda moglo reći da taj tekst na neki način u moralnom smislu izravno obvezuje jedino Papu. Naime, Papa je sazvaio biskupe na Sinodu i zaželio čuti njihovo mišljenje na

određenu temu, oni su se odazvali te iznijeli i napisali što su smatrali da je potrebno, iz čega onda proizlazi neka vrsta njegove moralne obveze, da npr. objavi poslijesinodalnu pobudnicu.

Pape su nakon ovakvih Sinoda redovito objavljivali apostolsku pobudnicu na temu prethodne Sinode. Takav dokument jest akt crkvenog učiteljstva koji ima svoju obvezujuću snagu, ali manju negoli neki drugi papinski dokumenti, koji se nazivaju npr. apostolska konstitucija ili enciklika.

Peto, nakon što je opetovno bilo potvrđeno da će i papa Franjo objaviti poslijesinodalnu pobudnicu, a prije negoli se ona pojavila, napisao sam da je unaprijed sigurno da će još jednom biti potvrđen katolički nauk o braku i obitelji. Smatrao sam da je to potrebno reći zbog brojnih i raznovrsnih pokušaja medijskih manipulacija i neutemeljenih najava. A zašto je bilo sigurno? Zato što je „evanđelje obitelji” božanski nauk u našoj vjeri i nitko ga ne može promijeniti, a Papino poslanje sastoji se u tomu da svoju braću učvršćuje u vjeri (usp. Lk 22,32).

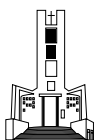
3. Pobudnica „Amoris laetitia”

Na svetkovinu Svetoga Josipa, 19. ožujka 2016., papa Franjo objavio je poslijesinodalnu pobudnicu „Amoris laetitia”, koja se pojavila nakon održanih dviju biskupskih sinoda o obitelji, jedna 2014. a druga 2015. godine. Javnosti je predstavljena tek u petak 8. travnja 2016. u Tiskovnom uredu Svete Stolice nakon što je, kako je bilo rečeno, prevedena na nekoliko jezika. U međuvremenu je prevedena i na hrvatski jezik te objavljena u seriji „Dokumenti”, Kršćanske sadašnjosti iz Zagreba. Tekst je opsežan i raspoređen u devet poglavlja i 325 brojeva. Prvo poglavlje nosi naslov „U svjetlu Riječi” (br. 8-30) i obrađuje biblijski nauk o obitelji; drugo je naslovljeno „Stvarnost i izazovi obitelji” (br. 31-57) i bavi se današnjom situacijom i izazovima obitelji; treće poglavlje je naslovljeno „Gledati na Isusa – poziv obitelji” (br. 58-88), a bavi se Božjim planom o obitelji, crkvenim dokumentima o obitelji, o sakramentu braka, o davanju života i odgoju djece te o odnosu obitelji i Crkve; četvrto poglavlje obrađuje temu „Ljubav u braku” (br. 89-164) pod vidom svakodnevne ljubavi, rasta u bračnoj ljubavi, strastvene ljubavi i promjenama u ljubavi tijekom života; tema petoga poglavlja je „Ljubav

koja postaje plodna” (br. 165-198); šesto poglavlje ima naslov „Neke pastoralne perspektive” (br. 199-258) i bavi se navještajem Evanđelja obitelji, pastoralnim praćenjem tijekom prvih godina bračnoga života, svjetlom u krizama, strahovima i poteškoćama te smrću; sedmo poglavlje kao temu ima „Jačanje odgoja djece” (br. 259-290); osmo je naslovljeno „Pratiti, rasuđivati i uključivati krhkost” (br. 291-312) i bavi se stupnjevitom dušobrižništvu, razlikovanju takozvanih „iregularnih” situacija, olakšavajućim okolnostima u pastoralnom rasuđivanju, normama za rasuđivanje i logikom pastoralnoga milosrđa; deveto poglavlje ima naslov „Duhovnost u braku i obitelji”, a pobudnica završava molitvom Svetoj obitelji za obitelji.

U prvom poglavlju Papa ističe da Božja riječ nije niz apstraktnih teza, nego pratiteljica na putu za obitelji, također i za one u krizi jer im naznačuje odredište putovanja. Roditelji su i kao bračni par slika Božja: „Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih” (Post 1,27). Bračni par koji voli i rađa život pravi je lik, kadar očitovati Boga stvoritelja i spasitelja. Zato je plodna ljubav simbol Božjih intimnih stvarnosti. Naime, sposobnost ljudskoga para da rađa put je po kojem se povijest spasenja razvija. Polazeći od Knjige postanka, poziva se na razne biblijske tekstove o obitelji i posebice naglašava dvije karakteristike bračne ljubavi: dijalog i jedinstvo. Pozivajući se na Evanđelje i Isusov primjer, Papa podsjeća također da djeca nisu vlasništvo obitelji niti roditelja, nego da imaju pred sobom osobni životni put. Ako je istina, naime, da se Isus predstavlja kao uzor poslušnosti svojim zemaljskim roditeljima, kojima bijaše poslušan, također je sigurno da on pokazuje kako djetetov izbor života i sam njegov kršćanski poziv mogu zahtijevati odvajanje radi ostvarivanja vlastitoga posvećenja Božjem kraljevstvu.

U drugom poglavlju Papa navodi poteškoće s kojima se današnje obitelji suočavaju: individualizam koji odvaja slobodu i pravednost od istine te od trajnih vrijednosti i načela, zatim kulturu provizornoga koja izobličuje obiteljske veze i u konačnici promatra svakoga člana obitelji kao jedan otok. To dovodi do netrpeljivosti i nasilja u obitelji. Sve te činjenice utječu da se obitelj počinje shvaćati kao prolazno mjesto. Kršćanski prijedlog treba predstaviti razloge i motivaciju za brak i obi-

telj. Ako bismo to prestali činiti, time bismo lišili svijet vrjednota koje možemo i moramo pružiti. Prema papi Franji, potrebna je zdrava samokritika o načinu predstavljanja braka, koje je često bio usredotočeno samo na dužnost rađanja djece te na doktrinarna, bioetička i moralna pitanja, kao da se radi o teretu koji se čitav život ima podnositi, a brak je zapravo dinamičan put osobnoga razvoja i ispunjenja.

Osobito je istaknuo nekoliko izazova za obitelj, koji su prepoznati na sinodama: mentalitet protivan rađanju djece, slabljenje vjerske prakse, kultura provizornosti koja se sve više širi, kultura pritiska na mlade da ne zasnivaju obitelj, kultura afektivnosti bez granica, pornografija i komercijalizacija tijela, zlostavljanje djece, selilaštvo, industrijalizacija, seksualna revolucija, strah od prenapučenosti, gospodarske teškoće, progon kršćana, starost i invalidnost, siromaštvo, kohabitacija i istospolne zajednice, nasilje nad ženama te rodna ideologija, koja zamišlja društvo bez razlika spolova, čime dokida sam antropološki temelj obitelji. Osudio je svaki pokušaj državnoga nametanja kontracepcije, sterilizacije i pobačaja. Kazao je da je uznemirujuće što se ideologije poput one rodne nameću kao jedina misao koja također određuje obrazovanje djece.

Treće poglavlje predstavlja sažetak crkvenoga nauka o braku i obitelji. Pozivajući se na Isusov nauk, ističe se kako je nerazrješiva bračna veza muškarca i žene dar i zvanje; savez ljubavi i vjernosti i sakrament za posvećivanje i spas supružnika, a ne društvena konvencija, ili isprazan obred, ili samo vanjski znak opredijeljenosti. Ženidba je u prvom redu intimna zajednica bračnoga života i bračne ljubavi, koja predstavlja dobro za same ženidbene drugove, a spolnost je usmjerena k supružničkoj ljubavi muškarca i žene. Prema tomu, i bračni život ženidbenih drugova, kojima Bog nije udijelio imati djecu, bez obzira na to, može u ljudskom i kršćanskom pogledu biti sasvim osmišljen. Usprkos tomu, ta je veza okrenuta rađanju po samoj svojoj naravi.

Napominje Papa da se Crkva treba pastoralno skrbiti također za vjernike, koji žive zajedno nevjenčani, za osobe koje su samo civilno vjenčane te za rastavljene u novim vezama.

Napisao je kako treba jasno izražavati nauk, izbjegavajući istovremeno sudove koji ne vode

računa o složenosti različitih situacija. Parovima koji ne mogu imati djecu je preporučio posvajanje. Naglasio je nepovredivo pravo nerođenog života. Također je istaknuo pravo na prigovor savjesti.

U četvrtom poglavlju, o bračnoj ljubavi, Papa na obiteljski život primjenjuje karakteristike, koje sv. Pavao niže u svojem poznatom himnu ljubavi, što ga je napisao u Prvoj poslanici Korinćanima (13,4-7): „Ljubav je velikodušna, dobrostiva je ljubav, ne zavidi, ljubav se ne hvasta, ne nadima se; nije nepristojna, ne traži svoje, nije razdražljiva, ne pamti zlo; ne raduje se nepravdi, a raduje se istini; sve pokriva, sve vjeruje, svemu se nada, sve podnosi.” Ljubav pokazuje ozbiljnost poistovjećivanja s drugim, pretpostavlja nadilaženje nezrelog individualizma i izražava čvrstu odluku o pripadanju jedno drugomu. Brak je sredstvo kojim se pokazuje da se doista napustila sigurnost doma, u kojemu se odraslo, kako bi se izgradile druge jake veze i preuzela nova odgovornost za drugu osobu. To je puno više od pukoga spontanog udruživanja radi uzajamnoga zadovoljenja, što je privatizacija braka. Njegova je bit ukorijenjena u samoj naravi osobe i njezina društvenoga značaja. Ona uključuje niz obveza koje izviru iz same ljubavi. Takvo opredjeljenje za brak izražava stvarnu i čvrstu odluku, da se dvije ulice pretvore u jednu jedinu. Međutim, predati se isključivo i definitivno drugoj osobi uvijek sa sobom, kaže Papa, nosi određeni rizik i traži odvažnost. Ponavlja zatim svoju misao, kako su za život u obitelji ključne tri riječi: molim, hvala i oprost, koje je potrebno koristiti radi očuvanja i izgradnje zajedničkoga života. Nema koristi od maštanja o idiličnoj i savršenoj ljubavi, koju ne treba poticati da raste. Idealna predodžba zemaljske ljubavi zaboravlja, da ono najbolje tek dolazi, da dobro vino sazrijeva godinama.

Ističe važnost dijaloga, a osobito se osvrće na spolnost u braku. Bračna ljubav vodi tome, da čitav emocionalni život postane dobro za obitelj, u službi zajedničkoga življenja. Spolni je život supružnika čudesan dar Boga stvoritelja njegovim stvorenjima. Spolnost nije sredstvo zadovoljenja ili zabave, nego međusobni način govora, gdje se drugoga uzima ozbiljno, s njegovom svetom i nepovredivom vrijednošću. Crkva se stoga protiviti otrovnom duhu koji se prepoznaje u ponašanju „upotrijebi i baci”, odnosno duhu „robe za jednokratnu uporabu”. Muškarac i žena su rav-

nopravni, pa se zato svaki oblik seksualne podložnosti mora jasno odbaciti. Papa također govori o vrijednosti djevičanstva, kao oblika ljubavi koji nije protivan ženidbi, nego predstavlja drukčiji način kako voljeti.

Naglašava se činjenica i potreba preobrazbe početne ljubavi kroz rast i razvoj bračnih partnera, koji u tomu napreduju na svom zajedničkom putu. U svakom braku fizički se izgled mijenja, ali to ne znači da ljubav i privlačnost nestaju. Kad se čovjek zaljubi, kaže Papa, zaljubljuje se u cijelu osobu s njezinim identitetom, a ne samo u neko tijelo. Iako tijelo s vremenom stari, ono na neki način nikada ne prestaje izražavati onaj osobni identitet, koji je prvi osvojio naše srce. I kad drugi više ne mogu vidjeti ljepotu tog identiteta, bračni ju drug i dalje može vidjeti očima ljubavi, i tako ljubav ne nestaje. On potvrđuje odluku da pripada osobi, ponovno ju sebi izabire i izražava taj izbor u vjernoj blizini ispunjenoj nježnošću. Plemenitost te odluke, zbog svojeg intenziteta i dubine, pobuđuje novu vrstu emocija u ispunjavanju bračnoga poslanja.

Peto poglavlje osobito je posvećeno plodnosti ljubavi i prihvaćanju života u obitelji. Pri tomu se polazi od tvrdnje da ljubav uvijek daje život. Zbog toga, bračna se ljubav ne iscrpljuje u bračnom paru, jer bračni drugovi, dok se predaju jedno drugome, preko samih sebe daruju jedno stvarno biće, dijete, koje je odraz njihove ljubavi i trajni znak bračnoga jedinstva oca i majke. No obitelj je mjesto, u kojemu se novi život ne samo rađa, nego i prihvaća kao Božji dar. Naglašava se kako je za dijete, u odrastanju i sazrijevanju, važna uloga oba roditelja, i oca i majke. Isto tako, dijete nije ispunjenje osobne aspiracije, nego ljudsko biće s neizmjernom vrijednošću te ima naravno pravo na oca i majku. Papa je nadalje istaknuo ženski genij te napomenuo, da smanjenje majčinske prisutnosti u društvu predstavlja ozbiljnu opasnost, kao što je težak problem i sve češća odsutnost očinske figure.

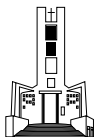
Mnogi bračni parovi, međutim, ne mogu imati djece, što im predstavlja ne malu patnju. S druge strane, ženidba nije ustanovljena smo radi rađanja. Stoga, i kad nema tako željene djece, ženidba ostaje kao zajednica i zajedništvo čitavoga života te zadržava svoju vrijednost i nerazrješivost. Stoga, posebice u takvim slučajevima, posvajanje je vrlo velikodušan način da se ostvari materinstvo i

očinstvo te Papa ohrabruje one, koji ne mogu imati djecu, da prošire svoju bračnu ljubav i prigle one, koji nemaju odgovarajuće obiteljsko ozračje. Posvajanje djeteta je čin ljubavi, kojim se dar obitelji pruža onomu tko je nema.

U šestom poglavlju izložene su neke pastoralne perspektive, novi putovi proizašli iz sinodskog hoda, a koje različite zajednice trebaju razraditi u praktične i učinkovite prijedloge, koji će voditi računa, kako o učenjima Crkve, tako i o lokalnim potrebama i izazovima. Istaknuta je potreba da kršćanske obitelji sve više postanu ne samo objekt, nego i subjekt obiteljskoga pastoralala. Potrebna je interdisciplinarna formacija, koja favorizira kompletnost različitih poziva u Crkvi.

Papa je preporučio da se ne potiče sklapanje ženidbe, koja nema realne mogućnosti za stabilnost. Naučiti kako se voli ne može se svesti na kratak ženidbeni tečaj. Glavni doprinos obiteljskom pastoralu pruža župa. Ona je obitelj svih obitelji, koja usklađuje doprinose svojih raznih članova i pokreta. U tom vidu Papa insistira na obvezi mnogo ozbiljnije pripreme zaručnika za ženidbu. Naime, s obzirom na dosadašnje rašireno nekritičko pripuštanje na vjenčanje praktično svakoga, tko je to želio, uz uvjet da nije bilo vanjskih zakonskih zaprijetki sklapanju ženidbe, izgleda gotovo smiješnim nastojanje Crkve, da se ubrzaju sudski postupci za proglašenje ništetnosti ženidbe. Tim više, ako se istovremeno ne učini sve, kako bi se uozbiljila priprava za ženidbu i tako preventivno djelovalo te pomoglo zaručnicima, da uđu spremniji u zajednički život. To bi također pripomoglo, da se na najmanju moguću mjeru smanji broj kasnijih sudskih postupaka.

Bliža priprava za ženidbu ima tendenciju koncentrirati se na pozivnice, odjeću, slavlje i bezbrojne detalje, koji iscrpljuju ne samo materijalna sredstva nego i energiju i radost. Supruzi dolaze na vjenčanje iscrpljeni i užurbani, umjesto da svoje najbolje energije posvete tomu, da se priprave kao par na veliki korak koji će učiniti zajedno. Osim toga, potrebno je pratiti novovjenčane parove, koje Papa poziva na realistično prihvaćanje supružnika i da nauče kako razgovarati poradi dobra obitelji. Sklopljena ženidba se ne može prihvaćati kao nešto zaključeno i dovršeno. Sjedinjenje jest stvarno i neopozivo, potvrđeno je i posvećeno sakramentom ženidbe. No pri tom sjedinjenju supruzi na

sebe preuzimaju glavnu ulogu, postaju gospodari vlastite povijesti i tvorci jednoga projekta, koji treba zajednički provoditi u djelo.

Razvod je zlo, a njegov porast u društvu je vrlo zabrinjavajući. Djeca ne trebaju postati taoci takvih situacija. Premda je razdvojen život krajnje rješenje, ono je nekada moralno potrebno zbog nasilja ili izrabljivanja. S obzirom na rastavljene i civilno ponovno vjenčane, ponavlja ono što je rečeno na sinodama, ističući potrebu razlučivanja i praćenja. Brinuti se za njih u kršćanskoj zajednici nije oslabljivanje vjere u nerazrješivost braka, nego izričaj ljubavi.

Zajedničko primanje euharistije u miješanom braku katolika i nekatoličkoga kršćanina ne može biti doli iznimno. A s obzirom na osobe s homoseksualnim sklonostima, osuđuje se svaka nepravedna diskriminacija i nasilje protiv njih, napominjući istovremeno, da nije moguća ni daleka analogija istospolnih zajednica s brakom i obitelji.

Sedmo poglavlje posvećeno je odgoju djece, koji je najozbiljnija obveza i prvo pravo roditelja. Oni trebaju biti slobodni izabrati kako odgajati djecu, prema vlastitim uvjerenjima. Moralni odgoj djece roditelji nikada ne mogu prepustiti drugima. Ipak, pretjerana briga nije dobra za odgoj i ne smije se imati kontrolu nad svim situacijama u kojima se dijete može naći i kroz koje može prolaziti. Ako je jedan roditelj opsjednut time, da u svakom trenutku mora znati gdje mu je dijete i kontrolirati sva njegova kretanja, time će nastojati samo zavladata njegovim prostorom. No tako ne će odgajati, jačati i pripremati svoje dijete za suočavanje s izazovima. Ono što je najvažnije jest potaknuti u djetetu, s puno ljubavi, procese rasta u slobodi, zrelosti, cjelovitom razvoju i njegovanju autentične autonomije. Papa osim toga govori o „tehnološkom autizmu” kao opasnosti za djecu i mlade, kao i za bračne drugove, ali i o potrebi ispravnoga spolnog odgoja, posebice u našem vremenu u kojemu se spolnost nastoji banalizirati i osiromašiti. Spolni odgoj, koji pomaže osobi sačuvati zdrav osjećaj stida, ima golemu vrijednost, ma koliko neki danas mislili da to pripada nekim drugim vremenima. Ako nema stida, može se dogoditi da se ljubav i spolnost svedu na opsjednutost genitalnošću i bolesnim stanjima, koja izobličuju našu sposobnost za ljubav, kao i oblicima seksualnoga nasilja koji vode do nehumanoga postupanja

ili do toga da se povrijedi drugoga. Izraz „siguran seks” pokazuje negativan stav prema prirodnoj prokreativnosti i naravnoj svrsi spolnosti, kao da je eventualno dijete neprijatelj od kojega se valja zaštititi. Na takav način se promiče agresivni narcizam umjesto prihvaćanja. Na koncu poglavlja se napominje da su roditelji aktivni subjekti u katehezi svoje djece, kao i da se duhovno iskustvo ne nameće, nego predlaže djeci u slobodi.

Osmo poglavlje je čitavo posvećeno praćenju, razlučivanju i integriranju krhkosti. Govori se o dva temelja: s jedne je strane nauk o sakramentalnom braku, a s druge strane potreba milosrdne integracije krhkosti mnogih vjernika. Zadaća je pastira promicati kršćanski brak i pastoralno razlučivanje situacija tolikih ljudi, koji više ne žive tu stvarnost. Civilni brak ili veze *de facto* često nisu motivirani predrasudama ili otporom sakramentalnom braku, nego kulturnim uvjetovanjima i prolaznim okolnostima. Na jednostavnu izvanbračnu zajednicu pojedinci se često odlučuju zbog sveprisutnoga mentaliteta koji se protivi institucijama i sklapanu trajne veze, ali također zato što čekaju, da steknu egzistencijalnu sigurnost, zaposlenje i stalna primanja. S tim se situacijama treba suočiti na konstruktivan način, pokušavajući ih preobraziti u prilike za hod prema punini ženidbe i obitelji, u svjetlu evanđelja. To je ono što je Isus učinio sa Samarijankom kada je prozborio o njezinoj želji za pravom ljubavlju, kako bi je oslobodio od svega onoga što je potamnivalo njezin život i poveo je prema punoj radosti evanđelja.

To treba činiti – stoji dalje u tekstu – po „zakonu postupnosti” koji je predlagao Ivan Pavao II., prema kojemu čovjek ostvaruje dobro u stupnjevima rasta. Put Crkve – kaže papa Franjo – put je milosrđa i integracije, koji nikoga ne osuđuje zauvijek, nego pruža Božje milosrđe svima, koji ga mole iskrena srca. To nije „postupnost zakona”, nego postupnost u mudrom vršenju slobodnih čina od pojedinaca koji nisu sposobni razumjeti, cijeniti ili potpuno provoditi u djelo objektivne zahtjeve zakona. Jer zakon je sam po sebi dar Božji, koji pokazuje put, dar za svakoga bez iznimke, koji se može živjeti uz pomoć milosti, iako se u svakom čovjeku odvija dinamičan proces koji postupno vodi naprijed, zahvaljujući rastućem ujedinjavanju Božjih darova i zahtjeva njegove konačne i posvemašnje ljubavi u cjelokupnom osobnom i društvenom čovjekovu životu.

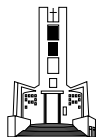
Vodeći računa o složenosti takozvanih „neredovitih” situacija, naglašava se da treba integrirati sve, uključujući rastavljene i ponovno vjenčane, koji mogu sudjelovati u životu zajednice. Nikoga se ne smije zauvijek osuditi, jer to nije logika Evanđelja. Papa također ističe da situacije mogu biti vrlo različite i da o tomu treba voditi računa. Kaže: Tu ne mislim samo na rastavljene i ponovno vjenčane, nego na sve, bez obzira na stanje u kojem se nalazili. Naravno, ako se netko razmeće objektivnim grijehom kao da je dio kršćanskog ideala, ili želi nametnuti nešto drugo od onoga, što Crkva uči, ne može ni na koji način tražiti da predaje vjeronauk ili propovijeda; u tome slučaju postoji nešto što ga odvaja od zajednice. Takav treba iznova slušati navještaj Evanđelja i njegov poziv na obraćenje. Ali i za tu osobu može postojati neki način sudjelovanja u životu zajednice: u socijalnim službama, molitvenim susretima ili na drugi način koji sam pojedinac samoinicijativno predloži, a o čemu svoj sud treba donijeti župnik. Važno je prikladno pastoralno razlučivanje, zato što ne postoje jednostavni recepti. Kaže da postoje dvije logike, koje se ponavljaju kroz povijest Crkve: marginalizacija i reintegracija. Put Crkve, od Jeruzalemskoga sabora naovamo, oduvijek je bio onaj Isusov put: milosrđa i integracije. Put Crkve je ne osuditi nikoga zauvijek; izlijevati balzam Božjega milosrđa na sve one, koji to iskrena srca traže. U vezi s rastavljenima i ponovno vjenčanima građanskom ženidbom, kaže da treba razmisliti koji od različitih oblika isključenjâ, koji se sada prakticiraju u liturgijskom, pastoralnom, odgojnom ili institucionalnom području, mogao biti nadvladan (br. 299) ali, kako se kaže u nastavku (br. 300), vrjednovanje tih situacija treba biti pojedinačno, vodeći računa o različitosti situacija, te u skladu sa crkvenim naukom i prema uputama nadležnoga biskupa.

Papa Franjo je napisao, da ne treba očekivati od sinode ili pobudnice novu opću normativu kanonske vrste, primjenjivu na sve slučajeve. Ono što je moguće, jest samo novi poticaj na odgovorno razlučivanje pojedinačnih slučajeva, s obzirom da stupanj odgovornosti nije isti u svim slučajevima te da stoga posljedice ili učinci jedne norme ne trebaju uvijek biti isti, pa i u sakramentalnoj disciplini, kad se može razlučiti, da u pojedinačnoj situaciji nema teške odgovornosti.

Stoga je za rastavljene i ponovno vjenčane korisno učiniti ispit savjesti, a razgovor sa svećenikom na unutrašnjem području može pomoći oblikovanju ispravnoga suda o onomu što prijeći mogućnost punoga sudjelovanja u životu Crkve. Pri tomu, važno je izbjeći rizik pogrešnih poruka, kao da bi svećenik mogao stvarati brze iznimke ili kao da bi se moglo steći sakramentalne povlastice, te opasnost da se ostavi dojam kako Crkva promiče dvostruki moral.

Pobudnica kaže, da nije više moguće jednostavno reći, da svi oni koji se nalaze u takozvanoj „neredovitoj,” situaciji žive u stanju smrtnoga grijeha zato što, osim mogućeg nepoznavanja norme, mogu postojati drugi čimbenici, koji mogu ograničiti mogućnost odlučivanja. U „Katekizmu Katoličke Crkve” jasno se navode sljedeći čimbenici, koje preuzima Papa riječima: Ubrojivost i odgovornost za neki čin mogu se umanjiti ili poništiti neznanjem, nepažnjom, nasiljem, strahom, navikama, neumjerenim strastima i drugim psihičkim ili društvenim čimbenicima. Potom, pozivajući se također na isti Katekizam, kaže Papa, da postoje okolnosti koje ublažuju moralnu odgovornost. To su čuvstvena nezrelost, snaga stečenih navika, stanje tjeskobe ili drugi psihički i društveni faktori. Zato je potrebno razborito razlučivanje pojedinih slučajeva. U svakom slučaju, podsjeća Papa, razlučivanje je dinamično i mora ostati uvijek otvoreno za nove etape rasta i nove odluke, koje omogućuju potpunije ostvarenje ideala. Uskogrudno je promatrati samo odgovaraju li postupci osobe općem zakonu ili propisu ili ne, jer to nije dovoljno da se razabere i zajamči potpuna vjernost Bogu u konkretnom životu ljudskoga bića. Iako opći propisi predstavljaju dobro, koje nikada ne treba nepošti-vati ili zanemariti, oni ipak u svojoj formulaciji ne mogu obuhvatiti apsolutno sve pojedinačne situacije.

Pastir se stoga ne može zadovoljiti samo primjenjivanjem moralnih zakona na one koji žive u „neredovitim,” situacijama, kao da su kamenje kojim se nabacuje na živote ljudi. Moguće je, da se u situaciji objektivnoga grijeha, u kojoj nema subjektivne odgovornosti, zbog uvjetovanosti i olakotnih čimbenika, živi u Božjoj milosti, da se može voljeti, a također da se može rasti u životu milosti i ljubavi, primajući u tu svrhu pomoć Crkve. „U određenim slučajevima, mogli bi od po-

moći biti i sakramenti” (bilješka 351) – dodao je Papa, napominjući da ispovjedaonica ne treba biti mjesto mučenja i da euharistija nije nagrada za savršene, nego hrana za slabe.

Napisao je također da Crkva, provodeći pastoral milosrđa, ni na koji način ne smije odustati od toga, da predlaže puni ideal braka. Također, pokazivanje razumijevanja za iznimne situacije nikada ne podrazumijeva potamnjenje svjetla najpotpunijeg ideala niti predlaganje manje od onoga što Isus nudi čovjeku. Danas je pastoralni napor za jačanje brakova i time sprječavanje njihova sloma važniji od pastoralne skrbi za one koji su doživjeli neuspjeh u braku.

U posljednjem poglavlju, posvećenom bračnoj i obiteljskoj duhovnosti, Papa kaže da je bračna duhovnost ustvari duhovnost veze u kojoj stanuje Božja ljubav. Ona se vrši kroz obiteljsko zajedništvo, koje je pravi put svakodnevnoga posvećenja i mističnoga rasta, sredstvo za dublje sjedinjenje s Bogom. Poziva se na zajedničku molitvu, koja je poseban način izražavanja i jačanja uskrsne vjere. Brak je ujedno iskustvo potpune pripadnosti drugoj osobi. Međutim, postoji točka u kojoj ljubav bračnoga para dostiže svoju najvišu slobodu i postaje temelj zdrave autonomije. To se događa kad svaki od supruga shvati, da drugi nije njegova ili njezina svojina, već da ima mnogo važnijega gospodara, svoga jedinoga Gospodina. U obitelji se događa također i duhovnost konkretne skrbi jednih za druge, duhovnost utjehe i poticaja. Tako je obitelj milosrdni „pašnjak”, predviđen za sve, koji ostavlja traga na životu drugih.

Za kraj, molitva za obitelj

Na kraju, cijeli tekst Apostolske pobudnice papa Franjo zaključuje molitvom Svetoj obitelji koju prilažemo kao završetak ovoga prikaza.

Isuse, Marijo i Josipe,
u vama promatramo
sjaj istinske ljubavi,
i vama se s pouzdanjem obraćamo.

Sveta Nazaretska obitelji,
učini i naše obitelji
mjestima zajedništva i prostorima molitve,
istinskim školama evanđelja
i malim kućnim Crkvama.

Sveta Nazaretska obitelji,
neka u obiteljima nikada više ne bude
nasilja, zatvorenosti i podjele;
neka svatko tko je povrijeđen i sablažnjen
brzo osjeti utjehu i doživi ozdravljenje.

Sveta Nazaretska obitelji,
daj da svi postanemo svjesni
svetog i nepovredivog značaja obitelji
i njezine ljepote u Božjem naumu.

Isuse, Marijo i Josipe,
čujte i uslišite našu molbu. Amen.

ODGOJ ZA KRŠĆANSKI KARAKTER

Esej o odgoju za univerzalne i kršćanske vrijednote

Posušje, 24. listopada 2016., fra Stipo Kljajić

Uvod

Tema „Odgoj za kršćanski karakter” je, nedvojbeno, zanimljiva i aktualna, ali istovremeno i prilično zahtjevna. Naime, ona u biti obuhvaća dvije velike teme ili problematike: temu odgoja, koja na početku dvadeset i prvoga stoljeća postaje sve aktualnija, i temu kršćanskoga karaktera odnosno kršćanskih vrijednota o kojima se u novije vrijeme – osobito u kontekstu kršćanske Europe – također mnogo govori. Obje teme su, k tomu, istovremeno i jako stare: o temi kršćanskih vrijednota govori se gotovo dva tisućljeća, a o temi odgoja još mnogo, mnogo dulje. U nastavku ćemo pokušati, ali zaista samo pokušati, pojasniti važnost i složenost obje teme nastojeći „izvući” smjernice za praktično,

konkretno životno djelovanje, budući da su i odgoj i kršćanske vrjednote upravo životne teme.

1. Važnost i nužnost odgoja

Opće je prihvaćena tvrdnja kako je dobar odgoj vrlo važan za ispravan i sretan život svakoga čovjeka. Tako i sami kažemo kako će netko u životu uspjeti jer je lijepo i dobro odgojen ili kako netko nije toliko kriv za loša djela koja čini jer je neodgojen ili loše odgojen. U tome se slažu ne samo pedagozi i psiholozi, nego naprosto gotovo svi ljudi. O tome kakav će tko postati, čiji će se život kako ostvariti odlučuju – smatra većina psihologa – prvenstveno tri stvarnosti: genetika, odgoj i na koncu čovjek sam.

Dakle, od svojih roditelja i predaka nasljeđujemo određene osobine, predispozicije koje nas donekle uvjetuju i usmjeravaju. Nasljeđujemo i dobre i loše genetske odrednice, no samo kao smjernice a nikako kao nužne datosti. Kao primjer možemo navesti sposobnost slikanja i sklonost alkoholizmu. Od svojih roditelja ili daljnjih predaka netko može (a i ne mora!) naslijediti dar slikanja, dakle sklonost i sposobnost umjetničkoga slikarstva, no to ne znači nužno da će taj dar i razviti, da će i sam postati dobar slikar. S druge strane djeca alkoholičara imaju veće mogućnosti da i sami postanu alkoholičari, no samo mogućnosti: oni to ne moraju nužno postati. Ukratko, genetske predispozicije (predodređenosti) su samo mogućnosti a ne gotove, zagarantirane stvarnosti.

Čovjek je, pored genskih predispozicija i odgoja, dobrim dijelom ipak kovač svoje sreće, odnosno čovjek uglavnom odlučuje kakav će postati: u što će se pretvoriti njegov život. Stoga je čovjek ipak najzaslužniji za svoja dobra, ali i za svoja loša djela, za svoj ostvaren ili neostvaren život. Genetika i odgoj igraju značajnu ulogu u čovjekovu ostvarenju, ali ne presudnu: presudna uloga pripada čovjeku, svakom čovjeku. Svi ljudi nemaju ni izbliza iste mogućnosti da se ostvare kao ljudi, no svi ipak nose istu odgovornost za ono što su postali – jasno prema mogućnostima koje su imali. Potrebno je ovo imati na umu svaki put kada za vlastite neuspjehe ili neostvarene živote optužujemo svoje pretke, svoje roditelje ili kada se žalimo na loš odgoj. Ponovit ćemo kako je čovjek najodgovorniji za vlastiti život: za dobar ili loš život.

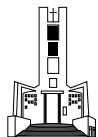
Već smo spomenuli kako je odgoj jedna od tri bitne odrednice čovjekovog uspješnog ili neuspješnog, ostvarenog ili neostvarenog, sretnog ili nesretnog života. Često nismo ni svjesni neizbrisivog traga koji su u nama ostavile osobe koje su nas odgajale, prvenstveno naši roditelji odnosno naša obitelj. Odgoj je nesumnjivo vrlo važan, no što je on zapravo i je li doista potreban svakom čovjeku?

1.1. Što je dobar odgoj i komu on treba?

Dobar odgoj je životni proces koji nastoji razviti čovjekove dobre osobine i sposobnosti, koji ukratko želi od čovjeka „napraviti” što je moguće boljeg čovjeka. Dobar odgoj je, dakle, proces, što nužno znači da traje; i to životni proces, što opet znači da traje čitav život. Doslovno čitav život čovjek odgaja samoga sebe ili biva odgajan od drugih da postane što je moguće više čovjek, da se kao čovjek ostvari. Ipak, roditelji često zamišljaju kako s početkom studiranja ili s punoljetstvom njihove djece, njihova dužnost odgoja prestaje. Njihova dužnost odgoja, naprotiv, traje i nakon 18-e godine njihove djece – istina u drugačijoj formi. S druge strane nisu rijetki slučajevi gdje ljudi misle kako je njihov vlastiti, osobni odgoj završio, kako su postale cjelovite, završene osobe i kako se više ne trebaju izgrađivati. Slično narodnoj poslovice da se *čovjek uči dok je živ*, može se reći da se *čovjek i odgaja dok je živ*, budući da je odgoj – kako rekosmo – životni, odnosno cjeloživotni proces. Stoga je potrebno, odmah na početku, istaći kako nema unaprijed odgojenih osoba, odnosno kako je odgoj potreban svakoj osobi, baš svakom čovjeku. I kako, s druge strane, odgoj ne prestaje nikada; dok je god čovjek živ treba se odgajati. Ako se i može govoriti o prestanku dužnosti odgoja drugih osoba, na primjer roditelja djece, uopće se ne može govoriti o prestanku vlastitog, osobnog odgoja. Čovjek uvijek može i treba više i bolje ostvarivati svoje čovještvo, postajati bolji čovjek – a upravo to je osnovni cilj svakog dobrog odgoja.

Prevedeno u svakodnevnicu to zapravo znači da svaki čovjek, osobito u svojoj ranoj dobi, treba biti odgajan kako bi se razvijao kao čovjek. Postoje uistinu nadarena i inteligentna djeca, no i njima treba odgoj. Itekako! Roditelji se nerijetko zanesu mišlju kako su im djeca ekstremno pametna i kako se mogu odgajati sama: kako ih oni svojim savjetima samo sputavaju i priječe u njihovom

razvoju. Naprotiv! Ma koliko neko dijete bilo nadareno, sposobno ili inteligentno, ma koliko bilo samostalno ili ispred svojih vršnjaka ono je i dalje dijete, a to nužno znači osoba potrebna odgoja. Osobito životnog odgoja i sazrijevanja. Vjerujem da ste svi doživjeli, sami ili od drugih, slučajeve u kojima se djecu tretira kao odrasle, kao odraslima ravnopravne i kao osobe koje više ne treba odgajati jer oni kao sve znaju. Ne znaju i ne mogu znati, jer su još djeca. Njihove sposobnosti i nadarenosti treba hvaliti, treba ih poticati da ih razvijaju, ali ih i dalje treba odgajati, odgajati ih za život i sazrijevanje.

Budući da je odgoj cjeloživotni proces, onda posve malo pomažu gotovi recepti kojima obiluje internet i laka literatura, poput: *uspješan odgoj vašeg djeteta u pet koraka, samo pet savjeta za ispravan odgoj, kako biti dobar odgojitelj u deset koraka* itd. Odgoj je važna i „teška” zadaća i ne rješava se na brzinu i nikakvim brzim savjetima i u nekoliko koraka. Davno su stari Grci rekli da su bogovi prokleli onoga tko odgaja druge, želeći time istaći težinu odgoja. Odgoj naprosto – kako smo više puta ponovili – traje čitav život.

1.2. Zajednički odgoj za druge

Budući da je čovjek po svojoj prirodi društveno, odnosno relacijsko biće, svaki čovjek se odgaja – biva odgajan i odgaja samoga sebe – kako bi što bolje ostvario svoju društvenu dimenziju. Cilj odgoja nije samo to da čovjek postaje bolji čovjek – da postaje više čovjek – nego također da bolje ostvaruje međuljudske odnose. Zapravo, čovjek se i može ostvarivati kao čovjek samo u relaciji, o odnosu s drugim čovjekom, s drugim ljudima.

Odgoj je tako ne samo osobna, privatna stvar, nego društvena, zajednička. Počevši već od same obitelji, kao prvog i osnovnog mjesta odgoja. U odgoju djeteta ne sudjeluju samo roditelji, pogotovo ne samo jedan roditelj, nego čitava obitelj: uža i šira. Svi oni, svjesno ili nesvjesno, utječu na odgoj djeteta. Svojim savjetima, dakle riječima, no kudikamo više svojim ponašanjem, djelima odnosno svojim načinom života. Stoga se može reći kako članovi jedne obitelji, uže i šire, međusobno odgajaju jedni druge: riječima i djelima. Osobito primjerom!

Zajednički odgoj nastavlja se i dalje: u suglasju su odgoj u obitelji, vrtiću, školi, fakultetu pa i u religijskim zajednicama. Premda se ovi odgoji događaju na različitim mjestima, oni su međusobno vrlo povezani i često ovisni jedni o drugima. Što su bolje povezani, odnosno što su zasnovani na istim principima i vrjednotama, to je vjerojatnost uspješnog odgoja veća. Sukladno tome, što su različiti to je odgoj teži i uspješnost manja. Na primjer, ukoliko je dijete u obitelji naviklo da psuje ili krađe, ukoliko je obiteljski odgajano da je to normalno i da zbog toga ne će snositi nikakve posljedice, odgojitelji u vrtićima i školi će imati velikih poteškoća da to dijete nauče suprotno: da su psovke i krađe loše. Ili obratno: ako je dijete već u obitelji naučilo kako je nužno i lijepo biti zahvalan na daru, na materijalnom poklonu, onda će daljnji odgojitelji prilično lako odgajati to dijete za zahvalnost na svemu što im netko daruje: od lijepih i utješnih riječi do darovanog vremena. Iako nam to nije lako priznati, čini se kako dosta poteškoća u današnjem odgojnom procesu nastaje upravo zbog toga što djeci nedostaje dosta smjernica iz obiteljskog odgoja, odnosno što su imali slab ili permisivan (sve je dopušteno!) obiteljski odgoj. Ukratko, vrlo je važno da su odgojitelji suglasni, da djecu odgajaju za iste ili barem slične životne principe i vrjednote.

1.3. Aktualne teškoće odgoja

Pitanje odgoja danas, na početku dvadeset i prvog stoljeća, postaje sve važnije, složenije i sudbonosnije. Papa u miru, Benedikt XVI. još 2007., istaknuo je da svaka odgojna aktivnost postaje sve napornijom i neizvjesnijom. On je izričito govorio o „odgojnoj hitnosti”, o tome kako je danas odgoj hitniji nego ikada.

I doista, živimo u vremenu velikih promjena. Ne samo promjena u obliku globalizacije, ekonomskog napretka, pluralizma, novog svijeta medija i komunikacija, novih kulturoloških stremljenja nego i velikih promjena u načinu razmišljanja i djelovanja pa sve do promjena u hijerarhiji vrijednosti i vrjednota. Pojednostavljeno govoreći, kao da se sve promijenilo i kao da danas ništa nije isto kao prije pedeset ili manje godina: pa čak i poimanje dobra i zla odnosno poimanje osnovnih ljudskih vrjednota. Nešto što je prije pedesetak godina

bilo nezamislivo, danas je gotovo pa normalno, ako ne i posve normalno.

Stoga ne čudi da je odgoj danas veliki izazov i poteškoća svima. Istina, odgoj nikada nije bio lak, no danas – kada se sve tako brzo mijenja i kada se ljudi sve manje slažu oko osnovnih poimanja poput što je dobro a što loše – čini se kako je odgoj djece jedan od najtežih poslova uopće.

K tomu, jaz između generacija gotovo da nika-da nije bio veći: roditelji sve teže nalaze zajedničke teme sa svojom djecom i obratno; gotovo da i ne govore više istim jezikom. Jedan obični razgovor između roditelja i djece sve je ispunjeniji obostranim čuđenjem i izrazima poput: *drago dijete, u moje vrijeme to nije bilo tako* i *mama, jesi ti zaostala, danas je dvadeset i prvo stoljeće*. Na konkretnoj razini to izgleda po prilici ovako. Roditelji pokušaju – naglašavam pokušaju – tražiti od svoje djece da se iz subotnjeg izlaska vrate kući najkasnije do ponoći. Zašto? Zato što su oni, kao mladi, „izlazili” u sumrak ili malo prije i vraćali se već oko deset/jedanaest: svi su tako radili i poslije toga se i nije imalo kamo otići, sve da se i htjelo. S druge strane, mladi nikako ne mogu shvatiti takav zahtjev svojih roditelja i smatraju ih tiranima, zaostalima, pa i neprijateljima njihove sreće. Zašto? Zato što je danas „normalno”, da se tek oko deset/jedanaest „izlazi vanka”, odnosno da se u disko klub ide oko jedan/dva. I tako: roditeljima su djeca neshvatljiva i čudna, a djeci roditelji. Jednostavno čini se kako razlika između njih nije dvadeset ili trideset godina, nego nekoliko stoljeća.

Pored očitog jaza između generacija, odnosno svjetova roditelja i njihove djece, čini se kako je jedan od najvažnijih problema u današnjem odgoju brojnost odgojitelja. O čemu se zapravo radi?

Sve donedavno postojale su tri glavne odgojne ustanove: obitelj, škola i Crkva, odnosno vjerska zajednica. Ove su tri odgojne ustanove uglavnom imale zajednički jezik i odgajale za zajedničke odnosno iste vrijednosti. Danas ne postoje tri nego simbolično govoreći trideset i tri odgojne ustanove koje vrlo često ne samo da ne zastupaju iste vrijednosti, nego govore posve različitim jezicima i odgajaju za drugačije vrijednosti. Na primjer, danas djecu, između ostalih, vrlo agresivno odgajaju: internet, televizija, društvene mreže, idoli i super star-ovi (mega zvijezde), estradnjaci, političari itd.

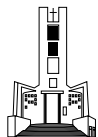
Ne čudi stoga da je danas dijete ili mlada osoba, upravo zbog mnogobrojnosti odgojitelja, u pravilu dezorijentirana odnosno izgubljena, jer više ne zna koga treba slušati, od koga se treba dati odgajati kada svatko nudi svoj i međusobno različiti odgoj. Stoga se vrlo često dogodi da se dijete u obitelji odgaja za jedne vrijednosti, a na televiziji gleda posve druge, suprotne vrijednosti; da ga se, na primjer, u školi uči kako je znanje nužno potrebno za uspjeh, a da mu život idola i medijskih zvijezda, a često i društvena stvarnost u kojoj živi, govori suprotno. Ili, drugi primjer, roditelji uče dijete da se treba brinuti za svog brata ili sestru, u školi ga se uopće ili posve slabo odgaja da se brine za školskog kolegu ili kolegicu, preko televizije mu se posve otvoreno govori da on nema ništa s drugim čovjekom, a preko interneta mu se, na toliko mjesta, savjetuje da je posve dopušteno iskoristiti drugoga, pa i nanijeti mu štetu da bi se bilo *cool*.

Ukratko, danas se, gotovo kao nikada, puno govori i ulaže u odgoj i obrazovanje, no sa sve slabijim rezultatima. Mnogi roditelji, učitelji i odgojitelji općenito su svakodnevni svjedoci kako je nešto otišlo u krivom smjeru, kako odgoj koji oni pokušavaju ostvariti jednostavno „ne pije vodu”, odnosno kako se djeca i mladi odgajaju gotovo posve suprotno onomu što bi oni htjeli. Svjesni svih navedenih i drugih problema suvremenog odgoja, pokušat ćemo barem približiti univerzalne i kršćanske vrijednote za koje bi svi, ali baš svi, trebali odgajati djecu i mlade. Naravno, i sami sebe!

2. Univerzalne i kršćanske vrijednote

Što su to univerzalne vrijednote? Pod izrazom univerzalne vrijednote misli se na sva općeprihvaćena temeljna uvjerenja i stavove na kojima počiva čovjek i društvo. Pravednost, solidarnost, istinoljubivost, odgovornost, zauzetost, radinost itd. neke su od općeprihvaćenih ljudskih vrijednota, koje se smatraju dobrima gotovo na čitavom svijetu i zato se nazivaju univerzalnima.

Vrijednote, nadalje, nisu isto što i vrijednosti, budući da se u pravilu vrijednote odnose na nematerijalne, a vrijednosti na materijalne stvari. Na primjer, kuća, automobil ili mobitel imaju svoju vrijednost koja se uglavnom može dosta precizno i procijeniti, no to nisu vrijednote.

Kuća i druge materijalne ali i nematerijalne stvari mogu imati i svoju emotivnu, nematerijalnu vrijednost koju je prilično teško procijeniti. Na primjer, lančić koji je poklon pokojne majke osobi kojoj je poklonjen vrijedi puno više od njegove stvarne, realne vrijednosti. Ili poznavanje stranih jezika, jest nematerijalna vrijednost koju je naprosto nemoguće procijeniti. No, poznavanje stranih jezika – kao primjer – nije vrjednota nego je sposobnost koja ima svoju neprocjenjivu vrijednost. Vrjednote se odnose na duhovne stvarnosti i tiču se temeljnih uvjerenja i stavova. Kao primjer može poslužiti vrjednota solidarnosti. Ona se odnosi na čovjekovo temeljno uvjerenje da je dužan, upravo dužan, pomoći drugome čovjeku, s njim suosjećati, s njim dijeliti njegove teškoće i darovati mu nešto od sebe, darovati mu dio sebe.

Što su to kršćanske vrjednote? Kršćanske vrjednote pretpostavljaju i u sebi sadrže općeljudske vrjednote koje nadograđuju ili nadopunjuju. Pojednostavljeno govoreći, biti dobar kršćanin znači prvenstveno biti dobar čovjek i onda još više od toga. Važno je ovo istaći i zbog toga što smo stalno u opasnosti da ovo previdimo i onda nastojimo biti dobri vjernici, dobri kršćani a nismo dobri ljudi. Ukratko, ne može se biti ni dobar fratar, dobar svećenik ako se prvenstveno nije dobar čovjek. Kršćanske vrjednote, dakle, pretpostavljaju i nadograđuju univerzalne. Prevedeno u konkretnu stvarnost to znači, između ostalog, ovo. Solidarnost je općeljudska vrjednota i svi bi ljudi trebali biti solidarni, pomagati, jedni drugima. I kršćani, budući da su ljudi, također. No, kršćani još više od drugih, jer je po Isusovom primjeru vrjednota solidarnosti za njih vrlo, vrlo važna. Kršćani bi, dakle, trebali biti solidarni i prema onima koji prema njima nisi nimalo solidarni, dapače čak i prema neprijateljima. Nadalje, vrjednota milosrđa je na poseban način kršćanska vrjednota. Općeljudske vrjednote će se, uglavnom, zaustaviti na pravednosti, dok se od kršćanina zahtjeva da ne bude samo pravedan, nego također i milosrdan, što je mnogo više od pravednosti, takozvana viša pravednost. Na koncu, vrjednota opraštanja je zacijelo najveća ali i najteža kršćanska vrjednota.

2.1. Aktualne vrjednote

Za koje univerzalne i kršćanske vrjednote trebamo danas odgajati sebe i druge? Živimo u vre-

menu za koje će mnogi reći kako je vrijeme nedostataka vrjednota, krize vrjednota, odnosno u vremenu izokrenutih vrjednota. To je prilično točno. No, danas, kao i prije, osobito nedostaje jedna stvarnost koja bi trebala biti iznad svih vrjednota: stvarnost čovječnosti, biti čovjek. To je stvarnost koja obuhvaća i nadilazi sve vrjednote i to bi trebao biti temeljni čovjekov cilj: postati čovjek, ostvariti svoju čovječnost.

Jedan crnogorski film počinje s mišlju kako su ljudi gusto posijani, ali rijetko niču. Doista, ljudi su gusto posijani, ali rijetko niču. Grčki filozof Diogen iz Sinope često je danju hodao ulicama grada s upaljenom svjetiljkom. Kada bi ga upitali što radi, odgovarao bi: „Tražim čovjeka”. Biti čovjek uistinu nije ni lako ni tako često. Premda na svijetu i danas brojem ima dosta ljudi, ipak su samo rijetki uistinu ljudi. I sami smo svjedoci kako je u našoj domovini, u našim gradovima i selima sve manje ljudi: i brojčano odnosno kvantitativno ali također i kvalitativno. Sve je manje onih koji nisu pogazili i ne gaze svoje ljudsko dostojanstvo, onih koji se svakodnevno trse biti ljudi, koji nastoje ne izdati čovjeka u sebi. Opasnosti je sve više i sve je teže postati ili ostati čovjek. Veliki fra Josip Markušić jednom je zgodom rekao ovo: „Ako me tko pita zašto smo ostali tu gdje smo se našli u tolikim opasnostima, što imam reći? Ali najprije, što je zapravo opasnost u velikom vremenu?! Jedina je opasnost da se ne pokažeš čovjekom. Smrt je manja opasnost.” Ponovit ću: jedina je opasnost da se ne pokažeš čovjekom. Smrt je manja opasnost.

Stoga bismo trebali i sebe i druge stalno odgajati upravo za ovu stvarnost: da ne iznevjerimo čovječstvo u sebi, a upravo je čovječstvo božanska klika u nama. Kada nismo ljudi, kada iznevjeravamo čovjeka u sebi? Kada smo jedni drugima vuci a ne braća i sestre, kada se vladamo po principu jačeg i silnijeg, kada obespravljujemo i rušimo jedni druge, kada nepravedno tužimo i sudimo, kada gazimo dostojanstvo drugih, kada se vodimo samo vlastitom koristi, kada varamo, lažemo i krademo samo da bi nama bilo dobro. I onda kada okrećemo glavu da ne vidimo potrebnog, i onda kada se neodgovorno ponašamo prema drugima, prema prirodi, i onda kada zauzimamo mjesto Boga i krojimo živote drugih, i onda kada su nam stariji suvišni a djeca dosadna. I onda kada ...

Biti čovjek je uistinu tako teško, ali i tako lijepo. Božanski lijepo. Biti čovjek znači zapravo ostvariti Božju namisao: biti njegova ljubljeno stvorenje, vrhunac njegovog stvaranja. Stoga ja trajna, upravo trajna, zadaća svih nas postajati uvijek iznova više ljudi. Koliko bi život na svijetu bio ljepši i bolji, koliko bi život u našem gradu, u našem selu, u mojoj obitelji bio ljepši kada bi bilo više ljudi!?

Pored ove temeljne zadaće *biti ljudi*, istaći ću još nekoliko ljudskih i kršćanskih vrjednota koje se danas čine osobito važnima: odgovornost i solidarnost te znanje kao mudrost.

2.2. Odgovornost i solidarnost

Što znači biti odgovoran i biti solidaran? Odgovor djelomično nude već i same riječi odgovornost i solidarnost. Pojam odgovornost u sebi sadrži riječ odgovor: biti odgovoran znači zapravo odgovoriti na nešto. Biti odgovoran prema drugom čovjeku stoga znači odgovoriti na njegovu potrebu. Biti odgovoran prema vlastitom životu nadalje znači odgovoriti na dar života, na mogućnost da se život ostvari, da se živi.

Svaki je čovjek, a vjernik, kršćanin, posebno, odgovoran za barem četiri stvarnosti: za sebe, odnosno za svoj život, za druge ljude, za prirodu i svijet u kojem živi te za Boga u kojeg kaže da vjeruje.

Svaki je čovjek najodgovorniji za ono što jest. Svatko od nas, pred sobom i pred Bogom, odgovara za svoje čovječstvo: za svoje dobre i loše strane. Istina, drugi ljudi i prilike utječu na naš ljudski razvoj, no ipak smo sami najodgovorniji za ono što jesmo, što smo postali.

Kao kršćani morali bismo, više od drugih, biti odgovorni jedni za druge, za sve. Isus Krist je primjer i uzor svakoga kršćanina, a on je upravo bio čovjek za druge, kao nitko nikada ni prije ni poslije njega. Jednostavno, od naše ljudske i kršćanske odgovornosti jednih za druge ne može nas nitko i ništa osloboditi.

Odgovornost za prirodu i sva stvorenja. Već od biblijske slike stvaranja Bog stalno ponavlja čovjeku da je odgovoran ne samo za sebe i druge ljude nego za sva stvorenja. On njima treba ne vladati nego upravljati, odgovorno upravljati.

Odgovornost prema Bogu. O ovoj odgovornosti ne govori se tako često, a ona je zapravo da-

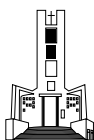
nas vrlo važna. Od odgovornosti nas današnjih kršćana za sliku Boga koju smo sebi stvorili i koju drugima tako često namećemo, do odgovornosti za instrumentaliziranje Boga, upravo za zloupotrebu Boga. Jesmo li uopće svjesni vlastite odgovornosti za upotrebu Boga za naše prizemne pa i političke svrhe? Ne događa li se tako često da s Bogom „baratamo” kako hoćemo i kada nam zatreba? I što je još opasnije: ne smatramo li sebe posjednicima Boga, onima koji o Bogu sve znaju i koji upravo Bogom straše druge?

Solidarnost je bitno povezana s odgovornošću. U korijenu riječi solidarnost nalazi se latinska riječ *solidus* što znači čvrst. Biti solidaran s drugim u biti znači čvrsto stajati s njim, uz njega. Osobito onda kada je on potreban moje pomoći, moje prisutnosti. Ova je vrjednota danas osobito na cijeni, budući da su ljudi – pritisnuti brigom oko pukog preživljavanja – sve zabavljeniji sami sobom i sve manje osjetljivi na potrebe drugih. Biti solidarni prema potrebnima, osobito prema najmanjima i najugroženijima, trajna je zadaća svakog čovjeka. Osobito kršćanina. Upravo njima je Isus ostavio trajnu zadaću solidarnosti prema najugroženijima. Koliko mi tu zadaću danas ostvarujemo?

2.3. Znanje kao mudrost

Živimo u vremenu znanja, u vremenu gdje je znanje sila, moć. I doista, čovjek modernoga vremena nesumnjivo zna puno više od svojih pretходnika. Osobito je uznapredovalo takozvano tehnološko znanje: znanje kao skup novih informacija.

S druge strane sve je očitije kako je znanje izgubilo svoju univerzalnost i kako je postalo usko specijalističko: usmjereno samo na jedno određeno područje. Nažalost, u pravilu samo na ono koje koristi, koje donosi profit. Univerzalno ili opće znanje, osobito znanje koje bi služilo izgradnji čovjekova karaktera i osobnosti, ostvarenju čovjeka kao takvoga, sve je manje popularno jer ne donosi izravan i materijalan profit. Zbog toga se s pravom može čuti kako se moderni čovjek polako pretvara u modernoga robota: robota koji uistinu zna dosta o određenoj stvari ili području, koji svoj posao obavlja vrlo dobro, ali na tome sve završava. Za druge stvari – pa i one svakodnevnne odnosno životne – takav čovjek je sve manje sposoban a na

koncu i potpuno nezainteresiran. Takvo znanje prestaje biti u službi čovjeka, u službi njegovog razvoja i dobra, i sve više postaje samo u službi zadatka, posla koje čovjek treba obaviti.

Stoga bi valjalo, sebe i druge, stalno odgajati za znanje koje izgrađuje čovjeka, za znanje koje je svjesno širine neba iznad njega. Drugim riječima, za znanje koje nadilazi čisto praktičnu korist i koje uvijek iznova propituje stvarnost, za znanje koje je mudrost a ne samo skup informacija. Zahvaljujući novim sredstvima, osobito internetu, čovjeku su sve dostupnije informacije, sve se brže i lakše može doći do znanja o nečemu, no istovremeno čovjek postaje sve manje mudar, da ne kažem sve gluplji. Zato bi trebalo težiti općem znanju, znanju koje proširuje čovjekove horizonte, koje otvara uvijek nova pitanja, posebno pitanja o smislenosti, znanju koje izgrađuje čovjekovu životnu mudrost. Na koncu ali ne na posljednjem mjestu, znanju koje koristi drugima a ne samo meni.

U našoj domovini, Bosni i Hercegovini, ali i u – kako se to često kaže – regionu postoji dodatni problem sa znanjem. Nimalo zanemariv. Problem lažnog znanja i moći neznanja. O čemu se, ukratko, radi?

Budući da živimo u „nakaradnom” i u mnogočemu nepravdom društvu i državi, lažno znanje se nudi na svakom koraku: i to za novac. Novih fakulteta, dakle visokoškolskih ustanova koje bi po svojoj definiciji morale biti prijestolja znanja, sve je više. Sve do apsurdnih situacija kada se u jednom gradiću od pet tisuća stanovnika nalaze po tri ili više fakulteta. To bi samo po sebi bilo nešto vrlo dobro, kada bi ti fakulteti uistinu bili fakulteti, kada bi bili rasadnici i prijestolja znanja. No, oni su u velikoj većini upravo negacija znanja, čak bilo kakva znanja. Završavanje fakulteta preko noći i kupovina diploma za novac, jest negiranje bilo kakva znanja. Jest zapravo kraj znanja i vladavina neznanja. Takvo lažno znanje, koje ima potvrdu, diplomu da je pravo, nužno vodi novim neznanjima i novim urušavanjima bilo kakvih ljudskih vrijednosti. Šaljiva je ali i zabrinjavajuće istinita anegdota o političaru koji je kupio diplomu fakulteta pa komentirao kako bi, da je znao da je tako lako, kupio i srednju školu koja mu nedostaje.

Moć neznanja, povezanog s lažnim znanjem, još je opasnija. Sposobnost, kompetentnost i mukotrpno stečeno znanje, kod nas nisu garancija

uspješnog života. Umjesto stručnih, umjesto uistinu obrazovanih, umjesto ljudi istinskog znanja, kod nas se zapošljavaju i dobre poslove dobivaju u pravilu samo politički podobni. Oni koji su stranci i vođi poslušni, koji će bespogovorno sudjelovati u malverzacijama svake vrste, a koji obiluju upravo neznanjem. Još je kudikamo gore što su ljudi neznanja zasjeli na gotovo sve odgovorne funkcije u društvu, što oni „vedre i oblače”. Tako se vrlo često može čuti da se škola ne isplati, da nema smisla toliko ulagati u obrazovanje, u znanje – i truda i vremena i materijalnih sredstava – kada su oni bez škole jači. I na lokalnoj i na državnoj razini.

Ipak, ne negirajući sve navedene probleme, pravo znanje koje je zapravo mudrost nema alternativu. Žalosno je da se ljudi znanja moraju boriti za ono što bi im po prirodi stvari trebalo pripadati. Još je žalosnije što se moraju boriti s ljudima neznanja koji su jači jer imaju poziciju, jer imaju vlast, a koji bi, u svakom imalo normalnijem društvu, bili na njegovim marginama, a ne na čelnim pozicijama. No, drugog nam puta nema. Ispravnog puta.

Zaključak

Robert Spaemann, umirovljeni profesor filozofije na Sveučilištu u Münchenu, jednom je rekao: „Moramo *učiti* slušati dobru muziku i razumjeti je da bismo u njoj mogli iskusiti radost; moramo *učiti* pažljivo čitati neki tekst, razumjeti druge ljude, dapače učiti razlikovati razna vina. I zadovoljstvo poznavatelja vina, o kojemu onaj tko ne poznaje vina nema nikakvu predodžbu, pretpostavlja proces obrazovanja ukusa. *Obrazovanjem* nazivamo izvođenje čovjeka iz animalne sputanosti u samog sebe, objektiviranje i diferenciranje njegovih interesa i time povećanje njegove sposobnosti za radost i bol. Danas se često čuje da odgoj ima zadaću poučavati mlade ljude da zastupaju svoje interese. Postoji, međutim, mnogo temeljnija zadaća, naimeno zadaća da se pouči čovjeka da *ima* interese, da se, kako kažemo *interesira za nešto*. Jer netko tko je samo naučio zastupati svoje interese, a zapravo se ne interesira ni za što različito od njega samoga, taj ne može biti sretan čovjek.” (Robert SPAEMANN, *Osnovni moralni pojmovi*, Sarajevo-Zagreb, 2008., str. 41.-42.).

VJERNOST KRŠĆANSKIM/ KATOLIČKIM NAČELIMA

Posušje, 31. listopada 2016., don Mladen Parlov

Uvod

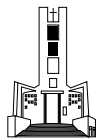
Sam naslov može se različito shvatiti i protumačiti. Na temelju našega svakodnevnog iskustva poprilično nam je jasan pojam vjernosti. Tako, primjerice, cijenimo osobe koje su vjerne zadanoj riječi; cijenimo osobe koje su vjerne preuzetim obvezama i odgovornostima koje proizlaze iz njihovih životnih odabira. To naše iskustvo ljudske vjernosti narodna će mudrost oblikovati u izreku: „Ljudi se vežu riječima, a volovi za rogove!“. Manje je pak jasan pojam „kršćanskih načela“. Što bi bila kršćanska načela? Postoje li još uvijek? Postoji li nešto, izvan vjere u Presveto Trojstvo i Isusa Krista, što na razini svakodnevnog življenja veže sve kršćane; katolike, pravoslavce i protestante svih denominacija? Mislim da bismo se mi katolici jako teško složili s protestantima o pitanjima braka i obitelji, o pitanjima pobačaja i eutanazije, o pitanjima uloge muškarca i žene u životu Crkve i društva itd. No, nije riječ samo o razlikama koje postoje između različitih kršćanskih vjeroispovijesti, nego i o razlikama koje postoje među samim katolicima. Svi se vole ispovjediti, tj. priznati katolicima, ali kad je riječ o konkretnom životu i raznim životnim pitanjima i problemima tada se i među njima stvara široka lepeza mišljenja tko je katolik i što znači biti katolik. Za jedne katolike, posebno one koji imaju kakvo javno poslanje, posebice za političare, posve je lako i jednostavno ispovjediti se javno katolicima, a isto tako javno

zastupati ideje i mišljenja koja su protivna nauku Katoličke Crkve. Nažalost, taj rascjep između priznati se katolikom te uistinu biti katolik ne pogađa samo katolike koji su društveno angažirani, nego i najobičnije vjernike. U nastavku ovog izlaganja pokušat ćemo ukazati na uzroke tog stanja kao i na ideal koji bi svi trebali nastojati ostvariti, kako oni društveno angažirani, tako i svi ostali vjernici.

Uzroci rascjepa u kršćanskom životu

Kad govorimo o uzroku loma, rascjepa u životu vjernika ovdje ne mislimo prvenstveno na onaj lom koji se nalazi u svakom čovjeku, a koji je posljedica istočnoga grijeha i njegovih posljedica. Ovdje mislimo na određene povijesne uzroke koji su utjecali da se oblikuje pogriješan mentalitet kod velikog broja kršćana/katolika, a čije posljedice osjećamo i živimo i mi suvremeni vjernici. Neki od tih uzroka možemo nazvati izvancrkvenima, u smislu da su se pojavili u europskoj povijesti, dalje se razvijali te su utjecali ne samo na društvo, nego i na Crkvu, na vjernike, na mentalitet suvremenog čovjeka. Drugi su pak unutarcrkveni, nastali su unutar same Crkve, a često se prožimaju i isprepleću s onim izvancrkvenima.

Kad je riječ o izvancrkvenim uzrocima opadanja vjere i vjernosti kršćanskim načelima, oni sežu u kasni srednji vijek, u vrijeme humanizma i renesanse kada su se pojavile učene osobe koje su u središte svoga razmišljanja stavile čovjeka, a u tumačenju povijesti i povijesnih procesa nisu im trebali ni Crkva ni Učiteljstvo. Štoviše, oni su bili smetnja i zaprjeka istinskog ostvarenja „novo univerzalnog čovjeka“, koji će se ostvariti povratom ili ponovnom uspostavom „zlatnog razdoblja“ čovječanstva, a čiji se korijeni prepoznaju ne u prvoj kršćanskoj zajednici i spisima Novog zavjeta, nego u spisima grčko-rimskih klasika. Njima su bili važniji spisi Platona i Cicerona, nego evanđelista i sv. Pavla. Na sreću, utjecaj i odjek takvih razmišljanja nije bio prevelik. No, s novom snagom će se javiti sredinom 17. st. u pokretu kojeg će povijest imenovati „prosvjetiteljstvo“, a koji je, s kršćanske točke gledišta, donio silno zamračenje kršćanske vizije čovjeka i društva. Prosvjetiteljstvo te pokreti i struje koje će nastati na njegovu humusu, poput marksizma, modernizma, komunizma, nihilizma, nacizma itd., u središte svega stavljaju ljudski razum. Drugim riječima, istinito i stvarno je samo

ono što je dohvatljivo i spoznatljivo ljudskom razumu koji postaje zadnja i konačna mjera svega. Ono nadnaravno, nespoznatljivo ostaje prepušteno vjeri pojedinca, ali to ne smije i ne može imati važnu ulogu u životu i razvoju društva. Proteklo, dvadeseto stoljeće pokazalo je što se može očekivati od društva koji se stvara samo na temelju ljudskog razuma i isključivo na temelju ljudskih planova i projekata: na kraju se dobije pakao za čovjeka, za drugoga, za onoga tko ne dijeli ista politička i ideološka uvjerenja. Snaga i posljedice te maksime osjećaju se osobito danas, početkom 21. st., kada se sve povjerenje društva stavlja u tehnički razum koji će, navodno, riješiti poteškoće suvremenog društva. Za suvremenog čovjeka ne postoji opća etika; dobro je ono što je korisno i što znanost može proizvesti. No bez etike, koja čovjeku dolazi „izvana“, suvremeni je čovjek u opasnosti da uništi samog sebe. Tome vode razni znanstveni pokusi na ljudima (kloniranja, genetski inženjering, pobačaji, eutanazije itd.). Danas su pojedine europske zemlje već donijele zakone koji omogućuju eutanaziju i maloljetnicima. Papa Benedikt XVI. više je puta upozorio suvremeni svijet kako može preživjeti samo ako usvoji etiku, tj. da se u svojim izborima i odlukama vodi mišlju „kao da Bog postoji“. No, u Europi vlada – opet riječi J. Ratzingera – neka čudna mržnja prema sebi samoj. Proces sekularizacije, započet s prosvjetiteljstvom, a koji je nažalost zahvatio i Crkvu te brojne vjernike, doveo je suvremenu Europu na put bez povratka. Prema više različitih mislilaca, koji proučavaju povijesti i propasti velikih civilizacija, Europa ide svome kraju. S njome, nažalost, i kršćanstvo koje se je odreklo svojih korijena, svojih načela.

Drugi uzrok sadašnje kršćanske nevjerodostojnosti nalazi se u samoj Crkvi. Naime, početkom 16. st. pojavio se pokret Reformacije (Martin Luther) koji je htio obnoviti Crkvu. U tom je pokretu bilo i dobrih ideja, no nažalost mnogo više loših. No one nas ne zanimaju. Zanimaju nas procesi u Katoličkoj Crkvi. Ona je na Reformaciju odgovorila Protoreformacijom, a kamen temeljac joj je Tridentски koncil (1545.-1563.). Ovdje ne možemo govoriti o cjelokupnom nauku Tridentškog koncila, nego samo ukazati kako su neke odluke imale i negativne posljedice za život Crkve. Naime, kako su protestanti naglasili opće svećeništvo svih vjernika, koje se prima po sakramentu

krštenja, Tridentски je koncil pre naglasio ulogu ministerijalnog svećeništva, tj. ulogu svećenika u Crkvi. Crkvu se shvaćalo piramidalno, na način da Duh Sveti djeluje samo u Katoličkoj Crkvi, a ona je prvenstveno crkvena hijerarhija. To je dovelo do postupne i velike pasivizacije vjernika katolika, laika, čija je uloga u Crkvi svedena na primanje onoga što im daje hijerarhija. Njihovo je „biti poslušni“ nauku Crkve, a posebno Rimskom Prvosvećeniku. Taj se je mentalitet održao sve do sredine 20. st., odnosno do Drugoga vatikanskog koncila (1962.-1965.) koji je iznova ukazao na ulogu laika u poslanju Crkve. Crkvu se sada shvaća kao zajedništvo, *communio*, koju Duh Sveti izgrađuje „odozgor“, po riječi Božjoj i sakramentima, ali i „odozdo“, po karizmama njezinih članova, uključujući i laike. No, proteći će dosta vremena da ideje Drugoga vatikanskog koncila zažive u životu Crkve, a još više da se promijeni mentalitet koji se stoljećima oblikovao kod vjernika katolika.

Vjernost kršćanskim načelima

Vjernost kršćanskim načelima nije drugo doli vjernost Isusu Kristu, vjernost njegovu nauku koji nam je predan u Svetome pismu i crkvenoj Tradiciji. No, ako je Pismo glavni izvor spoznaje onoga što Krist uči i što od nas, svojih sljedbenika očekuje, postavlja se pitanje što učiniti kad se dva ili više kršćana ne slažu u onome što čitaju u Pismu. Protestanti će odgovoriti kako Pismo tumači samo sebe te da Duh poučava kršćanina nutarnjim shvaćanjem riječi Božje. To je pak dovelo do toga da danas među protestantima postoji više od deset tisuća različitih sljedbi. Očito, to nije ni želja ni volja Isusa Krista. Postavljeno pitanje možemo postaviti i drugačije: Možemo li mi, suvremeni kršćani, koji danas slušamo Kristove riječi, doći do njihova ispravnog značenja i tumačenja? Je li dovoljno samo ponavljati ono što je Krist rekao? Nije dovoljno samo ponavljati, jer bi time zanijekali kako je Božja riječ izrečena za sve naraštaje te kako i nama danas progovara te nam osvjetljava naše probleme i nudi rješenja. S druge strane, u nedoumici, s obzirom na značenje Božje riječi, mi se katolici utječemo nauku crkvenog Učiteljstva, tj. same Crkve unutar čije je Tradicije nastao Novi zavjet te kojoj je predano Pismo da ga ona vjerno tumači i predaje novim naraštajima. Upravo nam Učiteljstvo, tj. apostolsko nasljedstvo biskupa jamči kako današnja riječ Evanđelja odgovara onoj ri-

ječi koju su izgovorili Krist i apostoli. No mi smo danas u napasti da od ponuđene Riječi, tj. nauka Isusa Krista kako ga navješćuje i tumači Katolička Crkva, uzmemo samo ono što nam odgovara ili što nam se čini korisnim u određenom trenutku. Na taj način izdajemo Isusov nauk, tj. izdajemo Njega, jer je njegova riječ da njega ljubi onaj tko njegovu riječ prima i vrši. Ne jednu ili drugu ili onu koja mi se osobno sviđa, nego Njegovu riječ, tj. Njegov nauk u cjelini. Ako tako ne postupamo tada se stavljamo iznad Riječi; nismo njezini slušatelji nego njezini suci. Danas nam je jako potrebno iznova naučiti u poniznosti slušati Kristovu riječ, njoj se podlagati, u njoj ogledati vlastiti život te u

njezinu svjetlu donositi životne izbore i odluke. Tu je na ispitu naša vjera u Isusa Krista, vjera u Boga i njegovu prisutnost u svijetu, društvu i našem životu. Ako dosita vjerujemo u Boga i njegovu ljubav prema nama, ako se podlažemo Kristovoj riječi, tj. ako se trudimo ne samo ispovijedati nego i živjeti prema njegovu nauku, tj. prema kršćanskim načelima, tada ćemo iskusiti ono što je iskusio i sv. Pavao, a to je kako Bog u svemu surađuje s onima koji ga ljube te sve okreće njima na dobro. Na taj način kršćani postaju Kristovi svjedoci u ovome svijetu, tj. svjedoče kako je život jači od smrti, kako je ljubav jača od mržnje, kako je Isus Krist odgovor na tajnu Boga i čovjeka.

8. FESTIVAL RELIGIOZNE DRAME

Naša župa nastavlja održavati ovaj jedinstveni Festival. On je jedan doprinos novoj evangelizaciji. Također, on je i kulturni doprinos našem gradu i općini.

Ove godine održane su tri predstave. Festival je otvorila predstava „Brat magarac” u izvedbi HNK Mostar. Ova predstava je već privukla pozornost publike i kritike. Tako da su ugovorena gostovanja i u drugim mjestima. Predstava govori o životu sv. Franje i tako ga približila današnjem vremenu. Glumci su svojom maestralnom izvedbom oduševili publiku. Svoj doprinos uspjehu ove predstave dala je i tehnička ekipa ovoga kazališta.

Druga predstava bila je „Učiteljice” u izvedbi KUD-a Didak iz Gradnića. Tu se govori o vremenu fra Didaka Buntića i njegovoj želji da opismeni siroti puk u Hercegovini. Glumci, iako amateri, pokazali su svoj veliki talent. U predstavi je bilo scena koje su izmamile suze mnogim gledateljima. Ovo je treće gostovanje KUD-a Didak na našem Festivalu.

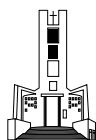
Festival je zatvorila naša Framo s predstavom „Što bi bilo kad Boga ne bi bilo” Tekst i režiju potpisuje framašica Jelena Jukić. Riječ je o suvremenoj obiteljskoj drami. Predstava, zamišljena u

dva dijela, govori o svakodnevnim situacijama jedne obitelji. Vjera, molitva i Božja riječ preokreću, teške i konfliktne situacije, na dobro. Pozvani smo biti autentični kršćani, a ne samo ponekad i ne samo unutar crkvenih zidova. Svoj doprinos uspjehu ove predstave dale su medijska i radna sekcija naše Framo.

Ovaj Festival pokazao je svoju vrijednost. Daje priliku našim mladima da svoje darove iskoriste i za dobro cijele zajednice. Također, odaziv publike je bio odličan. Popunjena kripta je dokaz da ovaj vid prenošenja Isusove poruke je moguć. Stoga, uz Božju pomoć, ovaj Festival će ići i dalje.

PROSLAVA VELIKE GOSPE

Župa Posušje svečano je proslavila svoju zaštitnicu. Već u rano jutro počeli su pristizati hodočasnici iz mjesta: Rakitna, Vira, Vinjana, Graca, Broćanca, Gorice, Sovića, Gruda... Svete Mise slavile su se u 7., 9., 11. i 19. sati. Svečana sveta Misa bila je u 11. sati, a predvodio ju je fra Ante Vučković, franjevac iz Splita. U svojoj propovijedi fra Ante je istaknuo lik Marije kao onu koja je imala ispravan pogled. Naime, znala je da je Bog, Bog.

A, da je čovjek, čovjek. Ta bistrina pogleda omogućila joj je da postane „Majka prečista“, majka Sina Božjega. Na tu veliku milost ona Veliča Boga. Ta čistoća pogleda i prihvaćanje Božjega plana, i vjernost njemu, doveli su je do Uznesenja na nebo. Mnogi vjernici su pristupili sakramentu sv. ispovijedi i na taj način iskoristili milost potpunog oprosta. Na svetoj Misi pjevao je Veliki župni zbor „Fra Grga Martić“, pod vodstvom s. Marine Ivanković.

Na koncu sv. Mise, fra Mladen je zahvalio svima koji su omogućili da ova Devetnica i proslava proteknu u jednom dostojanstvenom ozračju.

RASPORED MOLITVENO-LITURGIJSKOGA PROGRAMA

Nedjeljne svete mise

7,00; 8,30; 10,00; 11,30 i 18,00 (ljeti 19,00)
Tribistovo u 11,00

Radnim danom

7,00 i 18,00
Mise zadušnice u 7,30

Klanjanje Isusu u Presvetom Olt. Sakramentu
Četvrtkom u 18,30

SUSRETI

SKUPINA I MOLITVENIH ZAJEDNICA

Franjevačka mladež – FRAMA

Petkom u 19,30

Mala Frama »Glasnici Sv. Franje«

Utorkom u 19,00

Glazbena sekcija Frame

Srijedom u 19,00

Ostale Framine sekcije

»Drača«, »Asiški siromašak«, »Medijska sekcija«,
»Dramska sekcija« i »Sportska sekcija«
imaju susrete po dogovoru

Biblijski razgovor i meditacija framaša

Subotama u Korizmi i Došašću u 20,30

Treći svjetovni franjevački red FSR – Trećari

Srijedom i petkom u 18,30

Župni zbor »Fra Grga Martić«

Ponedjeljkom i petkom u 19,30

Dječji župni zbor »Fra Grga Martić«

Subotom u 9,00

Ministranti: Subotom u 9,00

Čitači: Subotom u 10,00

Studijska zajednica »Molitva i Riječ«

Povremeno

Molitvena zajednica »Kraljice Mira«

Utorkom u 18,30

Kursiljo: Ponedjeljkom u 19,00

Biblijska skupina: Ponedjeljkom u 19,00

PROSLAVLJENA SVETKOVINA TIJELOVA

U četvrtak 26. svibnja proslavljena je svetkovina Tijelova. Bilo je svečano i lijepo, čemu je doprinio velik odaziv vjernika posuške župe, kao i onih iz okolnih župa. Neki su potvrdili da je odaziv bio još veći nego prethodnih godina. Sveto misno slavlje predslavio je fra Ivan Landeka st. U svojoj je propovijedi istaknuo simboliku kruha i vina u kojima nam se Isus zauvijek ostavio te koje je istinsko značenje procesije. Kršćani nisu oni koji demonstriraju, nego oni koji sklopljenih ruku idu za Gospodinom.

Na koncu misnog slavlja uslijedila je procesija niz dvije glavne posuške ulice sve do stare crkve. U procesiji su, između ostalih, sudjelovali ovogodišnji prvopričesnici, mješoviti zbor, brojne obitelji, djeca i mladi, te su svojom molitvom i pjesmom uljepšali ovu večer.

Sve je završeno svečanim blagoslovom na samom kraju procesije. Naši framaši su bili aktivno uključeni u čitanja i organizaciju.

PRVA SVETA PRIČEST

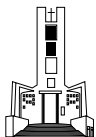

Na blagdan Duhova 15. svibnja 2016. u našoj župi upriličeno je slavlje Prve svete Pričesti koju je primilo 157 prvopričesnika. Nakon višemjesečne vjeronaučne pripreme i osobne ispovijedi, pod

Misom u 11,30 sati, prvopričesnici su prvi put primili sakrament svete Euharistije. Slavlje je počelo svečanom procesijom. Svetu Misu je predslavio župni vikar fra Dario Galić.

U prigodnoj propovijedi fra Dario se osvrnuo na svetkovinu Duhova i sakrament Euharistije kojeg je Isus ustanovio i u kojem nam je ostavio samog sebe, hranu za putovanje prema vječnom životu. Prvopričesnici su sudjelovali u slavlju čitanjima i molitvom vjernika.

Na kraju Mise župnik fra Mladen Vukšić, zahvalio je Bogu i svima koji su doprinijeli ovoj svečanosti. Nakon svečanog blagoslova i podjele spomen slika, prvopričesnici su se uputili pred crkvu i zajednički uslikali.

PROSLAVA SV. LEOPOLDA U TRIBISTOVU

U nedjelju 22. svibnja 2016. u Tribistovu proslavljen je zaštitnik crkve i mjesta sv. Leopold Mandić, te blagoslov polja. Po prelijepom i ugodnom vremenu, pristiglo je mnoštvo štovatelja sv. Leopolda. sv. Misu predvodio je fra Tomislav Sablje, župni vikar na Humcu. U svojoj propovijedi

fra Tomislav je prikazao život sv. Leopolda, kao poticaj i nama da budemo Božji ljudi.

Na koncu mise bio je blagoslov motornih vozila. Svojim pjevanjem sv. Misu uljepšao je župni zbor *Fra Grga Martić*.

DUHOVNA OBNOVA U NAŠOJ ŽUPI

Od 22.-25. rujna ove godine u našoj župi održana je duhovna obnova uz blagoslov i podršku našega župnika Fra Mladena Vukšića. Pokretač ove obnove je – Pokret za radosno kršćanstvo -Kursiljo- Voditelj je svećenik don Andrija Vrane sa suradnicima iz Zagreba.

Teme ovoga seminara su bile:

- Prihvatiti i zavoljeti sebe, drugoga i Boga;
- Produbiti i osnažiti vjeru;
- Povratak na bitno i ostvarenje zajedništva u kršćanstvu;
- Posvjedočiti radost kršćanskoga života;
- Uključivanje vjernika laika u aktivnosti župe i društva.

Nakon završetka osjetila se velika duhovna radost i oduševljenje kod mnogih naših župljana koji su nazočili seminaru.

NEKE NAPOMENE

1. Ukoliko se radi o teškom bolesniku koji traži svećenika, obitelj neka to omogući.
  2. Po svećenika treba doći u župni ured, a ne zvati telefonom.
  3. Nemojte čekati noć kako bi zvali svećenika, osim ako nije iznimno hitan slučaj.
  4. Ako je osoba već umrla, ne treba zvati svećenika nego doći u radno vrijeme ureda i dogovoriti za pokop.
- Nemojte tiskati osmrtnicu dok ne dogovorite vrijeme pokopa u župnome uredu!

JEDANAESTORICA MLADIĆA PO PRVI PUT U HABITU

MEĐU NJIMA IVAN CRNOGORAC I MATE ZLOMISLIĆ IZ POSUŠJA

U nedjelju, 17. srpnja, pod večernjom svetom Misom u prepunoj franjevačkoj crkvi svetih Petra i Pavla u Mostaru jedanaestorica mladića obukli su franjevački habit i tako stupili u godinu novicijata. Sveto misno slavlje predvodio je apostolski nuncij u BiH Luigi Pezzuto, dok je propovijedao i obred oblačenja predvodio hercegovački provincijal dr. fra Miljenko Šteko uz veliki broj svećenika.

Među mladićima koji sada započinju godinu novicijata na Humcu, gdje će izbližega upoznati redovnički život po primjeru svetoga Franje, nalaze se i Ivan Crnogorac i Mate Zlomislić iz posuške župe. Ivan je završio klasičnu gimnaziju u sjemeništu u Visokom. Mate je godinama bio član mjesne Frame. Odsada ih možemo radosno zvati fra Ivan i fra Mate. Ovom svečanom činu nazočili su i velik broj rodbine i prijatelja iz Posušja, kao i sadašnjih i bivših framaša. Svim mladićima želimo mir i ustrajnost na započetom putu.

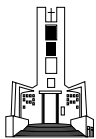
U svojoj propovijedi provincijal je istaknuo: „Mi večeras – kako već rekoh u početku – nazočimo jednome malome čudu. Ovih 11 mladića dobilo je na određen način od Boga poticaj da stupe u Franjevački red i u njemu služe Bogu po primjeru sv. Franje. Naša franjevačka provincija nije rodila te mladiće, a oni joj se ipak sinovski pridružuju kao da ih je rodila. Ne moramo uopće i nikada znati sve pojedinosti što ih je potaklo i kako se dogodilo da su došli ovamo. Ali smo uvjereni, ako budu surađivali s Božjom milošću, Bog će izvesti u njima ono što je naumio.”

Donosimo imena svih jedanaest novaka:

1. Slavko Anđelić iz župe Sv. Kate – Grude,
2. Fran Ćorić iz župe Sv. Ante Padovanskoga – Humac,
3. Marko Galić iz župe Uznesenja BDM – Široki Brijeg,
4. Ivan Malić iz župe Navještenja BDM – Velika Gorica,
5. Marin Mikulić iz župe Sv. Petra i Pavla – Kočerin,
6. Đuro Ravenščak iz župe Sv. Martina – Dugo Selo,
7. Ivan Tomić iz župe Sv. Mateja – Mostar,
8. Slaven Tomić iz župe Sv. Ante Padovanskoga – Humac,
9. Mate Zlomislić iz župe Bezgrješnog začeca BDM – Posušje,
10. Ivan Crnogorac iz župe Bezgrješnog začeca BDM – Posušje,
11. Robert Radić iz župe Sv. Mihovila Arkandela – Drinovci.

MEĐUNARODNI SIMPOZIJ O FRA PETRU BAKULI ZAPOČEO U POSUŠJU

Međunarodni znanstveni simpozij o fra Petru Bakuli u organizaciji Hercegovačke franjevačke provincije, Sveučilišta u Mostaru, Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti BiH i Općine Posušje započeo je 13. listopada molitvom i paljenjem svijeća kod njegove biste u rodnom Batinu, a nastavio predstavljanjem dviju knjiga o životu i djelu ovoga franjevca.

Predstavljena je knjiga *Pasivni leksik u Politici fra Petra Bakule* autorice dr. sc. Katice Krešić te pretisak i prvi prijevod Bakulina Šematizma iz 1873.: *Topografsko-historijski šematizam Apostolskog vikarijata i Franjevačke misijske kustodije u Hercegovinu za godinu Gospodnju 1873.*

Novi zamah u oživljavanju lika i djela fra Petra Bakule

Uvodne riječi i pozdrave na simpoziju u Posušju kazali su općinski načelnik Branko Bago i župnik fra Mladen Vukšić. Načelnik Branko Bago je kazao da sama spoznaja da jedna takva osobnost dolazi iz naše zajednice mora svima nam biti na ponosi uzor. „Fra Petar Bakula je dugo bio zanemaren, ali to se mijenja prije svega zahvaljujući crkvenim ocima, a onda i društveno – političkim strukturama”, kazao je Bago.

Fra Mladen Vukšić je izrazio zadovoljstvo činjenicom da Fra Petar Bakula u našoj zajednici nije zaboravljen, a ovaj simpozij je dobar znak da naše velikane ne puštamo u zaborav. Kazao je da u našoj zajednici trenutno ima deset kandidata koji se spremaju za svećenički poziv i da se nada da će netko od njih ostaviti trag kao što ga je ostavio fra Petar Bakula.

Vikar Hercegovačke franjevačke provincije fra Ivan Ševo iznio je biografiju ovoga posušskog velikana zaključivši kako je fra Petar Bakula najveći zaslužnik Hercegovačke franjevačke provincije i hrvatskog katoličkog puka. „On je naš putokaz i uzor i danas iako je živio prije 150 godina.”

O jeziku dok te bude i glave će biti

Pasivni leksik u Politici fra Petra Bakule autorice dr. sc. Katice Krešić predstavile su dr. sc. Irina Budimir, prof. Helena Lončar i autorica. Dr. sc. Irina Budimir je istaknula činjenicu da je fra Petar Bakula važan čovjek ne samo za Batin i Posušje, nego za cijelu Bosnu i Hercegovinu, a *Pasivni leksik u Politici fra Petra Bakule* je djelo koje je zanimljivo svim jezikoslovcima, te su njegova djela i nakon toliko godina zanimljiva za proćavanje. Profesorica Helena Lončar je kazala da otkad smo „otkrili”, fra Petra Bakulu stalno pokušavamo, s pravom, istaknuti sve što je učinio za ovaj kraj.

„Ovaj simpozij je prije svega znanstveni te su ovi predstavljači predstavili knjige na znanstveni način, dakle koristili su se argumenti”, kazala je Lončar. Pozvala je sve prosvjetne djelatnike da u svom podučavanju naše djece koriste djela fra Petra Bakule, jer ona zorno pokazuju kako se naš jezik mijenjao.

„Zašto je fra Petar stvarao riječi? On je time istaknuo svoju rodoljubnost. Svaki narod koji želi biti svoj i originalan traži svoje riječi. Lako možemo povući paralelu s današnjom realnosti kada se upravo kao i u to vrijeme u naš jezik stalno pokušavaju uvući tuđice”, kazala je Lončar.

Autorica ove knjige dr. sc. Katica Krešić zahvalila je prije svega fra Andriji Nikiću koji ju je upo-

znao s djelima fra Petra Bakule i koji ju je time potaknuo da se posveti Bakulinim djelima. Kazala je da ovo djelo daje dragocjene podatke o stanju našega jezika u to vrijeme te da nam pomaže razumijeti današnje jezične standarde.

Bakulini Šematizmi kao nemjerljivo kulturno i duhovno blago

Knjigu Topografsko–historijski šematizam Apostolskog vikarijata i Franjevačke misijske kustodije u Hercegovinu za godinu Gospodnju 1873. predstavila je dr. sc. Luciana Boban, jedna od autorica ove knjige. Naglasila je da je knjiga na latinskom jeziku s hrvatskim prijevodom, te da je objedinila Bakuline Šematizme iz 1853. i 1873. godine.

„Šematizmi su zrcalo stvarnosti, ogledalo života, ne samo franjevac nego čitavog onodobnog podneblja Hercegovine, te u tom smislu predstavljaju nemjerljivo kulturno i duhovno blago”, kazala je dr. sc. Boban te istaknula kako su originalni Šematizmi imali samo po dva primjerka, te da su ovom knjigom sačuvani sadržaji originalnih Šematizama za buduće naraštaje.

Simpozij u Mostaru

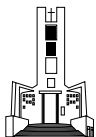
Međunarodni znanstveni simpozij o fra Petru Bakuli se nastavlja 14. listopada u Mostaru s početkom u 10 sati, a na njemu će mnoštvo pripadnika akademske zajednice još jednom odati počast ovom velikanu Hercegovine jer malo je kulturnih djelatnika u 19. stoljeću koji su iza sebe ostavili tako raznovrstan opus kao što je to učinio fra Petar Bakula. S pravom ga se smatra najobrazovanim franjevcem onoga doba na cijelom Balkanu.

Spomenimo još za kraj ovog izvješća da su ova predstavljanja i izlaganja u Posušju bila pod voditeljskom palicom Velimira Begića, a upotpunjena prekrasnim glazbenim brojevima posuške Frame, muške klape *Zvizdan* i nastupima članova HKUD fra Petar Bakula. Upravo je ovo društvo prvo u Posušju prepoznalo veličinu fra Petra Bakule i ponosno mu dalo ime ovoga velikana.

USPJEŠNA HUMANITARNA AKCIJA ZA MAJČINO SELO U MEĐUGORJU

U utorak 11. listopada 2016. održana je humanitarna akcija za Majčino selo u Međugorju. Prikupljala se isključivo hrana, te kućne i higijenske potrepštine. Prikupljeno je pet kamiona hrane, što je iznad očekivanja. Ovim putem želimo zahvaliti svima koji su sudjelovali u ovoj akciji. Također, Uprava i djelatnici Majčina sela zahvaljuju i uključuju sve darovatelje u svoje molitve.

KRŠTENNO DEVETO DIJETE U OBITELJI GALIĆ

Deveto dijete obitelji Milana i Ljube Galić, Daniel Galić, kršten je u subotu, 6. kolovoza 2016., u župnoj crkvi Bezgrješnog Začeca B. D. M. u Posušju.

Obred krštenja vodio je fra Mladen Vukšić, župnik u Posušju. Zahvaljujemo Bogu za roditelje Milana i Ljubu koji su otvoreni životu neka ih Bog blagoslovi, kao i njihovu obitelj i neka ih prati kroz život.

KRŠTENNO DEVETO DIJETE U OBITELJI BEGIĆ

U subotu, 20. veljače 2015., u obitelji Begić bilo je svečano. Franjo i Jasminka Begić krstili su svoje deveto dijete. Ova obitelj jedna je od najbrojnijih u našoj župi i općini. Svjedoci smo da se obitelji rijetko odlučuju na više djece. Obitelj Begić prihvaća život koji im Bog daruje. Nije lako odgajati i uzdržavati ovako brojnu obitelj, ali uzdaju se u Boga i njegovu providnost. A, mi, zahvaljujemo Bogu za njih i njihovu želju da prihvate život koji im Bog daruje. Neka ih Bog blagoslovi i prati na njihovim životnim putovima!

PROSLAVA DVA „ZLATNA PIRA”

U crkvi Bezgrješnog začeca B.D.M. u Posušju Ivan i Cecilija Crnogorac (rođena Biško) te Andrija i Iva Hrkać (rođena Leventić) proslavili su zlatni pir sa svojom rodbinom i prijateljima. Svetu je Misu predvodio fra Milan Lončar. Sve je proteklo u radosti i veselju. Ivan i Cecilija imaju troje djece i 12 unuka, a Andrija i Iva troje djece i četiri unuke.

Čestitke su im stizale sa svih strana pa i od fra Milana te su se zajednički slikali i u crkvi i pred crkvom.

Ivan Crnogorac i njegova Cecilija su sklopili brak po starim običajima i čvrsto ga održali a Ivan je radio u Njemačkoj preko 20 godina. Drugi par, Andrija i Iva, živjeli su dugo u Sarajevu, a od 1995., nakon rata, preselili su u svoj posuški Čitluk. Svi su im na kraju zahvalili za vjernost, a fra Milan je kazao kako njihova čvrsta vjera i ljubav treba biti primjer današnjim bračnim parovima.

DIJAMANTNI PIR MATE I IVE KOVAČ

Dragi Bog je podario bračnom paru Mati i Ivi Kovač da u Godini milosrđa proslave sa svojim najbližima i prijateljima dijamantni jubilej, 60 godina ljubavi i vjernosti. Svečano slavlje i obnovu svojih bračnih zavjeta proslavili su 25. lipnja 2016. godine, a misno slavlje predvodio je fra Milan Lončar u nazočnosti mnogobrojne rodbine i prijatelja. Božja providnost i njihova iskrena ljubav

spojila je davne 1956. god. Ivu i Matu. Bog ih je blagoslovio sa šestoro djece, te 17 unučadi i 4 pranučadi. Bog ih je obdario i tim blagoslovom da je jednu njihovu kćer odabrao za časnu sestru. Neka im dragi Bog podari još sretnih godina zajedničkoga života te im zahvaljujemo na žrtvi, radu, vjери, ljubavi i blagoslovu kojima su nas obasipali.

UMRO FRA IVAN ČUTURA

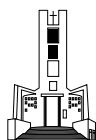
U Franjevačkom samostanu Male braće u Dubrovniku, u 73. godini života, 55. redovništva i 47. svećeništva, prešao je 7. ožujka s ovoga svijeta u vječnost fra Ivan Čutura, OFM, član Franjevačke provincije sv. Jeronima – Zadar. Fra Ivan je rođen 12. veljače 1943. u Tribistovu, BiH, od oca Petra i Ive r. Bešlić. Osnovnu školu završio je u Posušju, a gimnaziju u Pazinu. Teologiju je studirao u Zadru i Firenzi (Italija). Za đakona je zaređen u Fiesoleu 1968. a za svećenika u Firenzi 1969.

Fra Ivan je živio i radio u samostanima: Kotor, Kapor, Pula, Dubrovnik sv. Josip, Kuna na Pelešču i u Rožatu. Smrt ga je zatekla u samostanu Male braće u Dubrovniku, gdje je proveo posljednje godine života, podnoseći strpljivo bolest, uz kronicu BDM koju je često molio.

Sprovod i Misa zadušnica bila je u srijedu 9. ožujka na groblju Danče u Dubrovniku s početkom u 14 sati.

KRŠTENI U NAŠOJ ŽUPI

od 1. 1. 2016. do 1. 1. 2017.

Prezime	Ime	Roditelji
Bago	Ana	Josip i Mateja r. Martinović
Bago	Petra	Marin i Anđelka r. Perković-Šantar
Bakula	Petra	Ivan i Tanja r. Kovač
Bakula	Ivan	Petar i Katarina r. Lasić
Bakula	Mihaela	Marin i Marija r. Pavković
Bakula	Tomislav	Ivan i Daliborka r. Parović
Bakula	Katarina	Tomislav i Ivana r. Mitar
Barać	Magdalena	Dražen i Marija r. Protrka
Barać	Damir	Jozo i Monika r. Kovač
Barišić	Mate	Josip i Danijela r. Pavković
Bašić	Veselko	Frano i Marija r. Miloš
Bašić	Ivona	Josip i Ana r. Topić
Bašić	Karla	Elvis i Mirjana r. Bakula
Begić	Marija	Vlado i Ankica r. Bašić
Begić	Sara	Tomislav i Marina r. Petric
Begić	Mia	Mariofil i Marija r. Grubišić
Begić	Marta	Franjo i Jasminka r. Markić
Begić	Sara	Ivan i Mirela r. Marić
Bešlić	Josipa	Jerko i Marijana r. Miličević
Bešlić	Ivan	Pero i Dajana r. Petrović
Bešlić	Ana	Jerko i Katica r. Ivanković
Bešlić	Petar	Mario i Zorica r. Jukić
Bešlić	Vlado	Josip i Kristina r. Protrka
Bešlić	Karla	Željko i Antonija r. Bago
Biško	Kristijan	Ante i Matilda r. Lučić
Biško	Miro	Marko i Anita r. Ripić
Biško	Ante	Mladen i Marijana r. Čuljak
Boban	Ena	Marijo i Marijana r. Martinović
Bošnjak	Sara	Petar i Zehrija r. Trako
Bradarić	Matej	Fredi i Ana r. Mitar
Buljan	Anđela	Željko i Mirjana r. Bašić
Crnogorac	Katarina	Ivan i Ana r. Katura
Crnogorac	Josip	Miroslav i Ljubica r. Galić
Crnogorac	Antonio	Mario i Ilka r. Kovčo
Čamber	Filip	Dalibor i Valentina r. Kovač
Čutura	Lorena	Frano i Antonija r. Čuljak
Česić	Luka	Hrvoje i Božana r. Galić
Ćorić	Mila	Damir i Martina r. Zovko

Čuk	Kata	Vedran i Đana r. Dragoja
Čuk	Milan	Josip i Ivana r. Penava
Dodig	Milan	Ivan i Ivanka r. Mihalj
Dumančić	Kristijan	Ivan i Martina r. Boras
Filipović	Martina	Miroslav i Marija r. Bagarić
Galić	Lovro	Marin i Suzana r. Duspara
Galić	Daniel	Milan i Ljuba r. Bešlić
Galić	Mia	Ivan i Marijana r. Dragoja
Galić	Leo	Milenko i Lidija r. Bošnjak
Galić	Mihaela	Željko i Anđela r. Ramljak
Galić	Pavao	Eugen i Blaženka r. Barišić
Galić	Mihael	Mario i Maja r. Maras
Galić	Ivano	Krunoslav i Lucija r. Naletilić
Galić	Tea	Miro i Ivanka r. Budimir
Gavran	Emanuel	Josip i Anita r. Višević
Grubišić	Ivan	Vjekoslav i Mara r. Markota
Hrkać	Luka	Josip i Marijana r. Česić
Jukić	Matea	Mate i Iva r. Maras
Jukić	Jelena	Mario i Anela r. Polić
Jukić	Matej	Ante i Iva r. Čutura
Jukić	Antonio	Mate i Bernardina r. Kovač
Jukić	Filip	Ivan i Ana r. Galić
Jukić	Mirjana	Marko i Nediljka r. Mikulić
Jukić	Emanuela	Ljubo i Božana r. Bašić
Jukić	Mihael	Ljubo i Božana r. Bašić
Jukić	Petar	Franjo i Josipa r. Jukić
Jukić	Iva	Mario i Antonija r. Mandurić
Jukić	Ivan	Mario i Ivana r. Ivković
Jukić	Patrik	Ante i Marinela r. Nenadić
Jukić	Emanuel	Ante i Josipa r. Pirić
Jurišić	Ana Maria	Ante i Ivana Antonela r. Polunić
Jurišić	Dominik	Jure i Klaudija r. Šabić
Jurišić	Mia	Ante i Žana r. Galić
Karamatić	Nikola	Ante i Marijana r. Šego
Karamatić	Mihovil	Dražen i Kristina r. Galić
Kovač	Milan	Zdravko i Josipa r. Ramljak
Kovač	Toma	Josip i Ivana r. Ljubić
Kovač	Mia	Petar i Kristina r. Galić
Kovač	Bruno	Tomislav i Nikolina r. Kaić
Kovač	Lucija	Tihomir i Matija r. Jakovljević
Kovač	Ante	Krešimir i Ana r. Jurčić
Kovač	Ivan	Ivica i Blaženka r. Sesar
Kovač	Petra	Luka i Helena r. Biško
Krsmanović	Matea	Milan i Ivana r. Budimir

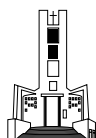
Kukić	Karla	Mate i Nedjeljka r. Jukić
Kutleša	Ivana	Kristijan i Zdravka r. Kožul
Landeka	Helena	Drago i Josipa r. Duspara
Landeka	Ana	Josip i Marta r. Mihalj
Landeka	Lucija-Sara	Ivan i Veronika r. Bakula
Landeka	Lucija	Josip i Katica r. Vukoja
Lebo	Mihaela	Josip i Andrea r. Ripić
Lebo	Dragan	Mario i Gabrijela r. Nađ
Lebo	Karlo	Ivan i Ružica r. Ramljak
Lebo	Marko	Darko i Marijana r. Čamber
Leko	Ivan	Tomislav i Ivona r. Vukosav
Leko	Iva	Petar i Martina r. Penava
Lončar	Petar	Zdravko i Vesna r. Širić
Lončar	Marija	Josip i Ivana r. Rezo
Lončar	Lucija	Ivana i Ivana r. Ivanković
Lovrić	Rita	Ante i Kristina r. Leko
Mandurić	Franjo	Damir i Pamela r. Židić
Mandurić	Antea	Ante i Daliborka r. Bašić
Maras	Luca	Stjepan i Monika r. Ćorić
Maras	Marta	Zvonimir i Željka r. Milićević
Marić	Andela	Danijel i Ivana r. Zelenika
Marić	Antea	Ante i Marina r. Bagarić
Marić	Ivan	Dalibor i Ankica r. Soldo
Marić	Marta	Danijel i Danijela r. Čutura
Marić	Matej	Ante i Danijela r. Grubišić
Martić	Marta	Stjepan i Ivana r. Mlinarević
Mikulić	Lana	Petar i Marija r. Stipić
Mikulić	Petra	Danijel i Anamarija r. Kutleša
Milas	Iva	Miroslav i Kristina r. Penava
Mitar	Melani	Ivan i Marija r. Bakula
Mrvelj	Martin	Ivan i Iva r. Ramljak
Oreč	Kata	Ivan i Julijana r. Zorić
Penava	Matea	Mario i Nedjeljka r. Bešlić
Penava	Andrej	Ante i Tomislava r. Erkapić
Penava	Mateo	Ivica i Marija r. Majjić
Penava	Matea	Mate i Iva r. Bagarić
Petric	Andela	Robert i Marijana r. Lasić
Petric	Ljuba	Petar i Ružica r. Bagarić
Petric	Matej	Branimir i Antonija r. Jurišić
Petric	Andrija	Ivan i Božana r. Begić
Petric	David	Davor i Josipa r. Širić
Petričušić	Marta	Mateo i Mira r. Begić
Pirić	Maria-Ljubica	Josip i Anela r. Čutura

Ramljak	Petra	Ivan i Mirela r. Buće
Ramljak	Jakov	Ivan i Nikolina r. Čutura
Rezo	Ivan	Antonio i Martina r. Oreč
Rezo	Marta	Jure i Antonija r. Mandurić
Ryzhkovskiy	Anton	Volodymyr i Ivana r. Bago
Senjak	Mara-Magdalena	Tihomir i Zrinka r. Dodig
Soldo	Magdalena	Ante i Mira r. Mandurić
Stipić	Lucija	Dragan i Jelena r. Landeka
Šego	Bruno	Darijo i Marija r. Rezo
Šego	Vinko	Miro i Ivana r. Martić
Šušnjar	Ivan	Ante i Dubravka r. Janjić
Šušnjar	Marko	Pero i Ela r. Čuljak
Šušnjar	Iva	Darko i Renata r. Kolobara
Tomić	Jaka	Milan i Martina r. Lončar
Tomić	Karla	Blago i Josipa r. Kutleša
Topić	Domagoj	Vjekoslav i Paulina r. Vranjković
Udovičić	Toma	Mario i Katarina r. Landeka
Zlomislčić	Josip	Ivica i Marijana r. Maras
Zlopaša	Marija	Jerko i Martina r. Vukoja
Žulj	Iva	Grgo i Ana r. Mandurić

UMRLI U ŽUPI

od 1. 1. 2016. do 1. 1. 2017.

Prezime	Ime	Godište
Bakula	Jozo	1951.
Bašić	Veselko	1953.
Bešlić	Nevenko	1961.
Bešlić	Ana	1938.
Bešlić	Ljubo	1958.
Bešlić	Ivan	1935.
Bešlić	Iva	1929.
Biško	Matija	1920.
Boras	Iva	1923.
Boras	Janja	1938.
Bošnjak	Mateo	1995.
Bošnjak	Dinka	1945.
Bošnjak	Antonija	1920.
Crnogorac	Ana	1934.
Čutura	Iva	1944.
Čutura	Ivan	1956.
Čutura	Mate	1961.

Čutura	Ivan	1964.
Ćuk	Branka	1956.
Dragoja	Pero	1947.
Dragoja	Mato	1931.
Duspara	Ilka	1924.
Galić	Milan	1955.
Gavran	Marija	1951.
Hrkać	Jerko	1931.
Jažo	Mladenka	1953.
Jukić	Slavo	1960.
Jukić	Antonija	1934.
Kapular	Matija	1932.
Kovač	Ivan	1984.
Kovač	Ivan	1956.
Kovač	Ljubica	1951.
Kovač	Ruža	1939.
Mandurić	Mila	1933.
Marić	Antea	2016.
Marić	Ruža	1931.
Marić	Iva	1926.
Marić	Mate	1929.
Martić	Ivan	1953.
Milićević	Ivanka	1963.
Miloš	Anica	1926.
Mitar	Mile	1943.
Mitar	Drago	1935.
Mrvelj	Tomica	1939.
Penava	Nediljka	1923.
Penava	Blago	1945.
Penava	Ivan	1925.
Petric	Anđa	1928.
Petric	Petar	1944.
Pirić	Zdravko	1961.
Plejić	Vinka	1936.
Ramljak	Jerko	1929.
Ramljak	Pavao	1930.
Suton	Ante	1938.
Širić	Franjo	1933.
Šušnjar	Branko	1953.
Tomić	Mara	1943.
Vila	Anđa	1942.
Vranjković	Jozo	1942.

VJENČANI U ŽUPI

od 1. 1. 2016. do 1. 1. 2017.

Prezime	Supružnici
Akrap	Marko i Anita r. Čamber
Anić	Krunoslav i Ivana r. Duspara
Arapović	Frano i Marija r. Knezović
Bago	Vlado i Ružica r. Kovač
Bašić	Dražen i Marija r. Penava
Bašić	Igor i Katarina r. Begić
Bašić	Ivan i Lidija r. Bešlić
Beg	Domagoj i Marija r. Penava
Begić	Tomislav i Valentina r. Bakula
Begić	Mario i Ivana r. Milićević
Begić	Milan i Josipa r. Ramljak
Bešlić	Jerko i Marija r. Lončar
Biško	Marko i Bruna r. Zelić
Biško	Josip i Ivana r. Lončar
Bitunjac	Marijo i Jelena r. Crnogorac
Bošnjak	Ivan i Ivana r. Polić
Brekalo	Josip i Kristina r. Jurišić
Budimir	Martino i Valentina r. Vrpka
Budimir	Antonijo i Emilija r. Barač
Budimir	Grgo i Martina r. Bešlić
Crnjac	Ante i Jelena r. Ramljak
Čolak	Šimun i Martina r. Hrkać
Čutura	Ivica i Antonija r. Pišković
Ćuk	Josip i Matea r. Karamatić
Dodig	Stipe i Antonija r. Šušnjar
Duspara	Darko i Mía r. Mandurić
Galić	Njegomir i Anamarija r. Mikulić
Granić	Mate i Darija r. Čamber
Ilić	Tomislav i Ivana r. Bešlić
Ivanković	Darko i Matea r. Mandurić
Ivanković	Toni i Antonella r. Tomić
Jakovljević	Miroslav i Anamarija r. Galić
Jerkić	Dragan i Snježana r. Martić
Jukić	Marijo i Marijana r. Mitar
Jukić	Mario i Ivana r. Širić
Jukić	Bruno i Irena r. Tolušić
Karamatić	Marijan i Danica r. Pavković

Karamatić	Ante i Marijana r. Šego
Klarić	Ivan i Maja r. Mandurić
Kovač	Petar i Kristina r. Galić
Krajinović	Robert i Danijela r. Martić
Kraljević	Jakov i Katarina r. Jurišić
Križanec	David i Kristina r. Mihalj
Leko	Ivan i Ana r. Kolobarić
Lončar	Toni i Božena r. Boras
Lukić	Marko i Mirela r. Galić
Ljubić	Ivan i Kristina r. Landeka
Mandurić	Josip i Danijela r. Pišković
Marić	Dominik i Josipa r. Nikolić
Mikulić	Josip i Ljilja r. Lončar
Milićević	Vinko i Martina r. Jukić
Milićević	Mario i Anita r. Bašić
Oreč	Tomislav i Danijela r. Karamatić
Pavković	Vinko i Danijela r. Galić
Penava	Nikola i Ivona r. Mandurić
Petrina	Ivan i Silvija r. Bešlić
Polić	Goran i Josipa r. Budimir
Protrka	Vlade i Ana r. Bešlić
Raič	Vladislav i Ivana r. Mitar
Rezo	Ante i Dijana r. Zlopaša
Sliško	Mirko i Antonija r. Budimir
Sočo	Marko i Ana r. Rezo
Stipić	Ivan i Valentina r. Lovrić
Šimunović	Ante i Ivana r. Bešlić
Širić	Branimir i Matea r. Petric
Širić	Ante i Marija r. Karamatić
Šušnjar	Josip i Anđela r. Bešlić
Šušnjar	Tomislav i Lucija r. Kostić
Šušnjar	Ivan i Sanja r. Stevanović
Šušnjar	Andrija i Anđa r. Ostojić
Tokić	Frano i Anđelina r. Mandurić
Tomić	Ante i Renata r. Vranjković
Udovičić	Robert i Anamarija r. Soldo
Vican	Alen i Ivana r. Bakula
Vranjković	Daniel i Iva r. Pejić

UPUTE ZA MLADENCE

1. Prije sklapanja kršćanskog braka potrebno je najaviti ženidbu i dogovoriti zaruke. Za zaruke potrebno je imati:

- Potvrda o sudjelovanju na tečaju.
- Krsni i slobodni list (ne stariji od 6 mjeseci ako ste kršteni izvan župe u kojoj se želite zaručiti. Ako ste kršteni u župi u kojoj se i zaručujete, spomenuto vam nije potrebno.)
- Dokument o civilno sklopljenoj ženidbi. Ne trebate nositi prstenje.

2. Prije vjenčanja potrebno je obaviti ispovijed.

3. Kod vjenčanja u crkvi nakon pozdrava počinje sveta misa, te iza propovijedi sam čin vjenčanja.

Svećenik dolazi pred mladence i govori:

Predragi, došli ste u ovaj crkveni dom... Stoga vas pred crkvom pitam o vašoj namisli:

I. i I., jeste li ovamo došli bez prisile da potpuno slobodno sklopite ženidbu?

*Mladenci govore: **Jesam!***

Jeste li spremni da se u braku za svega svoga života uzajamno ljubite i štujete?

*Mladenci govore: **Jesam!***

Jeste li spremni s ljubavlju primiti od Boga djecu i odgajati ih po zakonu Krista i njegove Crkve?

*Mladenci govore: **Jesam!***

Svećenik: Kad ste dakle naumili sklopiti sveti ženidbeni savez, pružite jedno drugom desnu ruku te pred Bogom i njegovom Crkvom izrazite svoju privolu.

Mladenci pružaju jedno drugom desnu ruku (mlada preda buket kumi i ako ima rukavice desnu neka svuče).

Svećenik uzima obrazac ❶ ili ❷ prema vlastitom odabiru ili želji mladenaca!

❶ *Mladoženja izgovara: **Ja I. uzimam tebe I. za svoju ženu i obećavam ti vjernost u dobru i u zlu, u zdravlju i bolesti. Ljubit ću te i poštivati u sve dane života svoga.***

*Mladenka izgovara: **Ja I. uzimam tebe I. za svoga muža i obećavam ti vjernost u dobru i u zlu, u zdravlju i bolesti. Ljubit ću te i poštivati u sve dane života svoga.***

Svećenik uzme raspelo i kaže: Stavite desnu ruku na raspelo te svoju privolu potvrdite zakletvom.

Najprije mladenac a zatim mladenka kaže:

Tako mi pomogao Bog, Blažena Djevica Marija i svi sveci Božji!

Svećenik kaže: Gospodin vam bio dobrotiv,... Što Bog združi čovjek neka ne rastavlja.

*Mladenci odgovore: **Amen.***

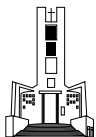
Svećenik zatim blagoslivlja prstenove: Blagoslovi Gospodine ove prstenove što ćete ih jedno drugome predati u znak ljubavi i vjernosti.

*Mladenci odgovore: **Amen.***

Mladoženja uzima prsten i stavlja mladenki na desnu ruku govoreći:

I., primi ovaj prsten u znak moje ljubavi i vjernosti. U ime Oca i Sina i Duha Svetoga. (Isto čini i mladenka).

4. Nakon obreda u crkvi mladenci će sa svojim kumovima doći u župni ured potpisati potrebne dokumente i izmiriti obveze prema Crkvi i Župi. Tko želi pjevanje na vjenčanju neka se javi vodstvu Frame. Sve druge grupe koje žele pjevati trebaju dozvolu! Raspored tečajeva pronađite na stranicama ovih novina.

GRAĐEVINSKI RADOVI U 2016. GODINI

IZVJEŠĆE O RADOVIMA NA NOVOJ CRKVI

Radi bolje zaštite objekta nove crkve, pristupilo se izradi pokrova velikih terasa.

Na betonsku podlogu postavljena je drvena podkonstrukcija od jelovih greda. Ispod greda postavljena je ljepenka da odvoji drvo od betona. Preko nosivih greda pričvršćen je daščani pokrov. Na dasku je postavljena paro propusna folija preko koje je postavljen „duplo falcovani” pocinčani i obojeni lim. Sva voda je svedena olučnim vertikalama prijašnjim radovima. Površina terasa je oko 680 m². Pored ovih velikih terasa urađena je zaštita terase između dva zvonika i spoj srednjega dijela krova sa zvoncima. Ovaj dio nije prije rađen radi skele koja se postavljala za izradu zvonika. Površina ovog dijela je oko 55 m². Sve ove radove napravila je LIMARIJA KVESIĆ Kočerin.

Od ostalih radova, nastavili su se radovi na uređenju platoa ispred Lurdske špilje. Postavljen je špicani kamen na platou od kamena tip Osoje. Kamen je postavljen u luku da prati linije crkve. Postavljen je na mokri mort. Debljina kamena je 5 cm. Na stube su postavljeni kameni blokovi od kamena tip Osoje. Dimenzije blokova su 30x15 cm i slobodne dužine. Sve stube su špicane. Sve fuge su fugirane vodonepropusnom fug masom. Površina urađenog platoa je oko 52 m². Ukupna dužina postavljenih stuba je 95 m². Kamenoklesarske radove ispred špilje uradio je Andrija Bešlić sa svojom ekipom.

KAPELICA NA TRISKAVCU

Kapelica se nalazi na nadmorskoj visini od 1142 m.

- Kapelica je vanjskih gabarita 4,0x3,0 m s pred-prostorom 6,0x3,0 m, visine sljemena 3,10-3,75 m.

- Sve zidne plohe, stropne plohe, podne plohe i krovne plohe izvedene su od klesanog kamena.

- Radovi na izgradnji kapelice su počeli 7. lipnja 2013. rušenjem stare kapelice.

- Radovi na kapelici su završeni 22. studenoga 2016.

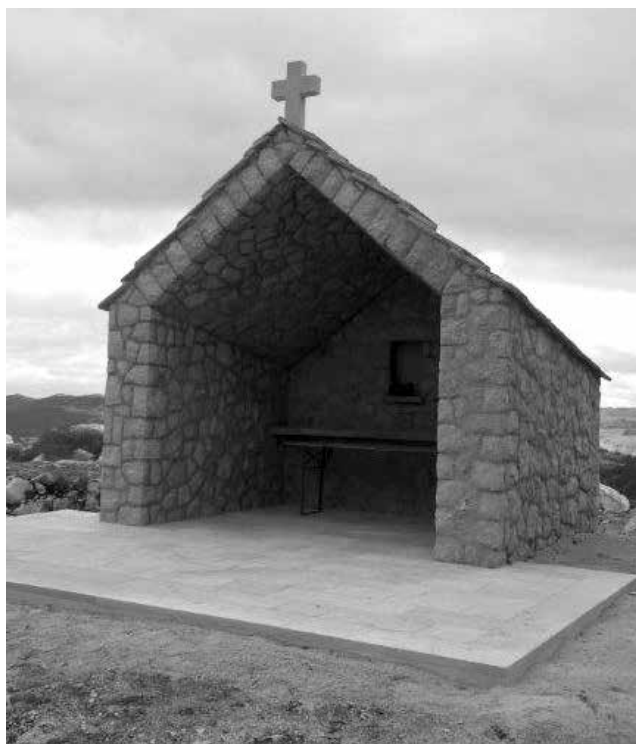
- Druga faza radova na kapelici započeta je 11. travnja 2016.

- U toj fazi radova izvedena je kosa armirano betonska ploča, postavljena je završna kamena obloga.

- Pod je obložen kamenim štokanim pločama debljine 4 cm.

- Dodatno je na objektu izvedena krovna hidroizolacija koja je položena na kosi betonski krov.

- Promijenjena je vrsta podne obloge u odnosu na projekt. Podna obloga je štokana kamena ploča debljine 4 cm.

POPIS DAROVATELJA

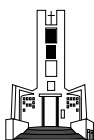
ZA IZGRADNJU NOVE CRKVE od 1. 1. 2016. do 1. 1. 2017.

Darovatelji su doneseni po mjestima i abecednim redom. Posebno smo izdvojili darovatelje prigodom vjenčanja, krštenja i sprovoda, te darovatelje u ime organizacija i poduzeća. Neki su davali priloge u više navrata pa su, poneki, pojedinačno za svaki put napisani. Ako je bilo što krivo napisano, ili ste možda izostavljeni, svakako nam to javite!

DAROVATELJI IZ POSUŠJA

Prezime	Ime	Otac / majka	Nadimak	Iznos
Anić	Mladen	+ Stjepana		100 KM
Aračić	Ivan	+ Luke		100 KM
Arapović	Nikola	+ Frane		100 KM
Arapović	Boro	+ Frane		100 KM
Arapović	Mara	ud. Ljube		100 KM
Baćak	Stojan	+ Ivana		100 KM
Bagarić	Ivan	+ Jerke		100 KM
Bago	Matija	ud. Mate		100 KM
Bago	Drago	+ Branka	Ivačević	200 KM
Bago	Branko	+ Jerke		100 KM
Bago	Drago	+ Vinka		100 KM
Bago	Stjepan	+ Ivana		100 KM
Bago	Branko	+ Joze		50 KM
Bago	Mate	+ Joze		100 KM
Bago	Vedran	Matin		100 KM
Bago	Šima	+ Jerke		100 KM
Bago	Marin	Brankov		100 KM
Bakula	Milan	+ Stipana		200 KM
Bakula	Blago	+ Pere		500 KM
Bakula	Ivan	+ Mirka	Iće	100 €
Bakula	Vjekoslav	Vinkov		1400 KM
Bakula	Bruno	Vjekoslavov		100 €
Bakula	Vinka	ud. Joze		100 KM
Bakula	Branko	+ Stjepana		150 KM
Bakula	Petar	+ Mate		100 €
Bakula	Milan	+ Slave		100 KM
Bakula	Miro	+ Milana		100 KM
Bakula	Tomislav	+ Slave		100 KM

Bakula	Pero	Vinkov		200 KM
Bakula	Vinko	+ Pere		200 KM
Bakula	Franjo	+ Ilije		100 €
Bakula	Veljko	+ Mate		200 KM
Bakula	Franjo	+ Ilije		200 KM
Bakula	Jerko	+ Mate		100 KM
Bakula	Ivan	+ Ante		200 KM
Bakula	Blago	Petrov		100 KM
Bakula	Dalibor	+ Ante		100 KM
Bakula	Slava	ud. Ante		100 KM
Bakula	Anđa	ud. Stanislava		100 KM
Bakula	Zoran	+ Ante		400 KM
Barišić	Jozo	+ Šimuna		50 €
Barišić	Ivan	+ Janka		100 KM
Barišić	Josip	+ Mate		100 KM
Barišić	Stipe	Stankov		100 KM
Bašić	Marinko	+ Frane	Maka	100 KM
Bašić	Ljubica	ud. Jerke		50 KM
Bašić	Radoslav	+ Petra	Pešić	300 KM
Bašić	Ante	+ Ivana		100 KM
Bašić	Ivan	+ Ljube	Džambić	300 KM
Begić	Miroslav	Miroslavov	Đudanović	100 KM
Begić	Jozo	+ Veselka		100 KM
Begić	Oliver	Jurin		1000 KM
Begić	Jure	+ Petra		200 KM
Begić	Ivan	+ Ljube	Ćiće	50 €
Begić	Mate	+ Pere	Stipić	100 KM
Begić	Vinko	Franjin		100 KM
Begić	Dragica	+ Ljube		100 KM
Begić	Ante	Ljubin		100 KM
Begić	Vlado	Ivanov		100 KM
Begić	Milan	+ Mate		100 KM
Begić	Mijo	+ Marijana		500 €
Begić	Vinko	Ljubin		100 KM
Begić	Nada	ud. Ivica		100 KM
Begić	Ljubo	Ivanov	Ćipukić	100 KM
Begić	Mladen	Tomin		100 KM
Begić	Jerko	+ Ivana	Ikića	50 €
Bešlić	Milan	+ Joze	Bokić	100 KM

Bešlić	Ivan	Franjin		200 KM
Bešlić	Petar	+ Jure	Dulkić	100 €
Bešlić	Ivan	+ Mate		100 KM
Bešlić	Željko	Jurin		200 KM
Bešlić	Vinka	ud. Mirka		100 KM
Bešlić	Tomislav	+ Joze		100 KM
Bešlić	Ivan	+ Joze	Ćorušić	100 KM
Bešlić	Jozo	+ Joze	Ćorušić	100 €
Bešlić	Nikola	+ Mije		100 KM
Bešlić	Vlado	+ Jerke	Amenović	300 KM
Bešlić	Branko	+ Joze		100 KM
Bešlić	Jozo	+ Ante		100 KM
Bešlić	Žarko	Ivanov		1000 HRK
Bešlić	Stipe	+ Petra		100 KM
Bešlić	Nediljko	Antin		100 KM
Bešlić	Frano	Ivanov	Juragić	100 €
Bešlić	Mirko	Lukin		50 €
Biočić	Jakov	+ Ante		100 KM
Biško	Petar	+ Mate		100 KM
Biško	Blago	+ Mate		200 KM
Biško	Darijo	Matin		100 KM
Bogut	Branko	+ Petra		200 KM
Boras	Tomislav	+ Ante		100 KM
Boras	Branko	+ Vlade		100 KM
Boras	Stjepan	+ Bože		100 KM
Bošnjak	Mate	+ Ante	Jovušić	50 €
Bošnjak	Mate	+ Jure	Snigić	100 KM
Bošnjak	Ante	+ Jure	Snigić	100 KM
Bošnjak	Anica	ud. Jerke		100 KM
Bradarić	Luka	+ Jure		200 KM
Budimir	Darko	+ Stjepana		100 KM
Budimir	Ivanka	+ Jage		50 €
Budimir	Zvonko	+ Stipana		100 KM
Budimir	Željko	Vjenceslavov		100 KM
Budimir	Ante	+ Marijana		50 €
Budimir	Damir	+ Slavka		500 KM
Budimir	Mirko	+ Joze		50 €
Budimir	Ivica	+ Mirka		50 €
Budimir	Ante	+ Marijana		50 €
Budimir	Ivan	+ Mirka		100 KM
Budimir	Ljiljanka	ud. Ivana		100 KM
Budimir	Mara	ud. Ivana		50 €
Budimir	Radoslav	+ Branka		200 KM

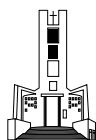
Bunitić	Mario	+ Josipa		100 KM
Bušić	Ivan	+ Stipe		200 KM
Crnogorac	Tomislav	+ Milana		100 KM
Crnogorac	Ivica	+ Petra		200 KM
Crnogorac	Draga	+ Ante		50 €
Crnogorac	Slobodan	+ Ivana	Marićušić	100 KM
Crnogorac	Marin	Antin		100 KM
Crnogorac	Ante	+ Martina		200 KM
Crnogorac	Ljubo	+ Joze	Dević	50 €
Crnogorac	Želimir	+ Petra		50 €
Crnogorac	Goran			200 KM
Crnogorac	Zvonko	+ Stjepana		100 KM
Crnogorac	Anica	ud. Ike		100 KM
Crnogorac	Ljilja	ud. Veljka		100 KM
Čamber	Želimir	Mirkov		150 KM
Čamber	Žarko	+ Vatroslava		150 KM
Čamber	Ivan	+ Vatroslava		300 KM
Čamber	Zdenko	Dragin		50 €
Čerkez	Bože	Josipov		500 HRK
Čuljak	Frano	Dominov		100 KM
Čuljak	Domin	+ Tome		100 KM
Čuljak	Mario	Dominov		100 KM
Čuljak	Marija	ud. Dane		100 KM
Čuljak	Zdravko	Tomin		100 KM
Čuljak	Ivan	+ Josipa		1500 KM
Čutura	Milena	ud. Jure		50 €
Čutura	Stjepan	+ Ivana	Mičo	100 KM
Čutura	Blago	+ Nikole		800 HRK
Čutura	Andelko	Stipanov		100 KM
Čutura	Iva	ud. Jerke		300 KM
Čutura	Ivan	Zvonkin		100 €
Čutura	Petar	Janjin	Beban	100 KM
Čutura	Zoran	+ Šimuna		200 KM
Čutura	Mate	+ Martina		50 €
Česić	Dominik	+ Mate		150 KM
Čorić	Ante	+ Vlade	Čoka	100 KM
Čorić	Jure	Stipanov		50 €
Čorluka	Matija	Ivanova		100 KM
Dumančić	Ivan			100 KM
Duspara	Slavo	+ Vlade		50 KM
Duspara	Josip	+ Frane		500 KM
Duspara	Stanko	+ Šimuna		100 KM
Đerek	Veljko	+ Ante		200 KM

Đurišić	Milan	+ Slavka		100 KM
Đurišić	Miro	+ Slavka		100 KM
Đurišić	Stana	ud. Slavka		50 €
Ereš	Anđa	ud. Rude		50 €
Filipović	Jakov	+ Ante		200 KM
Galić	Vinko	+ Ante		100 KM
Galić	Milan	+ Mate	Sokolović	100 KM
Galić	Ante	+ Marka		50 €
Galić	Ante	+ Joze		200 KM
Galić	Ante	+ Mije		100 KM
Galić	Elvis	Jozin		300 KM
Galić	Vlado	+ Ivana		100 KM
Galić	Ante	Petrov	Gujić	100 KM
Galić	Radoslav	+ Mate		50 €
Galić	Damir	Mariov		50 €
Galić	Maja	Mariova		50 €
Galić	Ivan	+ Ante		100 KM
Galić	Zdravka	ud. Ivana		200 KM
Galić	Ante	Jozin	Aće	100 €
Galić	Radoslav	Antin		100 KM
Galić	Mirko	+ Ante		100 KM
Galić	Ivan	+ Mije		50 €
Galić	Milan	Bonin		100 KM
Galić	Vinka	ud. Mirka		100 KM
Galić	Goran	Zvonkin		100 KM
Galić	Stipe	Mirkov		100 KM
Galić	Zoran		Bobić	300 KM
Galić	Jadranka	+ Mirka		100 KM
Galić	Petra			300 KM
Galić	Tomislav	+ Ivana		150 KM
Gavran	Petar	+ Jerke		100 KM
Grubišić	Vjekoslav	Matin		100 KM
Grubišić	Marinko	+ Ivana		100 KM
Grubišić	Dražen			200 KM
Grubišić	Petar	Marijanov		100 KM
Gudelj	Ante	+ Petra		100 KM
Hrkać	Miro	+ Ivana		50 €
Hrkać	Anica	ud. Vinka		100 KM
Ivanković	Branko	+ Dragutina		50 €
Jakovljević	Blaženko	Ivanov		100 KM
Jakovljević	Branko			100 KM
Jažo	Petar	+ Mije		100 KM
Jažo	Ivan	+ Ante		50 €
Jažo	Marko	+ Stipana		150 €
Jažo	Božo	+ Tadije		50 €

Jažo	Toma	+ Bože		100 CHF
Jukić	Franco	+ Stjepana		100 KM
Jukić	Stanko	+ Kreše		100 KM
Jukić	Ljubo	+ Šimuna		100 KM
Jukić	Pero	+ Cvitana		200 KM
Jukić	Miro	+ Cvitana		300 KM
Jukić	Ante	+ Đole		500 KM
Jukić	Ante	+ Pere	Stipukić	50 €
Jukić	Iva	ud. Slave		100 KM
Jukić	Ante		Janković	100 KM
Jukić	Jozo	+ Cvitana		100 KM
Jukić	Marko	Brankov	Dušić	100 KM
Jukić	Branko	+ Ivana	Dušić	100 KM
Jukić	Petar	+ Jakova		100 KM
Jukić	Željko	Tomin		150 KM
Jukić	Grgo	+ Petra		200 KM
Jukić	Matija	ud. Jerke		100 KM
Jukić	Ante	+ Domina		100 KM
Jukić	Ivan	+ Rafaela	Bilin	100 KM
Jukić	Marinko	+ Milana	Biškušić	100 €
Jukić	Vlado	Milanov		100 KM
Jukić	Ivan	+ Mate	Zokanović	300 KM
Jukić	Nada	ud. Mire		50 €
Jukić	Slavo	+ Mate	Zekić	100 KM
Jukić	Jerko		Matišić	100 KM
Jukić	Jerko	+ Pere	Blažinović	100 €
Jukić	Milan	+ Ante	Blažinović	100 KM
Jukić	Tomislav	+ Ikana		100 KM
Jukić	Iva	ud. Dinka		50 €
Jukić	Ljubo	+ Šite		100 KM
Jukić	Branko		Širušić	200 KM
Jukić	Matko	+ Šimuna		100 €
Jukić	Jerko	+ Petra	Vranjkić	200 KM
Jukić	Željko	+ Šimuna	Mehić	100 KM
Jukić	Iva	ud. Pere	Tomičić	400 KM
Jukić	Zora	ud. Ivana	Đania	100 KM
Jukić	Iva	ud. Dinka		50 €
Jukić	Mate	+ Zvonke		200 KM
Jukić	Zvonko	+ Ivana		100 KM
Jukić	Mate	Brankov	Dušić	100 KM
Jukić	Jerko	+ Jakova		100 KM
Jukić	Željko	Vinkov	Cvitanović	100 KM
Jukić	Ljubo	+ Andrije		100 KM
Jukić	Mate	+ Cvitana	Zokanović	200 KM
Jukić	Joka	ud. Ivana	Dukešića	50 €

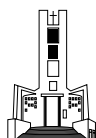
Jukić	Antun	+ Grge		100 €
Jukić	Dragica	ud. Grge		100 €
Jukić	Zvonimir	+ Grge		500 HRK
Jukić	Ivan	+ Ante		100 KM
Jukić	Slavo	+ Ivana	Itana	100 KM
Jukić	Slobodan	Jerkin	Vrankić	100 KM
Jukić	Zdravko	+ Dominika		100 €
Jukić	Mate	Brankov	Dušić	100 KM
Jukić	Marija	ud. Jerke	Blažinović	200 HRK
Jukić	Ivan		Vranjkić	200 KM
Jurišić	Branko	+ Stjepana		100 €
Jurišić	Velibor	+ Milana		100 KM
Jurišić	Mira	ud. Milana		100 KM
Jurišić	Jozo	+ Bože		300 €
Jurišić	Zvonko	Mirkov		400 KM
Jurišić	Jozo	Lukin		100 CHF
Jurišić	Ivan	+ Mije		100 €
Jurišić	Andrija	Božin		100 KM
Jurišić	Branko	Stipin		100 KM
Jurišić	Jozo	+ Ićana		50 €
Jurišić	Mira	ud. Milana		100 KM
Jurišić	Robert			50 KM
Jurišić	Slavko	Ivanov	Mijić	100 €
Jurišić	Ante	+ Mije		50 €
Jurišić	Jerko	Antin	Beka	50 KM
Kapural	Ana	ud. Ante		100 KM
Karamatić	Ljubo	+ Petra		100 KM
Karamatić	Sveto	+ Slave		100 KM
Karamatić	Janja	+ Ante		50 €
Karamatić	Milan	+ Petra		200 KM
Karamatić	Mate	Željkov		400 HRK
Karamatić	Miro	+ Mate		100 KM
Karamatić	Ivica	+ Vinka		100 KM
Karamatić	Ante	+ Ivana	Aračušić	500 HRK
Karamatić	Mara	+ Ante		100 €
Karamatić	Robert			100 KM
Kevilj	Jure	+ Ivana		100 KM
Knezović	Pero			100 KM
Knezović	Josip	+ Ljube		200 KM
Knezović	Anđa	+ Ivana		100 KM
Knežević	Ana	ud. Mirka		100 KM
Knežević	Miljenko	+ Mirka		50 €
Kolobarić	Hrvoje	+ Joze		100 KM
Kolobarić	Ferdo	+ Ilije		100 KM
Koštro	Darko	+ Ilije		200 KM

Kovač	Ivan	+ Ćire		100 KM
Kovač	Stjepan	+ Frane	Jukasović	100 €
Kovač	Zlatko	+ Ćire		100 KM
Kovač	Anđa	+ Stanka		50 €
Kovač	Frano	+ Mate	Barić	400 HRK
Kovač	Nada	ud. Mate	Grganovića	100 KM
Kovač	Ljubo	+ Joze	Grganović	100 KM
Kovač	Ljubo	+ Stjepana		100 KM
Kovač	Ante	+ Petra	Jukasović	100 KM
Kovač	Miro	+ Mate	Barić	100 KM
Kovač	Marinko		Barić	100 KM
Kovač	Ana	ud. Marinka		100 KM
Kovač	Mate	+ Ante	Jukasović	100 €
Kovač	Ivan	+ Petra	Busarušić	50 €
Kovač	Ljubo	+ Joze		100 KM
Kovač	Jerko		Mijukić	100 KM
Kovač	Branko		Mijukić	100 KM
Kovač	Ivan		Barić	100 €
Kovač	Nediljko	+ Mate		100 KM
Kovač	Joka	ud. Pere		100 KM
Kovač	Ljuba	ud. Slave		100 KM
Kovač	Blago	+ Stanka	Sivaljević	100 KM
Kovač	Marija	ud. Slave		100 KM
Kovač	Branko	+ Mate		150 KM
Kovač	Željko	+ Mate		500 KM
Kovač	Ruža	ud. Stjepana		100 €
Kovač	Frano	Stjepanov	Jukasović	100 €
Krsmano- vić	Vladimir	Čedin		200 KM
Kukić	Jozo	+ Milana		100 KM
Kukić	Slavko	Milanov		100 KM
Kutleša	Ante	+ Marijana		50 €
Landeka	Marinko	+ Ante		100 KM
Landeka	Petar	+ Ivana		100 KM
Landeka	Jozo	+ Ivana		100 €
Lebo	Jozo	+ Petra		100 KM
Lebo	Mate	+ Stipana		100 KM
Lebo	Andelko	+ Mirka		100 KM
Leko	Domin	+ Cvitana		150 KM
Leko	Ante	Matin		100 KM
Leko	Branko	Matin		150 KM
Leko	Veselko	+ Petra		100 €
Leko	Anđa	+ Petra		100 €

Leko	Ivica	+ Jerke		200 €
Leventić	Alen	Franjin	Cajin	100 KM
Leventić	Franjo	+ Andrije	Caja	200 KM
Lončar	Željko	Ćirin	Pavlović	100 KM
Lončar	Veljko	+ Dominika		1000 KM
Lončar	Josip	Dane		200 KM
Lončar	Milan	+ Mije	Bilić	100 €
Lončar	Cvita	ud. Jerke		100 KM
Lončar	Pero	+ Jerke	Bazinović	300 KM
Lončar	Slobodan	+ Vlade	Pleščinović	100 KM
Lončar	Tonka	ud. Ante	Bazinović	100 KM
Lončar	Petar	+ Petra		50 KM
Lončar	Ivan	Perin		100 KM
Lončar	Oliver	Petrov		200 €
Lončar	Drago	+ Dane		100 KM
Lončar	Damir	+ Dane		100 KM
Lončar	Robert	Antin	Bilić	200 KM
Lončar	Mate	+ Ivana		100 KM
Lončar	Miro	+ Petra		50 €
Lončar	Anđa	ud. Vladimira		100 KM
Lončar	Mario	+ Joze		100 €
Lončar	Damir		Jozarić	200 KM
Lončar	Damir	+ Jerke		200 KM
Lovrić	Ante	+ Bože		200 KM
Mandurić	Ljubo			100 KM
Mandurić	Milica	+ Zvonke		100 KM
Mandurić	Gordan	+ Zvonke		100 KM
Mandurić	Miljenko	+ Stjepana		100 KM
Mandurić	Ivica	+ Zdravka		50 €
Mandurić	Ivan	+ Stanka		100 KM
Mandurić	Ivan	+ Stjepana		100 KM
Maras	Dragica	+ Petra		100 €
Maras	Karlo	+ Rajke		100 KM
Marić	Jeronim	+ Jerke		200 KM
Marić	Joka	ud. Šimuna		150 KM
Marić	Jakov	+ Rajka		1000 KM
Marić	Rudo	+ Andrije		100 €
Marić	Veselka	ud. Ljube	Tubić	100 KM
Markota	Ante	Stankov		100 KM
Markota	Ivan	Vinkov		100 KM
Markota	Stjepan	+ Križana		700 KM
Markota	Jerko	+ Ivana		100 KM
Martić	Iva	ud. Petra		100 KM
Martić	Branko	+ Branka		100 KM
Martić	Darko	Alojzijev		100 KM

Martić	Ante	+ Filipa		50 €
Maurer	Iva	+ Ilije		50 KM
Mihalj	Mario	+ Ivana	Cvijić	200 KM
Mihalj	Tomislav	Ivanov		100 KM
Mikulić	Ana	+ Mile		100 KM
Milas	Dragomir	+ Tomislava		100 €
Milas	Ana	ud. Milana		50 €
Miličević	Marinko	Ivanov		200 KM
Miličević	Tomislav	+ Jerke		100 KM
Miličević	Ante	+ Ivana		100 KM
Miličević	Sofija	Ivanova		100 KM
Miloš	Jerko	+ Petra		100 KM
Miloš	Jerko	Matin		100 KM
Mišetić	Vlatko			100 KM
Mitar	Ana	ud. Jerke		100 KM
Mitar	Petar	+ Ante		100 KM
Mitar	Ivan	+ Bože		100 KM
Mitar	Dražen	Dominov		100 KM
Mitar	Krešo	+ Milana		100 KM
Musa	Jozo	+ Mate		100 KM
N.	N.			1700 KM
Nenadić	Vjekoslav	+ Ante		200 KM
Oreč	Darko	Jerkin		300 KM
Oreč	Ivan	Franin		100 KM
Oreč	Vinko	+ Andrije		100 KM
Oreč	Jerko	+ Ante		100 KM
Oreč	Ivan	+ Andrije		100 KM
Oreč	Mladen	+ Ferdinanda		100 KM
Oreč	Branka	ud. Damjana		50 €
Oreč	Bosiljko	Jozin		50 €
Paponja	Jozo	+ Marka		100 KM
Paponja	Zoran	Jozin		200 KM
Parović	Boro	+ Mitra		100 KM
Pašalić	Marko	Vinkov		100 KM
Pavković	Željko	Perin	Begović	50 €
Pavković	Damir	Matin		100 KM
Pavković	Pere	+ Ilije		100 KM
Pavković	Miro	Perin		500 KM
Pavković	Mate	+ Pere		100 KM
Pavković	Stipe	+ Slavka		400 KM
Pavković	Ljubo	+ Jure		100 KM
Pavković	Željko	Stipin		50 €
Penava	Milan	Radoslavov		100 KM
Penava	Jozo	Jokić		500 HRK
Penava	Petar	Radoslavov		100 KM

Penava	Branko	+ Martina		100 KM
Penava	Željko	+ Stipe		100 €
Penava	Ivan	+ Slavka	Slavkić	100 KM
Penava	Ante		Krunica	100 KM
Penava	Ivan	+ Ante	Jakinović	100 €
Penava	Frano	+ Petra	Kargić	100 KM
Penava	Milan	Radoslavov		100 KM
Penava	Petar	+ Ante		200 KM
Penava	Branko	+ Stjepana		300 KM
Petric	Jela	+ Jakova		50 €
Petric	Berislav	+ Mate		100 KM
Petric	Marinka	+ Petra		100 KM
Petric	Petar			200 KM
Petric	Ljuba			200 KM
Petric	Vinka	ud. Branka		100 KM
Petric	Mate	+ Ike	Bagušić	200 KM
Petric	Davor	+ Branka		100 €
Petric	Boro	+ Jakova		1000 KM
Petričušić	Ivan	+ Ljube		100 KM
Petričušić	Veronika	ud. Stjepana		100 KM
Pirić	Ljubica	ud. Bože		100 KM
Pirić	Frano	+ Martina		100 KM
Pišković	Stipan	+ Petra		100 KM
Polić	Drago	+ Mate		100 KM
Prlić	Nevenko	+ Stjepana		100 KM
Protrka	Petar	+ Ambrože		100 KM
Protrka	Augustin	+ Zvonke		100 €
Protrka	Ante	+ Leona	Zečo	100 KM
Protrka	Ante	Petrov		200 KM
Ramljak	Vinko	+ Domina		50 €
Ramljak	Mladen	+ Ante		100 KM
Ramljak	Danica	ud. Stjepana		100 KM
Ramljak	Miroslav	+ Juke		100 €
Ramljak	Anđelko	+ Svete		100 KM
Ramljak	Damir	+ Ivana		150 €
Ramljak	Slava	ud. Petra		100 KM
Ramljak	Nada	ud. Ivana		100 KM
Ramljak	Ana	ud. Frane		100 KM
Ramljak	Zdravka	+ Ivana		100 KM
Ramljak	Zoran	+ Ike	Perčinović	100 KM
Ramljak	Dinko	+ Stanka		100 KM
Rezo	Zoran	+ Jerke		600 KM

Rezo	Nevenko	+ Vladimira		100 KM
Rezo	Stanko	+ Stjepana		100 KM
Rezo	Ivan	+ Joze		100 KM
Rezo	Dalibor	Jurin		100 KM
Rezo	Ivan	+ Stjepana		100 KM
Rezo	Pere	Mirkov		100 KM
Rezo	Jure	Stjepanov		100 KM
Sabljo	Ivan	+ Šimuna		100 KM
Senjak	Mila	ud. Petra		100 €
Senjak	Milan	+ Marijana		100 KM
Senjak	Dragica			60 KM
Senjak	Vinko	+ Slavka		100 KM
Serdarušić	Ante	+ Mirka		100 KM
Sesar	Dario	Adamov		100 KM
Soldo	Jure	+ Bože	Čović	100 €
Spajić	Stjepan	+ Ivana		200 KM
Stipić	Ivan	+ Jure	Ivić	100 KM
Suton	Frano	+ Ante		50 €
Šarić	Bože	+ Josipa		150 KM
Šego	Iva	ud. Ivana		500 HRK
Širić	Mijo	+ Ivana		100 KM
Širić	Stipe	+ Ivana		100 KM
Širić	Iva	ud. Mirka		200 KM
Širić	Franjo	+ Jure		1000 KM
Širić	Marinko	+ Ivana		100 KM
Širić	Ante	+ Mirka		100 KM
Škrobo	Jozo	+ Stanka		100 KM
Šušnjar	Nediljko	+ Joze		100 KM
Šušnjar	Živko	+ Bože		200 KM
Šušnjar	Jagoda	ud. Ivana		50 €
Šušnjar	Mila	+ Joze		100 KM
Šušnjar	Ivan	+ Pere		300 KM
Šušnjar	Anđa	ud. Ivana		100 KM
Šušnjar	Anđa	ž. Zvonimira		100 €
Tokić	Vinko	+ Mate		100 KM
Tolić	Dino	Nedjeljkov		100 KM
Tolić	Nedjeljko	+ Mate		100 KM
Tolić	Luca	ud. Nikole		50 KM
Tolušić	Zdenko	+ Jure		300 KM
Tolušić	Ante	+ Jure		100 KM
Tomić	Šima	ud. Joze		50 €
Vican	Blago	+ Petra		100 KM

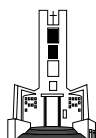

Vican	Dalibor	+ Vinka		300 KM
Vican	Damir	Vinkov		500 KM
Vican	Željko	+ Mirka		100 KM
Vila	Gordan	+ Vase		100 KM
Vila	Anđa	ud. Vase		100 KM
Vlašić	Iva	ud. Stjepana		200 KM
Vranjković	Gabro	+ Ivana		100 KM
Vranjković	Mario	+ Joze		150 €
Vranjković	Ivan	+ Ljube		100 KM
Vranjković	Ana	ud. Vinka		200 KM
Vranjković	Jozo	+ Nikole		100 KM
Vranjković	Vlado	+ Frane	Zeke	400 KM
Vukoja	Dragan	+ Ljube		100 KM
Vukoja	Stanko	Joze		50 €
Zlomislčić	Ivan	Markov		200 KM
Zlomislčić	Vinko		Bajić	100 KM
Zlopaša	Ljubo	+ Pere		150 KM
Zlopaša	Anđelko	+ Ike		200 KM
Zlopaša	Ljubo	+ Stipe		100 KM
Zlopaša	Ante	+ Petra		100 KM
Zlopaša	Stipe	+ Jerke		100 €
Zlopaša	Mila	ud. Zvonke		100 KM
Zlopaša	Josip	Mirin		100 KM

DAROVATELJI IZ RASTOVAČE

Prezime	Ime	Otac / majka	Nadimak	Iznos
Bakula	Ivan	+ Pere	Šiva	100 KM
Bakula	Ivan	+ Milivoja		100 KM
Bakula	Zorka	ud. Nikole		100 KM
Bakula	Ivan	Pećin	Čiča	100 KM
Bakula	Branko	+ Petra		100 KM
Bakula	Marko	+ Joze		100 KM
Bašić	Jerko	+ Marinka		100 KM
Bešlić	Marinko	+ Jerke	Amenović	100 KM
Bešlić	Ferdo	+ Ante	Vidić	100 KM
Bešlić	Vinko	+ Mirka		100 KM
Bešlić	Mate	+ Petra		100 KM
Bešlić	Ljubica	ud. Ivana	Božića	300 KM
Bešlić	Petar	+ Mate	Šušović	100 KM
Bešlić	Vlado	Ikarin		100 KM
Bešlić	Zdravka	Ikarina		100 KM
Bešlić	Jozo	+ Petra		100 KM
Bešlić	Slobodan	+ Petra		100 KM

Bešlić	Ivan	Ljubin	Šimetović	50 €
Bešlić	Ivan		Juragić	50 €
Bešlić	Frano	+ Petra	Kaplar	100 KM
Bešlić	Miro	+ Ikare	Mičo	200 KM
Bešlić	Ljubo	+ Ante	Šimetović	100 KM
Bešlić	Jozo	+ Jure	Dulkić	100 KM
Bešlić	Ivan	+ Ante	Martinović	100 €
Bešlić	Marinko	+ Blage		100 KM
Bešlić	Ljubo	+ Ante	Martinović	100 KM
Bešlić	Ljubica	ud. Čivina		100 KM
Bešlić	Jure	+ Mate		150 KM
Bešlić	Ivan	+ Ante	Bajević	200 KM
Bešlić	Filip	+ Jure		100 KM
Bešlić	Jozo	+ Ante	Martinović	500 KM
Bešlić	Vlado	+ Ante		100 €
Bešlić	Nikola	+ Ivana		100 KM
Bešlić	Petar	Maćanov		100 KM
Bešlić	Nikola	+ Ivana		100 KM
Bešlić	Petar	+ Jure	Dulkić	200 KM
Bešlić	Marinko	+ Maćana		400 KM
Bešlić	Andrija		Šušović	100 KM
Bešlić	Nikola	+ Ivana	Begušić	50 €
Bešlić	Marija	Maćanova		100 KM
Bogut	Anica	+ Jerke		50 KM
Čamber	Tonko	+ Ćirila		100 KM
Čutura	Mate	+ Petra		400 KM
Čutura	Kata	ud. Zdravka		100 KM
Čutura	Ivan	+ Nikole	Božićić	100 KM
Čutura	Jerko	+ Vinka		500 KM
Čutura	Anđa	ud. Ivana	Nekića	100 €
Čutura	Jerko	+ Ivana	Čorlukušić	300 KM
Čutura	Mate	+ Joze		100 KM
Čutura	Nikola	+ Joze		200 KM
Čutura	Vinko	+ Nikole	Božićić	100 €
Čutura	Petar	+ Frane		100 KM
Čutura	Branko	+ Petra		100 KM
Čutura	Ivan	+ Ilije		100 KM
Čutura	Iva	+ Mate		150 KM
Čutura	Ivica	+ Maćana		100 KM
Dragoja	Ljubo	+ Mate		100 KM
Dragoja	Pero	+ Srećka		50 €
Gavran	Jozo	+ Jerke	Jole	100 KM
Gavran	Darko	Jozin		100 KM
Gavran	Branko	+ Joze		100 KM

Gavran	Mate	+ Joze		50 €
Gavran	Jozo		Đuđul	100 €
Gavran	Nediljko	+ Jerke		100 KM
Gavran	Iko	+ Jerke		200 KM
Gavran	Miroslav	+ Ljube		100 KM
Gavran	Ivan	+ Ante		100 KM
Gavran	Ante	Ivanov		100 KM
Grubišić	Ivan	+ Mate		100 KM
Grubišić	Domin	+ Petra		150 KM
Jukić	Marin	+ Stipana		100 KM
Jukić	Velimir	+ Ivana		150 KM
Jukić	Ivan	+ Mate		100 KM
Kovač	Mara	+ Milana		100 KM
Kovač	Željko	+ Milana		100 €
Kovač	Mirko	+ Zvonke		50 €
Landeka	Zvonko	+ Jure		200 KM
Landeka	Krešo	Petrov		200 KM
Landeka	Vinko	+ Mate		100 €
Landeka	Mario	+ Frane		100 KM
Landeka	Miro	+ Stjepana		100 KM
Landeka	Jozo	+ Mate		200 KM
Landeka	Marija	ud. Filipa		100 KM
Landeka	Ferdo	+ Križana		100 KM
Landeka	Ante	+ Frane		200 KM
Landeka	Ante	+ Jure		100 KM
Landeka	Ivan	+ Jure		200 KM
Landeka	Ante	+ Joze		100 KM
Landeka	Ivica	+ Jerke		100 €
Landeka	Ivan	+ Joze	Martušić	150 KM
Landeka	Marija	+ Joze		300 KM
Lebo	Jure	Antin		100 KM
Lebo	Stanislav	+ Ivana		100 KM
Lebo	Nediljko	+ Stjepana		100 KM
Lebo	Branko	+ Pere		100 €
Maras	Stjepan	Brankov		150 €
Maras	Zvonko	+ Ivana		200 KM
Maras	Branko	+ Stjepana		100 KM
Maras	Dragica	ud. Ivana		100 KM
Marić	Jerko	+ Ivana		100 KM
Marić	Robert	+ Vinka		50 €
Marić	Miro	+ Stjepana		200 KM
Martić	Dinko	Matin		100 KM
Martić	Vinko	+ Stjepana	Spajušić	100 KM
Martić	Jerko	+ Petra		100 KM

Martić	Jerko	+ Mate		100 KM
Martić	Vinko	+ Marka		100 KM
Martić	Ivan	+ Marka		100 KM
Martić	Jozo	+ Marka		100 KM
Martić	Petar	+ Stjepana	Spajušić	150 €
Martić	Nedjeljko	+ Marinka		100 KM
Martić	Luka	+ Jure		50 €
Martić	Slobodan	+ Joze		100 KM
Olujić	Anđa			200 KM
Penava	Marinko	+ Nikole		100 €
Šilić	Berislav	Ivanov		100 KM
Širić	Branko	+ Stjepana		100 KM
Tomić	Luka	+ Ante		200 KM
Vican	Darko	+ Vinka		200 KM
Vican	Miro	+ Ante		100 KM

DAROVATELJI IZ ČITLUKA

Prezime	Ime	Otac / majka	Nadimak	Iznos
Bago	Željko	Vinkov	Krunić	100 KM
Bago	Slavo	+ Ivana		100 KM
Bago	Branko	Slavin	Šukanović	250 KM
Bago	Veljko	Ivanov	Križić	100 KM
Bago	Filip	+ Ante		100 KM
Biško	Ljubo	+ Ante		100 KM
Biško	Iva	+ Ante	Ica	100 KM
Biško	Ivan	Ljubin		100 KM
Biško	Petar		Pećo	100 KM
Biško	Ante	+ Mate	Anteša	100 KM
Biško	Jerko	+ Mate		100 KM
Brkan	Miroslav	Mirkov		100 KM
Crnogorac	Domagoj	Antin	Pečić	100 KM
Crnogorac	Zdravko	Ivanov	Paškić	100 KM
Crnogorac	Mario		Ivišić	100 KM
Crnogorac	Anđelka	+ Miće		100 KM
Crnogorac	Ikan	+ Mate		100 KM
Crnogorac	Mate	+ Domina		200 KM
Crnogorac	Ivan	+ Joze	Paškić	100 KM
Crnogorac	Stipe	+ Marinka	Čikotić	100 KM
Crnogorac	Bruno	Ivanov		100 KM
Crnogorac	Ante	+ Petra	Pecić	100 KM
Crnogorac	Vlado	+ Bože		100 KM
Crnogorac	Ivan	+ Pere	Ikica	100 KM
Crnogorac	Zoran	+ Slave		100 KM

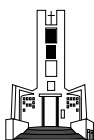
Crnogorac	Branimir	+ Stjepana		1000 KM
Crnogorac	Mladen	Alojzijev		100 KM
Čutura	Slađana			50 €
Čorić	Mladen	Matin		100 €
Čorić	Jerko	+ Bože		100 KM
Čorić	Ivica	Jerkin		100 KM
Čorić	Damir	Jerkin		100 KM
Čorić	Mate	+ Ante		100 €
Ćuk	Katica	ud. Tomislava		100 KM
Galić	Denis	Vinkov		100 KM
Galić	Mila	ud. Pece		100 KM
Galić	Vinko	+ Petra		50 €
Gašpar	Josip	+ Ante		100 KM
Hrkać	Branko	+ Jerke		100 KM
Hrkać	Stjepan	+ Ivana		100 KM
Hrkać	Frano	+ Jerke		200 KM
Mandurić	Luka	+ Jakova		50 €
Mandurić	Željko	+ Vinka		200 KM
Mandurić	Ante	Draganović		100 KM
Mandurić	Anđa	ud. Pere		50 €
Mandurić	Zdenka	+ Križana		100 KM
Mandurić	Milan	+ Ivana	Bikulović	100 KM
Mandurić	Zdravka	ud. Milana		100 KM
Mrvelj	Željko	+ Ivana		100 KM
Petric	Ivan	+ Rajka		100 KM
Petric	Ante	+ Filipa	Zimica	100 KM
Ramljak	Željko	+ Ante	Eko	50 €
Ramljak	Ivan	+ Stipe	Banović	200 KM
Ramljak	Branko	+ Ivana		100 KM
Ramljak	Ana	ud. Jerke		100 KM
Ramljak	Darinko	Žarkov		50 €
Ramljak	Ante	Milanov		50 €
Ramljak	Žarko			100 KM
Ramljak	Vesna	+ Stanka		1000 HRK
Ramljak	Zdravka	+ Vice		100 KM
Ramljak	Leonardo	+ Miroslava	Perčinović	100 KM
Ramljak	Milan	Dominov	Šiškić	100 KM
Ramljak	Tomislav	+ Ivana	Tonko	100 KM
Ramljak	Branimir	Tomislavov		200 KM
Šušnjar	Dinko	+ Ante		100 KM
Šušnjar	Miro	+ Ante		300 KM
Šušnjar	Nediljko	+ Ante		300 KM
Šušnjar	Ljuba	ud. Zdravka		50 €
Šušnjar	Boro	+ Ante		4000 KM

DAROVATELJI IZ BATINA

Prezime	Ime	Otac / majka	Nadimak	Iznos
Bakula	Veljko	+ Stjepana		200 KM
Bakula	Jerko	+ Stjepana		50 €
Bakula	Danica	ud. Jerke		100 KM
Bakula	Tomislav	Vencin		100 €
Bakula	Ljuba	ud. Pere		100 KM
Boban	Frano	+ Ivana		100 KM
Boban	Ljubica	ud. Ivana		100 KM
Kovač	Ivan	+ Frane	Rižinović	100 KM
Kovač	Mario	+ Franje		100 KM
Penava	Miroslav	+ Ivana		100 KM
Penava	Ilija	+ Pere		100 KM
Penava	Dubravka	ud. Frane		50 €
Penava	Ivan	+ Frane		100 KM
Penava	Krešimir	+ Srečka		50 €
Penava	Iva	ud. Nine		100 KM
Penava	Ankica	ud. Maria		100 KM
Penava	Marija	ud. Stipana		50 €
Penava	Ljubo	+ Nediljka		100 KM
Penava	Nediljka	ud. Ante		100 KM
Penava	Milan	+ Ante		100 KM
Penava	Mario	Jozin		100 KM
Senjak	Branko	+ Mirka		100 KM
Senjak	Anđa	ud. Mirka		100 KM
Senjak	Željko	+ Ivana		100 KM
Senjak	Ivan	+ Petra		50 €
Senjak	Albin			200 KM

DAROVATELJI IZ OSOJA

Prezime	Ime	Otac / majka	Nadimak	Iznos
Bošnjak	Ante	+ Joze	Joskanović	100 KM
Bošnjak	Krešo	+ Stjepana		100 KM
Bošnjak	Damir	Antin	Joskanović	100 KM
Bošnjak	Petar	+ Jure	Snigić	100 €
Bošnjak	Miljenko	+ Stipe	Čakić	100 KM
Bošnjak	Tihomir	Antin		50 €
Bradarić	Ranko	+ Jerke		300 KM
Jukić	Ivan	+ Andrije		100 KM
Jukić	Ante	+ Branka		200 KM
Jukić	Ivan	+ Jerke		50 €
Jukić	Danica	ud. Zvonke		50 €
Kovač	Anđa	ud. Marka	Čavarović	100 KM
Kovač	Franjo	+ Ivana	Grganović	100 KM

Kovač	Ana	+ Milana		100 €
Kovač	Frano	+ Ivana	Bilošević	50 €
Kovač	Mario	Milanov	Grganović	200 €
Kovač	Vlado	+ Joze	Maćić	100 KM
Kovač	Mate		Nikić	200 KM
Kovač	Milan	+ Ivana	Bilošević	200 KM
Kovač	Radoslav	+ Ante	Bilošević	100 KM
Mitar	Jerko	+ Ante		100 KM
Mitar	Domin	+ Stjepana		100 KM
Mitar	Iva	+ Petra		50 €
Mitar	Zorka			200 HRK
Mitar	Ante	+ Marijana		50 €
Mitar	Slavo	+ Ante	Pipanović	50 KM
Mitar	Damir	Ljubin		50 €
Mitar	Ivan	Ljubin		100 KM
Mitar	Ljubo	+ Rajka		100 €
Mitar	Vlado	+ Stjepana		100 KM
Mitar	Darko	Milanov		100 KM
Plejić	Ivica	+ Mile		100 €
Šego	Petar	+ Mate		200 KM
Šego	Branko	+ Mate		150 KM
Šego	Frano	+ Ivana		100 KM
Šego	Zorka	ud. Milana		100 KM

DAROVATELJI IZ VINJANA

Prezime	Ime	Otac / majka	Nadimak	Iznos
Bešlić	Ivica	Mijin		100 €
Boras	Ivica	+ Vlade	Boškano- vić	100 KM
Galić	Ante	Stjepanov		100 €
Lončar	Pavo		Pavlović	100 KM
Mandurić	Petar	+ Mate	Pešo	100 €
Marić	Branko	+ Vlade		100 KM
Marić	Tomo	+ Pere		1000 KM
Marić	Drago	+ Damjana		50 €
Marić	Tomislav	+ Pere		100 €
Petric	Mario	+ Mire		100 KM
Petric	Nikola	+ Ivana		50 KM
Petric	Anđa	+ Mate		50 KM
Petric	Nikola	+ Ivana		100 KM
Petrović	Mira	+ Ivana		100 KM
Ternovšek	Rajko			400 KM
Tomić	Stjepan	+ Ante		100 KM
Tomić	Jozo	+ Frane		100 KM
Tomić	Ljubo	+ Ante		100 €
Zovko	Ljubica	+ Ivana		100 KM

DAROVATELJI IZ TRIBISTOVA, SOBČA I KONJOVCA

Prezime	Ime	Otac / majka	Nadimak	Iznos
Bašić	Ljubo	+ Joze		100 KM
Bešlić	Smilja	ud. Mate		100 KM
Čuljak	Anđa	+ Paške		100 KM
Čuljak	Toma	+ Josipa		100 KM
Čuljak	Ante	+ Josipa		100 €
Čuljak	Branko	+ Ivana		100 KM
Čutura	Matija	ud. Ivana		100 KM
Čutura	Iva	ud. Mate		200 KM

PODUZEĆA, USTANOVE, UDRUGE, RAZNE PRIGODE...

Naziv	Vlasnik / opis	Mjesto	Iznos
BGL Commerce	Zvonko i Bruno Kovač	Posušje	1000 KM
Cerovina d.o.o.		Široki Brijeg	200 KM
Generacija maturanata Gimnazije 1971.		Posušje	350 KM
Generacija maturanata Gimnazije 1975/6.		Posušje	400 KM
Generacija maturanata Gimnazije 1995/6.		Posušje	300 KM
Generacija maturanata Gimnazije 2005/6.		Posušje	500 KM
Generacija maturanata strojarskih tehničara 1985/6.		Posušje	250 KM
Generacija maturanata strojarskih tehničara 1995/6.		Posušje	600 KM
Hodočasnici u Rim 2016. god.		Posušje	500 KM
Klub "Poskok"-Taekwondo		Posušje	50 €
Kror d.o.o.	Branimir Oreč	Posušje	1000 KM
Limarija "Kvesići"		Kočerin	200 KM
Ljekarna "Biofarm"	Vjekoslav Bakula	Posušje	200 KM
Mate i Ljubica Čorić	50. godišnjica braka	Čitluk	100 €
Maturanti 2015/2016.		Posušje	200 KM
Meggle d.o.o.		Posušje	3000 KM
Općina Posušje		Posušje	2000 KM
Prijevoz putnika "Laguna"		Posušje	300 KM
Rudnici Boksita		Posušje	300 KM
S.T.R. "Ana"	Marko Jukić	Posušje	50 €
Stolarska radnja "Cer"	Marko Penava	Posušje	400 KM

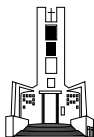
DAROVATELJI IZ RAZNIH MJESTA

Prezime	Ime	Otac/majka	Nadimak	Mjesto	Iznos
Bakula	Andrija	+ Ante	Brice	USA	200 USA \$
Begić	Smiljan	+ Ljube		Zagreb	100 KM
Budić	Jerko i Nevenka			Zavelim	50 €
Budimir	Tomo	+ Stanka		Njemačka	2100 €
Budimir	Igor	Zvonkin		Njemačka	100 €
Čutura	Zdravko	+ Ivača		Njemačka	100 €
Čutura	Ivan	+ Šimuna	Šitić	Njemačka	100 €
Hrkać	Iva	+ Stipe		Kanada	100 CAN \$
Jukić	Stjepan	+ Andrije		Ljubuški	200 KM
Jukić	Vlado			Zagreb	1000 HRK
Klarić	Jako	+ Ive		Vir	100 KM
Kovač	Ljubo	+ Macole		Australija	100 KM
Kovač	Ana	ž. Mate		Njemačka	200 €
Kutleša	Radoslav	+ Mile		Zagreb	50 KM
Landeka	Petar	+ Čikasa		Njemačka	100 €
Lebo	Jerko	+ Petra		Zagreb	100 €
Marić	Branko i Branka	+ Petra		Kanada	200 USA \$
Marić	Zvonimir			Zagreb	200 €
Martić	Ruža	+ Anđe		Austrija	50 €
Martić	Mario	Jerkin		Sesvete	100 KM
Martić	Gordana	Brankova		Njemačka	50 €
N.	N.			Široki Brijeg	100 KM
Oreč	Fra Šimun			Austrija	200 €
Penava	Jerko	+ Nikole		Zagreb	600 HRK
Petric	Zvonko	+ Jerke		Kanada	100 €
Petric	Petar	+ Jerke		Zagreb	50 €
Petric	Miro	+ Jerke		Zagreb	100 €
Raguž	Ružica	ž. Vickova		Švicarska	100 CHF
Romić	Žarko	Ivanov		Rakitno	200 KM
Šporčić-Čosić	Iva			Švicarska	50 CHF
Šušnjar	Andrija	+ Ivana		USA	100 USA \$
Tustonjić	Dragica	ud. Filipa		Njemačka	100 €
Vranjković	Branko	+ Ivana		Australija	200 AUS \$
Zec	Lenka			Imotski	100 KM

DAROVATELJI PRIGODOM KRŠTENJA DJETETA

Prezime	Ime	Mjesto	Iznos
Bago	Josip i Mateja	Čitluk	100 €
Bago	Marin i Anđelka	Posušje	100 KM
Bakula	Ivan i Tanja	Posušje	100 €
Bakula	Ivan i Daliborka	Posušje	100 KM
Bakula	Tomislav i Ivana	Posušje	100 KM
Bakula	Petar i Katarina	Rastovača	100 KM
Bakula	Marin i Marija	Posušje	100 KM
Barać	Dražen i Marija	Posušje	50 €
Barać	Jozo i Monika	Posušje	100 KM
Barišić	Josip i Danijela	Posušje	100 KM
Bašić	Frano i Marija	Batin	100 KM
Bašić	Josip i Ana	Batin	100 €
Bašić	Elvis i Mirjana	Posušje	150 KM
Begić	Tomislav i Marina	Posušje	100 KM
Begić	Mariofil i Marija	Posušje	100 KM
Begić	Ivan i Mirela	Rastovača	100 KM
Bešlić	Pero i Dajana	Posušje	100 KM
Bešlić	Mario i Zorica	Posušje	50 €
Bešlić	Jerko i Marijana	Rastovača	100 KM
Bešlić	Željko i Antonija	Rastovača	50 €
Bešlić	Josip i Kristina	Rastovača	100 €
Bešlić	Jerko i Katica	Rastovača	100 KM
Biško	Marko i Anita	Čitluk	50 €
Biško	Ante i Matilda	Čitluk	100 KM
Biško	Mladen i Marijana	Čitluk	100 KM
Boban	Mario i Marijana	Posušje	100 KM
Bošnjak	Petar	Osoje	50 €
Bradarić	Fredi i Ana	Osoje	100 €
Buljan	Željko i Mirjana	Posušje	100 KM
Crnogorac	Ivan i Ana	Čitluk	100 €
Crnogorac	Miroslav i Ljubica	Čitluk	100 KM
Crnogorac	Mario i Ilka	Posušje	250 KM
Čamber	Dalibor i Valentina	Posušje	100 KM
Čutura	Frano i Antonija	Rastovača	100 KM
Česić	Hrvoje i Božana	Posušje	100 KM
Čorić	Damir i Martina	Posušje	50 €
Čuk	Vedran i Đana	Posušje	100 KM
Čuk	Josip i Ivana	Čitluk	100 €
Dodig	Ivan i Ivanka	Posušje	200 KM
Dumančić	Ivan i Martina	Posušje	100 KM
Filipović	Miroslav i Marija	Posušje	100 KM

Galić	Milenko i Lidija	Posušje	100 €
Galić	Eugen i Blaženka	Posušje	100 KM
Galić	Krunoslav i Lucija	Posušje	100 KM
Galić	Mario i Maja	Posušje	100 KM
Galić	Željko i Anđela	Posušje	100 KM
Galić	Miro i Ivanka	Posušje	50 €
Grubišić	Vjekoslav i Mara	Posušje	100 KM
Hrkać	Josip i Marijana	Zagreb	100 KM
Jukić	Ivan i Ana	Batin	50 €
Jukić	Ante i Iva	Osoje	100 €
Jukić	Mario i Anela	Posušje	50 €
Jukić	Mate i Iva	Posušje	100 KM
Jukić	Mate i Bernardina	Posušje	300 KM
Jukić	Marko i Nediljka	Posušje	100 KM
Jukić	Ljubo i Božana	Posušje	50 €
Jukić	Ante i Josipa	Posušje	100 KM
Jukić	Ante i Marinela	Posušje	50 €
Jukić	Mario i Ivana	Posušje	100 KM
Jukić	Mario i Antonija	Posušje	100 KM
Jukić	Franjo i Josipa	Posušje	100 KM
Jurišić	Jure i Klaudija	Posušje	50 €
Jurišić	Ante i Žana	Posušje	100 KM
Karamatić	Ante i Marijana	Posušje	100 KM
Karamatić	Dražen i Kristina	Posušje	100 KM
Kovač	Josip i Ivana	Posušje	100 €
Kovač	Petar i Kristina	Posušje	100 KM
Kovač	Tomislav i Nikolina	Posušje	100 KM
Kovač	Ivica i Blaženka	Posušje	50 €
Kovač	Krešimir i Ana	Posušje	50 €
Kovač	Tihomir i Matija	Posušje	150 KM
Kovač	Luka i Helena	Rastovača	100 KM
Kovač	Zdravko i Josipa	Zagreb	100 €
Krsmanović	Milan i Ivana	Posušje	100 KM
Kukić	Mate i Nediljka	Posušje	100 KM
Kutleša	Kristijan i Zdravka	Posušje	50 €
Landeka	Josip i Katica	Posušje	100 KM
Landeka	Ivan i Veronika	Rastovača	100 KM
Landeka	Josip i Marta	Rastovača	100 KM
Lebo	Darko i Marijana	Posušje	100 KM
Lebo	Josip i Andrea	Rastovača	100 KM
Lebo	Ivan i Ružica	Rastovača	100 KM
Leko	Tomislav i Ivona	Posušje	100 KM
Leko	Petar i Martina	Posušje	50 €
Lončar	Zdravko i Vesna	Posušje	100 KM

Lončar	Josip i Ivana	Posušje	100 KM
Lončar	Ivan i Ivana	Posušje	150 KM
Mandurić	Damir i Pamela	Čitluk	100 KM
Mandurić	Ante i Daliborka	Čitluk	100 €
Maras	Zvonimir i Željka	Rastovača	100 KM
Marić	Danijel i Ivana	Posušje	100 KM
Marić	Dalibor i Ankica	Posušje	200 KM
Marić	Danijel i Danijela	Rastovača	100 KM
Marić	Ante i Marina	Vinjani	100 KM
Marić	Ante i Danijela	Vinjani	100 KM
Martić	Stjepan i Ivana	Posušje	100 KM
Mikulić	Danijel i Anamarija	Osoje	50 €
Mikulić	Petar i Marija	Posušje	100 KM
Milas	Miroslav i Kristina	Posušje	50 €
Mitar	Ivan i Marija	Osoje	100 KM
Mrvelj	Ivan i Iva	Čitluk	100 €
Oreč	Ivan i Julijana	Posušje	100 KM
Penava	Ante i Tomislava	Austrija	100 €
Penava	Mario i Nedjeljka	Batin	100 KM
Penava	Ivica i Marija	Posušje	100 KM
Petric	Petar i Ružica	Posušje	100 €
Petric	Branimir i Antonija	Posušje	100 €
Petričušić	Mateo i Mira	Posušje	100 KM
Pirić	Josip i Anela	Posušje	100 KM
Ramljak	Ivan i Mirela	Čitluk	50 €
Ramljak	Ivan i Nikolina	Zagreb	100 €
Rezo	Jure i Antonija	Posušje	100 KM
Rezo	Antonio i Martina	Posušje	100 KM
Riskovski	Vladimir i Ivana	USA	200 KM
Senjak	Tihomir i Zrinka	Njemačka	100 €
Soldo	Ante i Mira	Posušje	100 KM
Stipić	Dragan i Jelena	Posušje	100 KM
Šego	Darijo i Marija	Osoje	50 €
Šego	Miro i Ivana	Posušje	100 KM
Šušnjar	Pero i Ela	Posušje	100 KM
Šušnjar	Darko i Renata	Posušje	150 KM
Šušnjar	Ante i Dubravka	Zagreb	300 €
Tomić	Milan i Martina	Posušje	50 €
Tomić	Blago i Josipa	Vinjani	50 €
Topić	Vjekoslav i Paulina	Posušje	100 KM
Udovičić	Mario i Katarina	Posušje	100 KM
Zlomislčić	Ivica i Marijana	Posušje	100 KM
Zlopaša	Jerko i Martina	Posušje	100 KM
Žulj	Grgo i Ana	Posušje	100 €

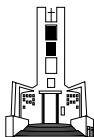

DAROVATELJI PRIGODOM VJENČANJA

Prezime	Ime muža	Ime žene	Mjesto	Iznos
Arapović	Frano	Marija	Posušje	200 KM
Bago	Vlado	Ružica	Posušje	50 €
Bašić	Igor	Katarina	Zagreb	200 KM
Beg	Domagoj	Marija	Karlovac	200 KM
Begić	Mario	Ivana	Gradac	100 KM
Begić	Tomislav	Valentina	Posušje	100 KM
Begić	Milan	Josipa	Posušje	100 KM
Bešlić	Jerko	Marija	Posušje	300 KM
Biško	Josip	Ivana	Čitluk	100 KM
Biško	Marko	Bruna	Sovići	100 KM
Bitunjac	Marijo	Jelena	Ruda	250 KM
Budimir	Grgo	Martina	Posušje	50 €
Budimir	Martino	Valentina	Vir	100 KM
Crnjac	Ante	Jelena	Slavonski Brod	100 KM
Čolak	Šimun	Martina	Ledinac	100 KM
Čutura	Ivica	Antonija	Posušje	100 KM
Galić	Njegomir	Anamarija	Posušje	50 €
Granić	Mate	Darija	Split	100 KM
Ilić	Tomislav	Ivana	Miletina	50 €
Ivanković	Toni	Antonella	Posušje	100 KM
Ivanković	Darko	Matea	Rakitno	100 KM
Jerkić	Dragan	Snježana	Krehin Gradac	100 KM
Jukić	Bruno	Irena	Ercegovci	100 KM
Jukić	Mario	Marijana	Osoje	300 KM
Jukić	Mario	Ivana	Posušje	100 KM
Jurišić	Josip	Maja	Posušje	100 €
Karamatić	Ante	Marijana	Posušje	100 KM
Kovač	Petar	Kristina	Rastovača	50 €
Leko	Ivan	Ana	Posušje	200 KM
Lončar	Toni	Božena	Vinjani	50 €
Lukić	Marko	Mirela	Posušje	100 KM
Ljubić	Ivan	Kristina	Široki Brijeg	100 KM
Marić	Dominik	Josipa	Vinjani	100 KM
Markota	Mario	Ivana	Posušje	100 KM
Milićević	Mario	Anita	Čerin	50 €
Milićević	Vinko	Martina	Zagreb	100 €
Pavković	Vinko	Danijela	Posušje	100 €
Penava	Nikola	Ivona	Batin	50 €
Polić	Goran	Josipa	Vir	100 KM
Sliško	Mirko	Antonija	Kongora	100 KM
Šušnjar	Josip	Anđela	Čitluk	100 €
Šušnjar	Tomislav	Lucija	Posušje	100 €
Tomić	Ante	Renata	Čitluk	100 KM
Udovičić	Robert	Anamarija	Frankfurt	85 KM
Zlopaša	Ante	Ines	Posušje	200 KM

NAŠI POKOJNICI CRKVU GRADE

Prezime i ime pokojnika	Podrijetlo	Mjesto	Iznos
+ Bakule Joze	+ Ivana	Rastovača	200 KM
+ Bašića Veselka	+ Milana	Posušje	200 KM
+ Bešlić Ane		Rastovača	100 KM
+ Bešlić Ive		Rastovača	200 KM
+ Bešlića Ivana - Ikare	+ Martina	Rastovača	300 KM
+ Bešlića Ljube		Posušje	200 KM
+ Bešlića Nevenka		Rastovača	200 KM
+ Biško Matije		Čitluk	100 KM
+ Boras Ive		Vinjani	200 KM
+ Boras Janje	ud. Vlade	Posušje	200 €
+ Bošnjak Antonije		Posušje	100 KM
+ Bošnjak Dinke		Osoje	100 KM
+ Bošnjak Matea		Osoje	200 KM
+ Crnogorac Anice	+ Ike	Posušje	200 KM
+ Čutura Ive		Rastovača	250 €
+ Čuture Ivana	+ Mate	Rastovača	50 KM
+ Čuture Ivica		Rastovača	200 KM
+ Čuture Mate		Rastovača	200 KM
+ Ćuk Branke	+ Milana	Čitluk	100 €
+ Dragoje Mate		Rastovača	400 KM
+ Dragoje Pere		Rastovača	100 €
+ Duspara Ilke		Rastovača	100 KM
+ Gavran Marije		Rastovača	200 KM
+ Hrkaća Jerke		Čitluk	200 KM
+ Jažo Mladenke		Posušje	100 KM
+ Jukić Antonije	ud. Cvitana	Posušje	500 KM
+ Jukića Slave		Posušje	200 KM
+ Kapular Matije		Batin	200 KM
+ Kovač Ljubice		Posušje	100 €
+ Kovač Ruže		Osoje	100 KM
+ Kovača Ivana	+ Stjepana	Posušje	100 KM
+ Mandurić Mile	ud. Marijana	Posušje	500 KM
+ Marić Ive		Vinjani	1000 KM
+ Marić Ruže	ud. Mije	Vinjani	200 KM
+ Marića Mate		Vinjani	200 KM
+ Martića Ivana		Rastovača	100 KM
+ Milićević Ivanke		Posušje	200 KM
+ Miloš Anice		Posušje	100 KM
+ Mitra Drage		Posušje	300 KM
+ Mitra Mile		Posušje	300 KM
+ Mrvelj Tomice		Split	50 €
+ Penava Ive		Batin	200 KM
+ Penava Nediljke	+ Ante	Batin	100 €
+ Penave Ivana Ikije		Batin	1000 HRK
+ Petric Anđe		Posušje	100 KM
+ Petrica Petra		Posušje	100 KM

+ Ramljaka Jerke		Čitluk	250 €
+ Reze Ante	+ Paške	Posušje	200 KM
+ Sutona Ante		Posušje	200 KM
+ Šušnjara Branka		Čitluk	300 KM
+ Vila Anđe		Posušje	200 KM
+ Vranjkovića Joze		Posušje	500 KM

DAROVATELJI ZA CRKVU U TRIBISTOVU

Prezime	Ime	Otac / majka	Nadimak	Iznos
Bakula	Vesna			500 KM
Bašić	Luca	ud. Marinka		50 KM
Čutura	Leonardo	+ Joze		100 KM
Pišćković	Jozo	+ Križana	Križanović	100 €

DAROVATELJI ZA OBNOVU GROBLJA U VUČIPOLJU

Prezime	Ime	Nadimak	Mjesto	Iznos
Jukić	Ivan	Vranjkić		100 KM

DAROVATELJI ZA KAPELICU NA TRISKAVCU

Prezime	Ime	Otac / majka	Mjesto	Iznos
Bašić	Frano	+ Marinka	Rastovača	100 KM
Bašić	Jerko	+ Marinka	Rastovača	100 KM
Čamber	Željka		Rastovača	50 KM
Čutura	Jerko	+ Vinka	Rastovača	100 KM
Čutura	Zoran	+ Šimuna	Posušje	100 KM
Landeka	Ante	+ Joze	Rastovača	100 KM
Općina Posušje				1000 KM

IZOSTAVLJENI DAROVATELJI IZ 2015. GODINE

Prezime	Ime	Otac / majka nadimak	Mjesto	Iznos
Bašić	Ljubo	+ Joze	Konjovac	100 KM
Čorić	Ante	Čoka	Posušje	100 KM
Kovač	Mate	Nikić	Osoje	200 KM
Lončar	Damir	+ Jerke	Posušje	300 KM
Šimić	Anđa	+ Frane	Posušje	100 €

STATISTIKA ŽUPE

Mjesto	Broj obitelji	Broj vjernika
Batin	106	415
Čitluk	240	931
Osoje	157	554
Posušje	1649	6442
Rastovača	332	1338
Tribistovo (Sobač, Nuga, Konjovac)	34	109
Vinjani	74	280
Grad:	1649	6442
Sela:	943	3627
Zajedno:	2529	10069

NEKI NADNEVCI U 2017.

- **Prva sveta pričest:** 4. lipnja
- **Obredi primanja i obećanja u Frami:** 7. svibnja u 19,00 sati

Blagoslov polja uvijek u 11,00 sati

- **Ričina:** 30. travnja
- **Crkvine:** 7. svibnja
- **Batin:** 14. svibnja
- **Matkovine:** 11. lipnja
- **Tribistovo (L. Mandić):** 14. svibnja
- **Ilijino brdo:** 21. svibnja
- **Triskavac:** 11. lipnja
- **Martića križ:** 28. svibnja
- **Novo rastovačko groblje:** 18. lipnja
- **Sobač (I. Krstitelj):** 24. lipnja
- **Krstine-Vučipolje (Petrovdan):** 29. lipnja
- **Vrbica:** 7. svibnja

Tečajevi pripreme za brak

Mjesto održavanja u Pastoralnome središtu kod nove crkve! Ne treba se ranije najavljivati!

17. - 21. travnja 2017.

5. - 9. lipnja 2017.

18. - 22. rujna 2017.

Tečaj uvijek započinje u 18,00 sati.

